URHO
KEKKONEN
PUHEITA
JA
KIRJOITUKSIA
IV

URHO KEKKONEN

PUHEITA JA KIRJOITUKSIA

IV

PUHEITA
JA
KIRJOITUKSIA
IV

URHO
KEKKONEN

PUHEITA
JA
KIRJOITUKSIA
IV

DEMOKRATIA
JA
PERUSOIKEUDET

TOIMITTANUT
TUOMAS VILKUNA

WEILIN+GÖÖS · HELSINKI

ISBN 951-35-0861-7 nidottu
ISBN 951-35-0862-5 sidottu

Oy Weilin+Göös Ab:n kirjapaino
Tapiola 1972

''Demokratia ja perusoikeudet'' päättää neljäntenä ja viimeisenä osana Urho Kekkosen teossarjan 'Puheita ja kirjoituksia' Teoksiin on talletettu sanatarkka kuva aktiivisen kansalaisen kannanotoista itsenäisen Suomen kehitysvaiheisiin liittyviin poliittisiin ilmiöihin.

Nyt käsillä oleva teos jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisen osan muodostaa täysin alkuperäispainoksen mukainen v. 1934 ilmestynyt pamfletti 'Demokratian itsepuolustus'. Sen johdannoksi tekijä on nyt lisännyt historiallisesti mielenkiintoisen katsauksen ''Miksi kirjoitin Demokratian itsepuolustuksen?'' Kirjan sanoma on jatkuvasti ajankohtainen: demokratia tarvitsee säilyäkseen itsepuolustusta, uhkaajat vain vaihtelevat.

Toisessa osassa Urho Kekkonen vastaa eräisiin Antti Eskolan ja Jan-Magnus Janssonin tämän päivän demokratiaa ja tulevaisuuden näkymiä kosketteleviin, kustantajan pyynnöstä laadittuihin kysymyksiin. Erityistä painoa on pantu demokratian perustana oleville kansalaisten perusoikeuksille.

Kirjan lopussa on koko teossarjan käsittävä asia- ja henkilöhakemisto. Sen on laatinut maist. Jaakko Hissa.

Helsingissä 15. syyskuuta 1972 *Tuomas Vilkuna*

SISÄLLYS

MIKSI KIRJOITIN ”DEMOKRATIAN ITSEPUOLUSTUKSEN”?

Tämä vaatii pitemmän taustaselvittelyn.

Olin talven 1931—32 ollut väitöskirjatyötäni varten opiskelemassa Saksassa, ensin Heidelbergissä ja myöhemmin Berliinissä. Juuri silloin elettiin Saksassa kansallissosialismin suurta ja villiintynyttä nousuaikaa, jota siten saatoin seurata läheltä ei vain sanomalehdistä vaan myös kaduilla, kokouksissa ja kodeissakin.

Asuin Heidelbergissä poliisimajuri Weygandin luona. Perheen 15-vuotias poika oli hurmahenkinen, kiilusilmäinen natsi. Isä, poliisimajuri, ei ollut vielä perheeseen mennessäni tehnyt ratkaisuaan. Englantilaissyntyisen hienoluonteisen äidin asema oli vähintään kiusallinen, sillä ''Gott strafe England'' oli yksi pojan mielitunnuksia.

Perheen päämiehen seurassa olin mukana muutamissa hänen ikätovereittensa kneippi-illoissa. Niissä opin tuntemaan Weimarin Saksan pikkuporvariston todelliset ajatukset ja pyrkimykset. Viinin- ja oluenjuonnin yhteydessä puhuttiin ajankohtaisen politiikan johdatuksella Saksan kansan kärsimistä vääryyksistä. Suurin oli se ''puukonisku selkään'', jonka epäluotettava, maanpetoksellinen työväestö oli kohdistanut urhoollisesti taistellutta keisarillista armeijaa vastaan ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheissa. Koko maailma oli

liittoutunut elämästään taistelevaa Saksaa vastaan. Sankariteoin oli hyökkääjät lyöty takaisin, voitto oli jo häämöttänyt. Kaikki uhraukset olivat kuitenkin olleet turhia, ''umsonst'', koska bolševismi oli salakavalasti tunkeutunut saksalaisen työmiehen mieleen. Mutta kaikki tämä kerran korjataan, Saksan maine ja saksalaisten elinedut turvataan Adolf Hitlerin viisaalla johdolla. Tämä oli yleensä keskustelun riehakkaan voitonvarma loppupäätös.

Olin poliisimajuri Weygandin mukana siinä suuressa kansallissosialistisessa joukkokokouksessa, jossa majuri tunnusti vihdoin väriä. Se oli valtava, hyvin järjestetty kokous, jossa yhtenä pääpuhujana oli natsismiin kääntynyt entinen Preussin prinssi August Wilhelm (''Auwi''). Tunnelma oli kiihottunut, yleisö oli hurmioitunutta katkeamispisteeseen saakka. Ja kun lopuksi suuri auditoriumi yhtyi ''Horst Wesselin'' säveliin, havaitsin, että vieressäni seisonut poliisimajuri, aluksi varovaisesti, ikään kuin oikeaa ryhtiä tavoitellen, nosti oikean kätensä natsitervehdykseen. Kun sitten seuraavan kerran kävin hänen kanssaan viininmaistajaisjuhlassa, hän sai tovereiltaan lämpimät onnittelut isänmaallisen kannanottonsa vuoksi.

Tämä Saksassa vietetty talvi oli terveellistä oppiaikaa suomalaiselle demokraatille. Kirjoitin ''Kainuun Sanomiin'' pari artikkelia havainnoistani. Loppupäätelmäni oli, että kansallissosialismi tulee kukistamaan heikon ja hajanaisen Weimarin tasavallan.

Näine eväineni palasin Suomeen. Täällä äärioikeistolaisuus, isänmaallinen kansanliike, fašismi, natsismi, kauniilla lapsella on monta nimeä, eli suurta nousuaan. Saksasta käsin olin eronnut Akateemisesta Karjala-Seurasta, joka minulle oli aina ollut suomalaiskansallisessa hengessä tapahtuvan kansakunnan eheyttämisen instrumentti, mutta joka oli sortunut oikeistoradikalismin sormijuotoksi. Silloin tällöin pistäysin vanhojen osakuntatovereitteni seuraan Ostrobotnialla. Ker-

roin heille pelottavia havaintojani Saksasta, mutta ainoa asia, jonka he minulta oppivat, oli ''Horst Wessel''-laulun sävel ja sanat, jotka heille suuressa jalomielisyydessäni opetin. Suorastaan pelästyin sitä henkisen ilmapiirin samankaltaisuutta, joka oli yhteistä ensimmäisessä maailmansodassaan pettyneiden saksalaisten ja Ostrobotnian keltanokkien välillä. Pienenä episodina kerron, että osakunnan erään vuosijuhlan pikkujatkoilla, kun saliin arvokkaan juhlaväen poistuttua oli jäänyt joukko meitä nuorempia, syntyi poliittista kiistaa aks:läisten kanssa. Ei se vielä edes mahtanut koskea kaikkein pyhimpiä arvoja, mutta muuan kiihtynyt vastapuoli julisti yhtäkkiä, että jos varatuomari Kekkonen ei heti poistu salista, niin hänet jätetään tänne yksin. Ja kun yrittelin vastailla, että viihdyn omassa seurassani paremmin kuin tuollaisten paskojen parissa, niin juhlasali, jonka eteläpäässä olimme istuneet, tyhjeni kuin käskystä. Istuskelin aikani ja maistelin kellarissa suurella huolella ja perinnäisellä taidolla valmistettua boolia. Pelkäsin jo, että pojista on tullut niin aatteen lyömiä, että saan yksin istua aamun valkenemiseen saakka. Jouduinkin siinä kotvasen odottamaan, kunnes minut jättäneistä yksi kerrallaan palasi juhlahuoneeseen, viimeisenä muistaakseni päiväkäskyn antaja. Politiikkaa ei enää puhuttu, vaan hilpeän mielialan vallitessa muisteltiin vanhoja mukavia sattumuksia opiskeluvuosien ajoilta ja kertoiltiin niitä halukkaasti kuunteleville nuoremmille tovereille.

Nuo 1930-luvun alkupuolen vuodet muilutuksineen, Mäntsälän kapinoineen, murhineen, talonpoikaismarsseineen olivat vaarallista aikaa ei vain Suomen demokratialle vaan myös Suomen itsenäisyydelle. Samoihin aikoihin syntyivät Baltian tasavalloissa diktatuurijärjestelmät: Waldemaras Liettuassa, Ulmanis Latviassa ja Konstantin Päts Eestissä. Eestiläinen demokratian lopettaminen oli meille tutuin ja läheisin. Se oli myös isänmaallista kansanliikettä vastustaville tavallaan ymmärrettävin, sillä Pätsin diktatuuri oli aiheutunut

vastatoimenpiteenä Eestin oikeistolaisen vapaussoturien liiton, ''vapsien'' vallankaappaushankkeiden johdosta. Suomessa oli nimenomaan AKS:n piirissä varsin läheistä toimintayhteyttä ''vapsien'' johtomiesten kanssa.

Poliittisen elämämme ilmapiiriä seuratessani olin tullut siihen johtopäätökseen, että Suomi olisi jo Mäntsälän kapinan ja talonpoikaismarssin aikana ollut kypsä demokratianvastaiselle valtiokaappaukselle. Onneksemme siltä puuttui kiinteä johtoryhmä ja sen keulakuvaksi nostama Johtaja. Vihtori Kosola oli poliittisesti luku- ja kirjoitustaidoton, viinaan kallistuva, johtajaominaisuuksia vailla oleva, paremman puutteessa kärkihahmoksi kopattu talonpoika, sillä talonpoika sen Suomessa piti olla, ''Jumalan valitsema kansanjohtaja''! Hän oli ilmeisesti ollut hyvä voima nuorisoseuransa näytelmäkerhossa. Katsokaapa sitä valokuvaa, jota aikoinaan levitettiin kautta Suomen ja jossa Kosola talonpoikaismarssin aikana Suurkirkon rappusilla pitämänsä puheen jälkeen nostaa oikean kätensä taivasta kohti. Se on vaikuttavimpia poliittisia valokuvia, mitä Suomessa on koskaan otettu. Ei tuollainen mahtava asento synny aivan amatööriltä.

Kosola kieltämättä kasvoi tehtävänsä mukana, sillä hän oppi aina vain entistä mahtipontisemmin lukemaan toisten kirjoittamia puheita.

Miten niin ''toisten kirjoittamia puheita''?

Satunpahan tämän tietämään.

AKS:ssä olin tutustunut Arvo A. Pylkkänen -nimiseen mieheen, joka armeijasta erottuaan oli ryhtynyt kirjanpainajaksi ynnä kustantajaksi. Hänen ja eräiden Tulenkantajain piiriin kuuluneiden kanssa sekaannuin varsin ulkopuolisena myös Tulenkantajat-lehden loppuselvittelyihin, joka olisi kirjoituksen aihe sinänsä. Arvo A. Pylkkänen otti kerran minuun yhteyttä ja kertoi joutuneensa Hotelli Helsingissä viettämään iltaa ja yötä Vihtori Kosolan ja muun Lapuan liikkeen johtoportaan seurassa. Hän tiedusteli minulta, mitä

arvelisin, jos hän lyöttäytyisi sakkiin. Olematta itse lapualainen — niin hän väitti — häntä kiinnosti liikkeen johdon tuumien ja toimien seuraaminen. Eikä minulla ollut vastaan, senkun. Niin pääsi Arvo A. Pylkkänen läheltä tutustumaan Lapuan liikkeen johtomiesten elämäntyyliin. Joskus hän tavatessamme kertoi minullekin yksityiskohtia liikkeen ravintolasta toiseen siirtyilevän päämajan toilauksista. Mistään poliittisista päätöksistä Pylkkänen tuskin lienee päässyt selville, sillä sellaiset muistaisin. Mutta Pylkkäsen yksityiskohtaiset kertomukset siitä mielialasta, joka Lapuan miesten johdon parissa vallitsi, olivat kammottavaa kuultavaa. Kaikki toiminta kohdistui mädäntyneen demokratian ja puoluevallan väkivaltaiseen kukistamiseen. Tilalle oli luotava kansallinen diktatuuri, jonka odotuksessa kiihkeästi elettiin. Pikkupienessä sitten hekumoitiin, miten maanpetturit, mitä väriä he olivatkin, saisivat ansaitun palkkansa.

Mutta kerran tuli Pylkkänen hätääntyneenä luokseni pyytäen apua. Kosolan piti jossakin Pieksämäellä, tai missä se mahtoi olla, pitää suuri valtiollinen puhe. Pylkkänen lienee joskus aikaisemmin leuhkinut kirjoitustaidollaan (julkaisihan hän myöhemmin pari romaania), ja kun Kosolan puheiden kirjoittajat ilmeisesti sen viikon lopun olivat löytämättömissä, oli ''kansanjohtaja'' vaatinut, että Arvo A:n piti hänelle laatia puhe. Ja Arvo A. taas ryntäsi minun luokseni. Hänen merkityksensä ja mahdollisuutensa päästä todelliseen sisärenkaaseen paranisivat aivan oleellisesti, jos hän kirjoittaisi pulaan joutuneelle Kosolalle puheen. Se oli yhtä kuin että minä tuossa tuokiossa sysäisin tuon juhlapuheen.

Mikään suuri vaivahan tuollaisen puheen tekeminen ei tosiaan ollut. Olin lukenut tietenkin kaikki Kosolan nimissä pidetyt puheet ja yleensä kaiken, mitä Lapuan liikkeen ns. ideologiasta oli paperille pantu. Hetken epäröityäni pyysin Pylkkäsen tulemaan luokseni parin tunnin kuluttua, niin antaisin hänelle puheen. Harvoin olen näin ''pystystä

metsästä'' ilman vaivannäköä puhetta suoltanut. Pudottelin fraasin toisensa jälkeen, keräilin muististani Kosolalle aikaisemmin kirjoitettuja aatteita ja vaatimuksia, säilytin tarpeellisen jyrkkyyden, mutta en esittänyt mitään uutta ultimaatumia enkä sellaista, johon syyttäjäviranomaiset olisivat päässeet kiinni, tai oikeammin johon he eivät olisi voineet olla käymättä kiinni. Se oli jokaista sanankäännettä myöten Kosolan ''oma'' puhe, samanlainen ''oma'' puhe kuin aikaisemmat ja myöhemmät.

Seuraavalla viikolla luin lehdistä, että Kosola todella oli pitänyt suurin suosionosoituksin vastaanotetun puheensa.

Kaipa Arvo A. Pylkkänen sai Lapuan liikkeen piirissä itselleen uutta luottamusta kirjallisena avustajana, mutta en muista, että hän olisi senkään jälkeen päässyt salaisten päätösten lähteelle. Ehkä hänestä sentään tuli entistä suositumpi toveri epävirallisen politiikanteon pöydissä. Mutta ei se yksin Arvo A:sta johtunut, että Lapuan liikkeen rahastonhoitaja (ei kai se vain ollut rovasti Kares?) oli hieman hämmästellyt suuria kokouskuluja.

Tuli poiketuksi vähän asiasta. Lapuan liikkeellä ei siis ollut määrätietoista johtoa eikä kansan villitsemiseen kelvollista johtajaa. Se pelasti suomalaisen kansanvallan ja Baltian maiden diktatuurien seurauksia ajatellen Suomen itsenäisyyden. Ne toiset talonpojat, Herttua ja Mälkamäki, olivat ilmeisesti yksinkertaisia veikkoja, joille ei siinä hengessä johdettu poliittinen toiminta, jota liike harjoitti, senkään vuoksi sopinut, että he olivat hartaita körttiläisiä. Rovasti Kares taas oli poliittinen koiranleuka, huumorintajuinen ja realistinen mies, joten hän ei missään nimessä olisi voinut käydä vallankumousta vetämään. Kerrankin hän oli Turun puolessa pitänyt voimallisen puheen, jossa oli osoittanut ja vaatinut, että puolueet on hävitettävä. Muuan hänen kansanedustajatoverinsa oli puheen jälkeen ihmetellyt, että kuinka sinä, vanha puoluemies, voit tuollaista vaatia. Kares oli lohdutellut:

luuletko sinä, että puolueet näillä puheilla häviävät? Kares ei ollut samasta puusta kuin pappi Tiso, joka Hitlerin avulla piti toisen maailmansodan aikana yllä veristä diktatuuria Slovakiassa.

Vilho Helanen oli aks:läisen ylioppilasnuorison ihailtu herättäjä ja johtaja, tunteita järisyttävä kansanpuhuja, Führer-ajatuksen intomielinen kannattaja, niin intomielinen, että meille hänen vanhoille opiskelutovereilleen vakiintui se kuva, että hän vakavissaan valmistautui kansamme rakastetuksi johtajaksi. Ainakin hän oli oppinut Adolfilta lujan kädenpuristuksen sekä vetoavan, uskollisuutta vaativan, pistävän katseen, joka tuntui sanovan: seuraa minua, voittomme on taattu. Tämän katseen alla varsinkin nuori fuksi oli suuren isänmaan asialle myyty.

Kun arvelen, että Helasella olisi ollut hyvät edellytykset nousta kapinaliikkeen johtoon, tiedän hyvin, että vaikka suurilla ihmisjoukkoihin vaikuttavilla puheilla voi kohota valtaan, niillä ei vallassa pysy. Mutta lähdenkin siitä, että ei kukaan muukaan olisi kyennyt sitä pesää pitemmän päälle hoitamaan. Mutta miksi Vilho Helasesta ei tullut Suomen führeriä? Ehkäpä siksi, että hänellä oli kirjallisia taipumuksia. Myöhemmillä vuosillaan hän oli hyvin menestynyt salapoliisikirjailija. Aiheuttiko tuo kirjallinen sivuharrastus sen, että se laimensi hänen poliittisen johtajan imageaan, kuten nyttemmin tavataan sanoa, jonka vuoksi häntä ei Lapuan liikkeen piirissä pidetty vakavasti otettavana poliittisena ylijohtajana. Tämä vaikea ongelma on askarruttanut minua paljon, sillä vielä näin perästäpäinkin olen pitänyt Helasta Lapuan liikkeen vetäjäksi sopivana henkilönä. Varsinkin olen näin ajatellut, kun olen nähnyt, kuinka häneen verrattuna alamittaisilla avuilla meillä on synnytetty poliittisia kansanliikkeitä. Mutta ehkä Helasen litteräärisiin harrastuksiin liittyvänä selityksenä on se arvostelu, jonka USA:n silloinen Pariisin suurlähettiläs Morris sanoi Talleyrandista: ''Hänellä on taipumusta kirjalli-

suuteen. Liian suuri taipumus kirjallisuuteen ei ole suositus ministerinpostiin.''

Vakavimmin varteenotettava vallankumousjohtaja meillä sittenkin lienee ollut kenraalimajuri Kurt Martti Wallenius, monipuolisesti lahjakas, kunnianhimoinen mies. Hän on vielä elossa, joten hänestä ei kovin paljon, koska en hänestä liioin kovin paljon tiedäkään. Mikä hänen osuutensa todella oli K. J. Ståhlbergin kyyditykseen, jäänee ikuiseksi salaisuudeksi. Vakavat historiankirjoittajat pitävät hänen syyllisyyttään selviönä, Korkein oikeus on hänet vapauttanut syytteestä. Mutta tämä tapahtuma lopetti loistavasti alkaneen ja kehittyneen sotilaallisen uran.

Kun Wallenius ennen Mäntsälän kapinaa otti vastaan Lapuan liikkeen pääsihteerin toimen, häneltä olivat sillat siis palaneet takaa. Minulla ei ole käytettävissäni asiakirjoja, mutta minulla on se vaikutelma, että Mäntsälän kapina ei ollut mikään spontaaninen voimannäytös sisäministeriä ja hallitusta vastaan jonkun vasemmistolaisen kansanedustajan vaalipuheen johdosta. Se oli huolellisesti suunniteltu yritys vallan siirtämiseksi Lapuan kannattajien käsiin. Eikä se ollut mitään haihattelua, sillä sen poliittiset taustavoimat olivat todennäköisesti hyvin vaikutusvaltaisia henkilöitä, jotka olisivat astuneet esille yrityksen päästyä myötätuuleen.

Mäntsälän kapinan epäonnistuminen johtui siitä, että hanke pääsi irti kesken valmistelujen, yllättävänä, liian aikaiseen. Pian puhjennut tappiomieliala johti sisäisiin ristiriitoihin ja juopotteluun. Mies, joka olisi voinut pelastaa kesken valmistelujen alkaneenkin yrityksen, Kurt Martti Wallenius oli Ståhlbergin jutun johdosta ilmeisesti saanut ''rimakauhun'' — näin vielä suuremmalla syyllä, jos hän oli ollut syytön Ståhlbergin muilutukseen. Hän menetti hermonsa ja pelin. Eivät toteutuneet Lapuan liikkeen laulun sanat:

''Remonttiin tasavalta vaan,
Lapuan Laki kunniaan,

Kenraali Martti satulaan
Il Duce Viktor Kosolaan.''

Jossittelu historiallisia vaiheita kuvattaessa on hyödytöntä ja sen vuoksi huono tapa, mutta sen avulla voi yrittää luoda kuvaa vallitsevista oloista. Tässä esitetään se olettamus, että jos K. J. Ståhlberg olisi tullut vuonna 1931 valituksi tasavallan presidentiksi, niin olisi ollut olemassa hyvin suuri mahdollisuus, että maassa olisi tapahtunut oikeistovallankaappaus. Kiihotus vasemmistoa ja liberaaleja sekä osittain maalaisliittoa vastaan oli laajalle levinnyt ja hurmahenkisyys oli vertaansa etsivä. Suuri osa upseeristoa ja suojeluskuntien johtoa oli jyrkästi Ståhlbergiä vastaan. Todennäköisesti nekin, jotka esim. periaatteellisista syistä vastustivat väkivaltaisia toimenpiteitä, olisi saatu mukaan vetoamalla isänmaallisiin arvoihin ja yksimielisyyteen kommunismia vastustettaessa.

Presidentinvaalitaistelun aikana oli edistysmielisen puolueen toimesta perustettu sanotaan nyt vaikka salainen toimintaryhmä — ''Pro patria et lege'' taisi olla sen nimi — jonka tarkoituksena oli mielialojen tutkiminen ja vastatoimenpiteiden suunnittelu uhkaavan vallankaappauksen varalta. Ryhmään kuului edustajia edistyspuolueesta, maalaisliitosta ja ruotsalaisesta puolueesta. Se kokoontui kaupunginjohtaja Eero Rydmanin luona, mutta varsinainen henkinen johtaja ja laajojen promemorioiden tekijä oli Vaasan läänin entinen maaherra Bruno Sarlin. Maisteri Johannes Tamminen ja minä edustimme maalaisliittoa. Kuten arvata sopii ryhmän työllä ei ollut mitään käytännöllistä merkitystä. Kerran oli asiantuntijana puolustusvoimien komentaja kenraali Sihvo. Hänelle esitettiin hälyttäviä tietoja mielialoista upseeriston keskuudessa. Sihvo vastasi mahtipontisesti: ''Minä haluan nähdä sen upseerin, joka kieltäytyy tottelemasta antamaani käskyä.'' En tiedä, missä määrin se osanottajia lohdutti, mutta Tammiseen ja minuun vakuutus ei jättänyt myönteistä kuvaa.

Vähän tämä kansanvallan ja lain suojelemiseksi toimiva järjestö tiesi tai pystyi toimimaan. Meillä oli kokous helmikuussa 1931 tasavallan presidentin vaalin aattopäivänä. Kaikki saamamme tiedot puhuivat yhtäpitävästi, että Ståhlbergin valinta on päivänselvä asia. Suuri oli yllätyksemme, mielipahamme ja kiukkumme, kun sitten seuraavana päivänä havaittiin, että Svinhufvud oli valittu. Se oli niin masentava tappio, että emme tainneet enää sen perästä kokoontua pohtimaan poliittisia vastatoimenpiteitä.

Voidaan sanoa, että maalaisliiton valitsijamiehet oli valittu enemmänkin Ståhlbergin kuin virallisen ehdokkaan Kyösti Kallion merkeissä. Svinhufvudin kannatus oli ollut olemattoman pieni. Mutta Juho Niukkanen oli saatu siihen käsitykseen — pelotella häntä ei juuri voinut — että maata uhkaa sisällissota tai ainakin onnistunut vallankaappaus, jos Ståhlberg valitaan. Ja niin tämä yksi mies käänsi 69 maalaisliittolaisen valitsijamiehen, joukossa koviakin miehiä, mielet niin, että he yksimielisesti äänestivät Svinhufvudia. (Tohtori Hirvikallio Suomen tasavallan presidentin vaaleja koskevassa teoksessaan katsoo, että suojeluskuntien silloisella ylipäälliköllä kenraalimajuri Lauri Malmbergillä olisi ollut suurin vaikutus maalaisliittolaisten valitsijamiesten käännyttämisessä.)

Mahdotonta on sanoa, olisiko maassa tapahtunut oikeistolainen vallankumous, jos Ståhlberg olisi valittu presidentiksi. Olin niin lujasti Ståhlbergin valinnan kannalla ja niin rajattomasti pettynyt maalaisliiton menettelystä, että vallankaappauksen vaaran jätin silloin kokonaan mahdollisuuksien ulkopuolelle. Mutta myöhemmin olen monesti joutunut epäilemään, oliko luottamukseni silloin reaalisella pohjalla, ja haluttomasti pohtimaan sitäkin, että Jussi Niukkanen ehkä teki elämänsä suurimman valtiollisen teon pakottamalla maalaisliiton valitsijamiehet mitä jyrkimmän vastustuksen jälkeen antamaan äänensä Svinhufvudille.

On tässä ollut aika ja syy pohtia sitäkin, milloin

oikeistokaappaus olisi parhaiten voinut onnistua Suomessa: talonpoikaismarssinko aikana vai Mäntsälän kapinassa. Asetun ensimmäisen vaihtoehdon kannalle. Tilanne oli silloin selkeentymätön. Kommunisminvastaiset iskulauseet kiersivät kautta maan, tavaten vastakaikua paitsi sivistyneistön myös maaseutuväestön, nimenomaan myös maalaisliiton johtomiesten piirissä. Sellaiset miehet kuin K. A. Lohi (Uuno Hannulan kertoma), Vihtori Vesterinen ja Juho Koivisto (Artturi Leinosen kertoma) väpättivät kuin haavanlehdet. Presidentti Relander suhtautui vähintään ymmärtäväisesti Lapuan liikkeeseen ja sen päämääriin. Hänen päiväkirjansa osoittaa, että hän puoluepoliittisissa harrastuksissaan oli yllättävän aktiivinen. Mutta vielä enemmän nuo muistiinpanot todistavat hänen päättämättömyydestään ja häilyväisyydestään. Minulla on se vaikutelma, että Relander ei olisi ollut se voima, joka olisi torjunut Lapuan miesten valtaantulon kesällä 1930. Ukko-Pekka pääministerinä olisi ehkä voinut sen paremminkin tehdä, mutta hän oli pahoin sekaantunut Lapuan miesten aatteellisiin ympyröihin, joten jollakin laillisuuden kaavun säilyttävällä menettelytavalla hänet kenties olisi voitu saada talonpoikaismarssin aikana mukaan. Päättäväinen toiminta, ns. järjestyksen ylläpitäminen, kovakourainen vastustavien ainesten kuriinsaattaminen, kaikki se, mikä myöhemmiltä vuosilta eri maissa on niin tunnettua, olisi johtanut tulokseen. Poliittista ja taloudellista voimaa oli takana, mutta puuttui häikäilemätön johtorengas. Yksi siis puuttui ja se yksi oli tärkein kaikista.

Mäntsälän kapinan epäonnistumisen pääasiallisin syy oli siinä, että se pääsi valloilleen johdotta, kesken valmisteluja. Ajan henkikään ei enää ollut yhtä otollinen kuin talonpoikaismarssin aikana. Ns. yleinen mielipide ei ollut sillä tavoin kapinallisten takana kuin vielä edellisenä vuonna. Maalaisliiton piirissä olivat käsitykset selkeentyneet niin pitkälle, että järjestettiin joukkokokouksia Mäntsälän miehiä vastaan.

Suojeluskuntien miehistöä ei kokonaisuudessaan olisi ollut saatavissa kapinallisten riveihin, vaikka monet piiripäälliköt olivat avoimesti kapinan kannalla. Presidentti Svinhufvud oli kaikesta henkisestä myötätunnostaan huolimatta avointa kapinaliikettä vastaan. Hän olisi todennäköisesti ollut valmis vaikkapa kyseenalaisinkin keinoin kukistamaan kommunismin. Mutta hän oli laillisuusmies, ja avoin aseellinen kapina ei olisi kohdistunut yksin kommunisteja vastaan, se olisi kohdistunut laillista valtiojärjestystä ja sen ylintä suojelijaa, tasavallan presidenttiä vastaan. Hänen johdollaan kapina kukistettiin, mutta Svinhufvud sai entisten kannattajiensa piirissä pilkkanimen Akka-Pekka.

Olen näin laajasti kuvaillut poliittista käymistilaa Suomessa sellaisena kuin sen olin nähnyt ja kokenut. Tietenkin olin joutunut miettimään keinoja, joilla demokratiaa voitaisiin puolustaa natsismin ja fašismin voitoista hullaantunutta oikeistoradikalismiamme vastaan.

Mäntsälän kapinan kukistuttua minulla oli se käsitys, että oikeiston vallankaappaushankkeet olivat kärsineet niin vakavan takaiskun, ettei mitään välitöntä vaaraa silloin ollut. Mutta kun tällainen tunteisiin vetoava joukkoliike voi syntyä asiallisesti katsoen vähäisen ulkonaisen aiheen vuoksi tai saattaa otollisissa olosuhteissa syntyä ja levitä ilman, että kukaan kykenee sitä etukäteen aavistamaan, ei yksikään suomalainen Mätsälän jälkeenkään voinut suhtautua luottavaisin mielin demokratiamme tulevaisuuteen. Saksan kansallissosialistit harjoittivat avoimesti aatteittensa levittämistä ulkomaille, myös Suomeen. Mieltäni askarrutti kysymys, olisiko valtiovallalla mitään keinoja estää kaappaushankkeen koituminen demokratialle vaaraksi ennen kuin se ehtisi saavuttaa sellaisen voiman, että sitä ei enää voisi vastustaa. Näiden pohdiskelujen tuloksena syntyi tavallaan yllättäen teos ''Demokratian itsepuolustus'' Snellmanin päivänä vuonna 1932 olivat eräät Akateemisesta Karjala-Seurasta eronneet,

Demokratian itsepuolustuksen alkuidea. Puheen luonnos vuodelta 1934.

minä heidän mukanaan, yhdessä vapaamielisten ylioppilaiden kanssa perustaneet Kärki-Seuran, jonka tarkoituksena oli taistella Lapuan liikkeen vaikutusta vastaan ylioppilasmaailmassa ja vastustaa Lapuan liikettä ynnä myöhemmin sen seuraajaksi syntynyttä isänmaallista kansanliikettä. Kärki-Seura pyysi minua puhujaksi johonkin tilaisuuteensa. Alustukseni aiheeksi olin valinnut demokratian oikeuden itsepuolustukseen. Jäsentely oli pienenpienellä käsialallani kirjoitettu paperiliuskoille ja sen pohjalla puheeni pidin.[1] Tästä — jos voidaan sanoa — kertakäyttöjäsentelystä syntyi nopeassa tahdissa kirjanen ''Demokratian itsepuolustus'' Sen keskeinen ajatus oli: ''Ei ole maailmassa mitään olemassaolokelpoista elämänilmiötä, jolla ei olisi oikeus itsepuolustukseen. Se täytyy olla myös demokratialla.''

Kirjan punaisena lankana on vaatimus, että demokratian on turvauduttava tarpeen niin vaatiessa pakkokeinoihin oikealta uhkaavan vaaran torjumiseksi. Vetosin siihen, että niin tehtiin 1930-luvun alussa kommunismin suhteen, vaikka ''kommunismi ei merkinnyt yhteiskunnalle sitä välitöntä vaaraa, mitä se oli tiennyt vielä muutamaa vuotta aikaisemmin'' Perustellakseni mahdollisimman voimakkaasti yhteiskunnan oikeutta puolustaa demokratiaa, viittasin siihen, että myös sosialidemokraattinen puolue on periaatteelliselta katsomukseltaan valtiollisten vapausoikeuksien vastustaja — siitäkin huolimatta, että se on antanut liberaaleille useinkin ratkaisevan tuen kansalaisvapauksista taisteltaessa — koska se puolueohjelmansa mukaan pyrkii ''muuttamaan valtiollisen kansanvallan porvarillisen luokan herruuden välikappaleesta työtätekevien luokan päämäärien toteuttamisen välikappaleeksi''

Alun perin ei tarkoitukseni edes ollut tarjota kirjastani julkaistavaksi. Kun olin saanut työni valmiiksi, annoin sen

---

[1] Olen sattumalta löytänyt tuon alkuperäisen jäsentelyn, joka on facsimilenä otettu tähän kirjaan.

joidenkuiden tovereitteni luettavaksi. Asiasta sukeutui jossakin seurassa puhe Martti Haavion kanssa, joka oli Werner Söderström Oy:n kirjallisen osaston toimimies. Hän pyysi tarinan luettavakseen ja sen jälkeen lupautui huolehtimaan sen kustantamisesta. ''Demokratian itsepuolustus'' on oikeistonvastainen pamfletti, mutta WSOY sen kuitenkin kustansi eikä Martti Haaviota enempää kuin Jalmari Jänttiäkään erotettu.

Demokratian itsepuolustuksen tarkoituksena oli vaatia demokratian suojelemisen nimessä pakkotoimenpiteitä Lapuan liikettä ja isänmaallista kansanliikettä vastaan. Argumentit kommunisteja ja sosialidemokraatteja vastaan olivat tukemassa sitä näkökohtaa, että oikeistoradikalistinen toiminta on pakkokeinoin estettävä jo tasapuolisuussyistä.

Ehkä silloiseen poliittiseen ilmapiiriin perehtymätön lukija ihmettelee sellaista tasapuolisuutta, jossa kaikkia demokratian muotoja avoimesti vastustava fašismi saisi tasapuolisesti saman kohtelun kuin sosialismi ja kommunismi, jotka sentään vastustajienkin parissa nykyään myönnetään näkemystensä mukaisen demokratian edistäjiksi. Jälkiviisaille muistutettakoon, että käydyn kansalaissodan ja muiden rauhanomaista demokratiaa järkyttäneiden kokemusten jälkeen maan oppineistossa ja ns. johtavissa piireissä oli vallalla erittäin kiihkeä ja suvaitsematon mieliala. Äärioikeisto sai laajaa tukea. Fašismin julmat aikaansaannokset eivät olleet tiedossa, koska niitä ei ollut vielä toteutettukaan. Yleinen poliittinen tietoisuus oli niin voimakkaasti kallellaan oikealle, että vaatimus äärioikeiston laittomien hankkeiden valvomisesta edes tasapuolisesti samassa määrin kuin oli sekaannuttu vasemmiston lailliseenkin toimintaan, oli ennenkuulumatonta epäisänmaallisuutta valkoisen Suomen herrasväelle. Siinä ilmapiirissähän meidät oli kaikki koulutettu niin papit kuin tuomaritkin.

Kirjassa on vielä kaksi erillistä lukua. Toinen käsittelee kansallisuuskysymystä ja demokratiaa, toinen taas valtiollista

vaalitapaamme. Edellinen liittyi silloin ajankohtaiseen suomalaisuuskysymykseen, jälkimmäinen käsitteli hallitustemme lyhytikäisyydestä aiheutuvaa tehottomuutta. Pelastuskeinona ehdotettiin enemmistövaalitavan omaksumista. Perustelin tätä käsitystäni mm. jostakin löytämälläni sitaatilla: ''Suhteellisten vaalien systeemin seurauksena on parlamentaarisen hallitustavan mahdottomuus; parlamentaarinen systeemi ja suhteellisuus eivät sovi yhteen keskenään.'' (Friedrich Naumann)

Kun nyt uudelleen luen ''Demokratian itsepuolustuksen'' havaitsen, että olen joutunut muuttamaan käsityksiäni muussakin suhteessa kuin enemmistövaalitavan suosittelemisessa.

Mutta isänmaallinen kansanliike oivalsi, mikä oli kirjasen sanoma ja tarkoitus. Vaikka kirjasta myytiin verraten vähän, se muodostui hyvin keskeiseksi aiheeksi oikeistoradikaalien kirjoitus- ja puhearsenaalissa. Kirjasen käyttönimi ikl:n lehdistössä oli ''Kekkosen konstit'' Tuosta kirjasesta lähtien olen ollut Suomen äärioikeiston sylkykuppina. Nimeäni ei suinkaan kirkastanut, että vuonna 1938 osaltaan ''Demokratian itsepuolustuksen'' luoman ideologian pohjalta sisäasiainministerinä vaadin oikeudessa isänmaallisen kansanliikkeen lakkautettavaksi laittomana järjestönä. Kuten tunnettua Helsingin raastuvanoikeus kumosi hallinnollisessa järjestyksessä annetun lakkauttamispäätöksen äänimäärin 2—1.

Tämän kirjan syntyhistoriaa selvittävän katsauksen jälkeen painetaan sanasta sanaan ''Demokratian itsepuolustus'' sellaisena kuin se julkaistiin oikeistokaappauksen varjostettua ja varjostaessa 1930-luvun alussa valtiollista elämäämme. Se on tieteellisesti tai poliittisesti varsin pinnallinen tutkimus, mutta sen ainoa tarkoitus olikin etsiä perusteluja demokratian oikeudelle ja velvollisuudelle ryhtyä toimenpiteisiin kansanvaltaista järjestelmää uhkaavia väkivaltatoimenpiteitä vastaan. Vaikka en käytännöllisessä poliittisessa toiminnassani ole varsinaisesti pyrkinyt esiintymään minään 'ylevien periaattei-

den uljaana ratsumiehenä', oli kirjani selvä periaatteellinen kannanotto demokratian puolesta sitä uhkaavia diktatuurihankkeita vastaan. Siinä ei esitetty mitään käytännöllispoliittista ohjelmaa demokratian itsepuolustamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä, mutta kirjanen on mielestäni pohjavireeltään sittenkin pragmaattinen: kun vaara on ilmielävänä edessämme, on itsepuolustuksen periaatteellinen oikeus selvitettävä ja sitten toimittava.

''Demokratian itsepuolustus'' oli ajankohtainen kirja, ympäristönsä paineessa rohkea puheenvuoro valtaa janoavia ja pikaisen vallanoton odotuksessa eläviä vastaan. Tänään kirjanen on ensi kädessä historiallinen todistuskappale levottomasta ja vaarallisesta ajanjaksosta itsenäisyytemme alkuajoilta. Ne pinnalliset näkökohdat, joita on esitetty sosialidemokraatteja vastaan, ovat olleet taktillinen sivutuki vaadittaessa toimenpiteitä demokratian vaarantavaa oikeistoradikalismia vastaan. Osittain sama tarkoitus on ollut kommunisteja koskevilla perusteluilla. Ne kyllä kuvastivat varsin yleistä suomalaista mielipidettä, mutta mikään yhtenäinen esitys kommunistien suhteesta demokratiaan se ei voinut olla, sillä sellaista en olisi kyennyt laatimaan. Esitys perustui joukkoon eri yhteyksistä poimittuja lainauksia.

Tämän asian laajempi pohtiminen voidaan jättää, sillä kommunistien laillinen toimintaoikeus Suomessa tosiasiallisesti on vahvistettu Pariisin rauhansopimuksessa 10. 7. 1947. Sen 6. artiklassa sanotaan:

''Suomen on ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin taatakseen kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleville henkilöille rotuun, sukupuoleen, kieleen tai uskontoon katsomatta oikeuden nauttia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia, joihin sisältyvät sananvapaus, paino- ja julkaisuvapaus, uskonnonvapaus, vapaus poliittisiin mielipiteisiin sekä kokoontumisvapaus.''

Tässä yhteydessä on mainittava, että oikeuslaitoksemme

joustavuus on verrattain suuri. Kommunistien toimintavapauden rajoittaminen perustui rikoslain valtiopetospykäliin, joita täydennettiin 1930-luvulla. Nämä säännökset ovat sellaisinaan edelleen voimassa, mutta niitä ei enää sovelleta kommunistiseen toimintaan kuten 1920- ja 1930-luvulla.

Fašismia koskeva rauhansopimuksen 8. artikla taas kuuluu:

''Suomi, joka välirauhansopimuksen mukaisesti on ryhtynyt toimenpiteisiin hajoittaakseen kaikki Suomen alueella toimivat fašisminluontoiset järjestöt sekä muut järjestöt, jotka harjoittavat Neuvostoliitolle tai muille Yhdistyneille Kansakunnille vihamielistä propagandaa, sitoutuu olemaan vastaisuudessa sallimatta senluontoisten järjestöjen olemassaoloa ja toimintaa, joiden tarkoituksena on kieltää kansalta sen demokraattiset oikeudet.''

DEMOKRATIAN ITSEPUOLUSTUS

ALKUSANAT

On sanottu, että ihmiskunta luo nahkansa joka kolmaskymmenes vuosi.

Pian alkaa olla ummelleen kolmekymmentä vuotta kulunut niistä historiamme suurista päivistä, jolloin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden pohjalle rakennettu demokraattinen valtio- ja yhteiskuntajärjestys luotiin maahamme. Se tapahtui kuin yhdellä iskulla, humauksen tavoin. Mutta mitään periaatteellisesti täysin mullistavaa, mitään vallankumouksellista, se ei valtioelämäämme tuonut, sillä jo vuosisatoja sitä ennen kansallamme oli ollut oikeus omien edustajainsa välityksellä ottaa osaa valtion asioiden päättämiseen. Tälle kansan osanotolle oli vain luotu uudet muodot, sitä oli entisestään huomattavasti laajennettu ja sen merkitystä lisätty. Eräänä todistuksena tällöin suoritettujen muutosten rauhallisesta kehityksenmukaisuudesta voidaan pitää sitä, että voimaansaatettu kansanvaltainen valtiojärjestyksemme nautti alusta alkaen arvonantoa ja luottamusta kaikissa yhteiskuntapiireissä. Sen aiheutti pääasiallisesti silloin niin voitollisena eteenpäin rientävä kansanvaltainen ajatustapa, joka oli levinnyt kaikkiin kansankerroksiin, mutta omalta osaltaan edisti nimenomaan eduskunnan osakseen saaman luottamuksen lujittumista se päättäväinen ja tinkimätön, suuntaa

osoittava työ, minkä kansaneduskuntamme suoritti oikeustaistelussamme.

Paljon on ehtinyt tapahtua näissä vajaassa kolmessakymmenessä vuodessa. On eletty venäläissorron vaikeat ajat. Sen pimeimpinäkin hetkinä on rohjettu ajatella suuresti Suomen tulevaisuudesta ja rohjettu sen puolesta toimia. On verin lunastettu valtakunnan itsenäisyys ja samalla käyty katkera veljessota. Nuoren rohkeudella on luotu perustus itsenäisen valtakuntamme jatkuvalle kehitykselle. Itsenäisyysajan alkuvuodet ovat todistaneet hellittämätöntä uurastusta maan kaikinpuoliseksi kohottamiseksi, ja puolueettoman tarkastelijan on myönnettävä, että itsenäisyytemme ensimmäinen vuosikymmen sisältää paljon työtä, joka kestää tulevaisuuden vaativan arvostelun.

Tämä kaikki on suoritettu vuosisadan alussa luodun demokraattisen valtiojärjestyksen pohjalla. Olisi ollut inhimillisesti ymmärrettävää, jos vapaussodan jälkeen, jolloin kurittomuudeksi kehittyneestä kansanvallasta saadut kokemukset olivat kirvelevät ja tuoreet, olisi luovuttu kansanvaltaisuudesta ja ryhdytty ohjaamaan valtiollista elämäämme vastakkaisten periaatteiden mukaan. Sellainen suuntautuminenhan olikin vapaussotaa välittömästi seuranneena aikana kieltämättä voimakas, eritoten sivistyneistömme piirissä. Vajaalukuisen eduskunnan suorittama kuninkaanvaali oli tämän suuntautumisen voimannäyte. Mutta monarkian luominen ei vastannut kansan vakiintunutta mielipidettä, se nähtiin vuonna 1919 toimitetuissa vaaleissa, joissa tasavaltalainen enemmistö muodostui odotettua voimakkaammaksi. Silloin kansa lausui tuomionsa ”kuninkaantekijöille”, jotka tähän tuomioonsa tyytyivät. Siten oli lopetettu monarkistinen suuntautuminen poliittisena voimatekijänä. Tasavaltamme valtiosäännöstä päätettäessä sillä ei enää ollut vaikutusvaltaa eikä puolestapuhujia. Valtakunnan perustaminen suoritettiin kansanvaltaisella pohjalla. Luottaen ja uskoen rakennettiin

niille samoille demokraattisille perusteille, jotka vuosien 1917 ja 1918 vaiheissa olivat pettäneet. Se oli mahdollista ainoastaan siksi, että kansanvaltainen järjestelmä nautti nimenomaan maaseutuväestömme keskuudessa yhätikin järkkymätöntä arvonantoa. Niin syvästi kuin paheksuttiin ja tuomittiinkin kansanvallan nimessä suoritettua rikollisuutta, ei kuitenkaan voitu turvautua mihinkään muuhunkaan valtiolliseen järjestelmään taikka oppiin, sillä kansanvaltaisuus oli kuin osa ajattelutavastamme, ja yksinvaltaisesta hallitusmuodosta oli yksin Venäjän antama esimerkki jyrkästi luotaantyöntävä.

Kohta vietetään voimassaolevan hallitusmuotomme 15-vuotista muistoa.

Jokaiselle täytyy olla selvänä, että suhtautuminen demokratiaan on näinä 15 vuotena muuttunut. Nahan luominen siinä näyttää alkaneen. Riippuu kokonaan demokratiamme aatteellisesta pohjasta ja sen puolustajien siveellisestä rohkeudesta ja voimasta, voidaanko demokratiaa vastaan suuntautuvat liikehtimiset ohjata työskentelemään kansanvaltaisen valtion puolesta. Tämän kirjasen tarkoituksena on nimenomaan demokratian itsepuolustusoikeuden valossa tarkastella tätä kysymystä. Tekijän kannan oikein ymmärtämiseksi jokaisessa yksityiskohdassakin lienee tarpeen tietää, että esitys lähtee demokraattisen järjestelmän hyväksymisen pohjalta. Kokonaisuuden vaatimukset ja edut voidaan toteuttaa demokratian puitteissa, mikäli se on oikein organisoitu ja mikäli sen harjoittajien siveellinen pyrkimys on terve.

VAPAUS JA PAKKO DEMOKRATIAN PERUSTEKIJÖINÄ

Vastaansanomattoman selvänä pitää yleinen valtiollinen käsitys sitä, että kaikkein luonteenomaisinta demokraattiselle eli kansanvaltaiselle valtiojärjestykselle on pyrkimys toteuttaa vapausajatus valtiollisessa elämässä. Kieltämättä vapaus on demokratian kannattavia aatteita, mutta sen yksipuolisessa korostamisessa helposti unohdetaan, että vapaus yksinomaan ei voi olla minkäänlaisen valtiollisen järjestyksen perustana. Vapausajatuksen ehdoton toteuttaminen tietää anarkiaa. Jos vapaus, joka on tyypillisesti yhden ihmisen aate, asetetaan inhimillisen toiminnan ainoaksi ohjenuoraksi, silloin kielletään kaiken inhimillisen yhteiselämän mahdollisuus. Se, että teoreettinen anarkismi ei tähän lopputulokseen päädy, johtuu siitä, että anarkismi käsittelee sitä ihmiskuntaa, jota varten ja jonka keskuuteen se tahtoo luoda uuden yhteiselämänjärjestyksen, ei ihmiskuntana inhimillisine puutteineen, vaan jonkinlaisena enkelikuntana, vailla kaikkea sitä ihmisluontoon erottamattomasti liittyvää inhimillistä vajavaisuutta, jota ei mikään kasvatus eikä mikään uskonto ihmiskunnasta pysty poistamaan.

Inhimillistä yhteiselämää ei voi olla ilman järjestystä. Mutta järjestys on vapauden kieltämistä. Vapaus merkitsee riippumattomuutta ulkopuolisista tekijöistä, järjestys taas merkitsee

tiettyä riippuvaisuutta, alistumista myös toisten antamiin määräyksiin. Järjestetyssä yhteiselämässä yksilö on velvollinen kunnioittamaan toisten vapautta. Ja juuri tämä, tarpeen vaatiessa pakolla toteutettavaksi määrätty velvollisuus rajoittaa yksilön omaa vapautta.

Valtio, joka on järjestetyn yhteiselämän korkein muoto, on pakkoyhteisö. Vaikka vapaus olisi kuinka ehdottomasti tahansa korotettu valtion ylimmäksi johtotähdeksi, valtion olemukseen kuuluu kuitenkin välttämättömänä osana valtion jäsenten, valtionkansalaisten, vapauden rajoittaminen ja sen toteuttamiseen tarpeellinen pakko. On kuvaavaa, että roomalaiset käyttivät valtion vertauskuvana kirvestä ja vitsakimppua; se oli osoitus valtion pakkoon perustuvasta sisäisestä luonteesta. Valtion oma olemus itsessään tekee mahdottomaksi absoluuttisen, ehdottoman, vapauden tunnustamisen valtion piirissä. Demokratia valtiojärjestyksenä ei siis voi tulla määritellyksi vapauden toteuttamismuotona. Demokratiaan kuuluu aina myöskin pakon toteuttamista. Näin ollen vallitsee vastakohta valtion ja demokratian olemukseen kuuluvan pakon ja sen vapauden välillä, jota demokraattinen valtiojärjestys pyrkii toteuttamaan. Voidaan sanoakin, että demokratian tekijät ovat vapaus ja pakko, vapaus inhimillisenä aatteena, jota pyritään valtiontoiminnassa toteuttamaan, ja pakko demokratian sisäiseen olemukseen välttämättömästi kuuluvana aineosana.

Demokratiassa yhtyy näin ollen kaksi vastakkaista tekijää, kaksi eri suuntiin vaikuttavaa voimaa, vapaus ja pakko. Luonnollisena seurauksena tästä on, että demokratian vapauselementin ja pakko- eli valtaelementin välillä vallitsee pysyvä jännitystila. Mutta niiden vastakohtaisuus ei ole pysyvästi samanasteinen. Ne taistelevat ylivallasta ja niiden välinen suhde on alituisten vaihtelujen alainen. Demokratian pyrkimystä vapauteen vartioi demokratian valtaelementti, jonka tehtävänä on pitää huoli siitä, että kansalaisten

poliittinen vapaus ei käy yhteiskunnalle vaaralliseksi, että se ei suuntaudu uhkaavana yhteiskuntaa itseään vastaan. Demokratian valtaelementti saattaa kansalaisten vapauden yhteiskunnan rakentavaksi voimaksi, muuttaa kansalaisten vapauden valtiosta kansalaisten vapaudeksi valtiossa ja valtion hyväksi.

Monet seikat vaikuttavat demokratian vapaus- ja valtaelementtien voimakkuuteen ja keskinäiseen suhteeseen. Niitä ovat muutokset maailmankatsomuksellisissa, valtiollisissa, taloudellisissa sekä yhteiskunnallisissa mielipiteissä ja olosuhteissa. Mutta yleispätevänä huomiona voidaan kuitenkin pitää, että sellaisissa valtiollisissa oloissa, jolloin demokratia idealistisena liikkeenä pyrkii saamaan valtiovallan käsiinsä, se erityisesti korostaa vapauselementtiä valtion pakkovaltaa vastaan, mutta niissä oloissa taas, jolloin demokratia on päässyt määräämään valtiojärjestyksestä, sen valtaelementille annetaan entistä vaikuttavampi merkitys vapauselementin kustannuksella.

Tämän todistaa meille vapausoikeuksien historiallinen kehitys. Inhimillistä vapautta puolustava tieteellinen oppirakennelma syntyi taistelusta ruhtinasmielivaltaa ja katolisen kirkon ylivaltaa vastaan. Se perustui oppiin ihmisen luonnollisista oikeuksista. Lähtökohdaksi otettiin aika ennen syntiinlankeemusta, jolloin ihminen eli rajoittamattomasti vapaana onnellisessa alkutilassa. Luontaisoikeus katsoi, että ihminen ei yhteiskuntaan liittymisensä jälkeenkään kokonaan kadottanut paratiisillista vapauttaan, vaan hän kaikissa olosuhteissa luonnonlain voimalla säilytti eräät myötäsyntyiset, luonnolliset oikeutensa, oikeuden henkeen, vapauteen ja omaisuuteen, joita häneltä ei mikään esivalta voinut riistää ja joista hän itsekään ei voinut kerta kaikkiaan luopua. Kun oppi ikuisen oikeusidean synnyttämistä luonnollisista oikeuksista näin ollen turvasi yksilölle kaikissa olosuhteissa ja kaikkina aikoina tietyn loukkaamattoman vapauspiirin, asettui se vastustamaan sitä ruhtinaan rajatonta itsevaltiutta, joka sekä teoriassa että

käytännössä oli keskiajalla ja uuden ajan alkupuolella miltei poikkeuksetta vallalla. Tämä oppisuunta piti niin jyrkästi kiinni ihmisen syntyperäisistä oikeuksista, että se avoimesti julisti kapinan, vieläpä ruhtinaanmurhankin oikeutta, milloin ruhtinas oli loukannut alamaistensa luonnollisia oikeuksia. Juuri näiden ihmisten luonnollisten, jumalallisten oikeuksien puolesta talonpojat ja hurmahenkiset lahkolaiset Saksassa uskonpuhdistuksen aikana nousivat kapinaan maallista esivaltaa vastaan toteuttaakseen raamatussa luvatun vapauden, tasa-arvoisuuden ja omaisuuden yhteyden.

Luontaisoikeus oli opposition oikeusfilosofiaa. Sen poliittinen vaatimus suuntautui tehokkaan vastavoiman luomiseen ruhtinasvaltaa vastaan, jonka jumalallisen alkuperän se kuitenkin yleensä tunnusti. Minkäänlainen muu vastavoima ei käytännöllisesti katsoen olisi ollut tehokas kuin sellainen, jonka perustus liioin ei ollut inhimillisissä järjestelyissä, vaan ihmistoiminnan yläpuolella. Siksi luontaisoikeus, pyrkiessään itsevaltiuden hylkäämän oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen, tahtoi löytää ihmistoiminnasta riippumattomat yleispätevät säännöt yksilön vapausoikeuksien turvaamiseksi valtiovaltaa vastaan.

Käsitys ajasta, paikasta ja olosuhteista riippumattomasta oikeudesta on tullut oikeustieteessä jo 1800-luvulla yleisesti hylätyksi. Mutta luontaisoikeuden luoma oikeusfilosofinen perustus on antanut lähtökohdan eräälle maailmanhistorian suurimmista aatteista, joka vieläkin ulottuu tähän perustukseen ja saa siitä edelleenkin tukea. Tämä aate on liberalismi eli vapaamielisyys.

Liberalismi on aate, joka käsittää koko inhimillisen yhteiselämän piirin. Kenties tärkeimmältä osalta, persoonallisena ja taloudellisena liberalismina, se sijoittuu varsinaisen valtioelämän ulkopuolelle. Mutta se sisältää myöskin oman valtiokäsityksensä, joka elimellisesti liittyy osana sen kokonaisoppiin. Tässä tarkastelemme ainoastaan valtiollista liberalismia.

1800-luvun alkupuolella syntynyt vapaamielinen eli liberalistinen oppisuunta perustui Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen riippumattomaksi julistautumisessa[1] ja eritoten Ranskan vallankumouksessa toteutettuihin vapausaatteisiin, joiden sisältönä oli valtiostavapaan toimintapiirin turvaaminen yksityiselle, missä tarkoituksessa valtion vaikutuspiiriä oli supistettava. Nimenomaan nk. vanhaliberalismille oli ominaista suuntautuminen valtiota vastaan. Liberalismi pyrki rajoittamaan valtion toiminnan mahdollisimman vähiin ja jättämään mahdollisimman suuren vaikutusalan yksityisen vapaudelle. Valtio käsitettiin välttämättömäksi pahaksi, joka sai sekaantua siihen kuuluvaan yksilöön ainoastaan siinä tapauksessa, että oikeusjärjestyksen ylläpito sitä välttämättä vaati. Liberalismi oli oppi yksityisen henkilön puolustustaistelusta valtiovaltaa vastaan. Siinä mielessä sillä oli tietty valtiovihamielinen leima.

Tämänpäivän liberalismi on pohjasävyltään sama kuin aikaisempikin. Se on puhtaasti individualistinen, yksilöllinen oppi, joka asettaa yksityisen ihmisen itsetarkoitukseksi ja pitää valtiota välikappaleena yksilöitten onnen edistämiseksi.

Valtiolla ei liberalistisen käsityksen mukaan ole mitään itsenäistä arvoa ja merkitystä, se on ulkopuolisesti konstruoitu yksilöiden vapautta rajoittava aparaatti, joka tunnustetaan ainoastaan käytännöllisen, väistämättömän välttämättömyyden vuoksi. Valtio ei ole mikään arvo sinänsä, se ei ole elävä organismi, vaan ''yhteisen itsekkyyden solidariteetin'' toisiinsa liittämien valtiokansalaisten summa. Se on yövartija — Lassallen tunnettua vertausta käyttääksemme — jonka

---

[1] Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen vapautusliikkeen ideapohja käy ilmi Yhdysvaltojen riippumattomuusjulistuksen (vuodelta 1776) johtolauseesta, joka kuuluu: ''Seuraavat totuudet katsomme itsestään selviksi: että kaikki ihmiset on luotu tasa-arvoisiksi, että luoja on heidät varustanut eräillä luovuttamattomilla oikeuksilla; että niihin kuuluvat elämisen, vapauden ja onneen pyrkimisen oikeus; edelleen, että hallitus tulee luoda turvaamaan nämä oikeudet; että hallitus johtaa laillisen valtansa hallittujen suostumuksesta; että mikäli jokin hallitus tästä periaatteesta poikkeaa, kansalla on oikeus tämä hallitus muuttaa tai erottaa ja asettaa tilalle uusi, jonka periaatteet ja järjestys on niin muodostettu kuin kansa parhaaksi katsoo turvallisuutensa palvelemiseksi ja onnensa edistämiseksi.''

Sisällykseltään samansuuntainen oli Ranskan vallankumouksen ihmisoikeuksien julistus vuodelta 1789.

tehtävänä on suojella ja vartioida yksityisen ominaisuutta, hänen vapauttaan ja hänen rauhaansa. Se on aineellisen omanedun julistus.

On luonnollista, että liberalistinen valtiokäsitys jättää meidät kylmiksi. Valtiosta tulee matematiikan luoma, ei sydämen eikä aatteiden. Se on sieluton koneisto, jonka inhimillinen äly on luonut turvaamaan yksilön vapaan saalistamisen. Se on kieltoperäistä, siinä ei ole mitään sijaa kiintymykselle ja rakkaudelle. Sillä ei ole mitään ominaisuutta, joka yhdistäisi sen jäsenet toisiinsa ja valtioon itseensä omanedun yläpuolella olevilla pysyvillä, katkeamattomilla siteillä, ei mitään ominaisuutta, joka tekisi siitä isänmaan. Puhtaaksiviljeltynä, loppuun saakka ajateltuna se kieltää kansallisuusaatteen merkityksen ja kaikki ne sisäiset arvot, jotka liittyvät isänmaanrakkauteen ja uhrautuvaisuuteen isänmaan puolesta. Turhaan ei ole kysytty: kuinka tämän kieltoperäisen kansalaisten matemaattisen summan puolesta ihmiset voivat ilomielin panna alttiiksi kalleimpansa, henkensäkin?

Poliittisen liberalismin vapausperiaate on ollut viimeinen kehitysvaihe demokratian vapauselementille. Ne eivät ole yksi ja sama, vaikka ne ovat yleensä oppositiossa ollessaan peittäneet toisensa. Niiden tärkeä periaatteellinen ero on siinä, että liberalismille vapaus merkitsi vapautta valtiosta, yksityisen valtionkansalaisen oikeuksia valtiota vastaan, kun taas demokraattinen vapaus merkitsee vapautta valtiossa, yksilön oikeutta toimia valtiossa valtion hyväksi, hänen oikeuttaan ja velvollisuuttaan ottaa osaa valtiotahdon muodostamiseen. Tässä mielessä valtiollisen liberalismin vapautta joskus on nimitetty porvarilliseksi vapaudeksi, demokratian vapautta taas valtiolliseksi vapaudeksi. Liberalismin vapaus näinollen on luonteeltaan kielteistä, demokratian vapaus taas myönteistä. Liberalismille valtio on porvarillista vapautta rajoittava tekijä, demokratialle se taas on poliittista vapautta suosiva ja suojaava elimistö, joka suorastaan rakentuu yksilön vapaudelle ja siihen

sisältyvälle velvollisuudelle olla välttämättömänä osallisena mukana valtiotahdon luomisessa.

Kun nyt käymme tarkastelemaan demokratian valtaelementin olemusta, niin voimme todeta, että sen historiallinen kehitys juontaa juurensa yhteiskuntasopimusopista ja kansansuvereniteettiopista, joilla eri ilmenemismuodoissaan on eräitä varsin läheisiä kosketuskohtia luontaisoikeuden kanssa, mutta jotka sisäisessä rakennuksessaan siitä kuitenkin voidaan erottaa.

Yhteiskuntasopimusoppi selittää valtion synnyn siten tapahtuneeksi, että luonnontilassa elävät ihmiset ovat sosiaalivietin, pelon tai itsepuolustusvaiston takia vapaalla sopimuksella päättäneet liittyä yhteen, muodostaa valtion ja antaa ruhtinaalle vallan hallita. Valtio ei ollut näin ollen syntynyt luonnonlain voimasta, vaan vapaasta sopimuksesta, eikä sen jäsenillä ollut mitään luonnosta johtuvia, myötäsyntyisiä oikeuksia hallitsijaa vastaan, vaan vain ne oikeudet, jotka he olivat sopimusta tehdessään itselleen pidättäneet. Sopimusopin sisin luonto näin ollen kohdistui ihmisten luonnollisten oikeuksien kieltämiseen. Mutta kaikkein merkityksellisintä sopimusopissa sittenkin oli käsitys hallitsijan vallan alkuperästä. Hallitsija ei johtanut valtaansa jostakin ylimaailmallisesta tekijästä, se ei ollut jumalallista alkuperää, vaan hallitsijan valta oli kansasta ja kansan oikeuksista johdettua.

Tällä tavoin oli päästy oppiin kansan suvereniteetista, kansan täysivaltaisuudesta valtiossa.

Kärjistetyssä muodossa kansan täysivaltaisuusopin esittää *Rousseau.* Se probleemi, jonka hän asettaa ratkaistavakseen ''Yhteiskuntasopimuksesta''-teoksessaan, on seuraava: ''On keksittävä yhtymismuoto, joka kaikella yhteisellä voimalla puolustaa ja varjelee jokaisen yhteisön jäsenen henkilöä ja omaisuutta ja jossa kukin sellainen jäsen, liittyessään kaikkiin muihin, tottelee vain kuitenkin itseään ja pysyy yhtä vapaana kuin ennenkin.'' Tämä yksilön vapaus voitiin saavuttaa

ainoastaan siten, että kunkin liittokumppanin tuli luovuttautua kokonaan ja kaikkine oikeuksineen yhteiskunnalle. Se tapahtui vapaaehtoisella teolla, yhteiskuntasopimuksen solmimisella. Sillä yksilö luovutti kaikki oikeutensa yhteiskunnalle. ''Niinkuin luonto antaa jokaiselle ihmiselle ehdottoman vallan kaikkiin tämän ihmisen jäseniin, niin antaa myös yhteiskuntasopimus valtioruumiille ehdottoman vallan kaikkiin sen jäseniin nähden.'' Tällä tavoin ihminen yksilönä oli valtiossa täydellisesti vailla oikeuksia. Mutta kun ylin valtiovalta, täysivaltaisuus, ei ollut voinut sopimuksenteossa siirtyä kansalta, vaan säilyi edelleenkin luovuttamattomasti sillä, oli jokainen yksilö täysivaltaisen kansan jäsenenä ja osana myös täysivaltainen. Näin päästään siihen, että valtion jäsenenä yksilö oli yhtä vapaa kuin valtion ulkopuolellakin, sillä kummassakin tapauksessa hän totteli itseään.

Ylin valtiovalta kuului kansalle. Sen tahto, yleistahto, oli kaiken valtion rajoissa tapahtuvan toiminnan ehdoton ohje. Sen siveellinen oikeutus perustui siihen, että kun ''ylin valtiovalta ei ole muodostunut mistään muusta kuin niistä yksityisistä, jotka ovat sen osina, ei sillä ole eikä voi olla etuja, jotka olisivat näiden eduille vastakkaisia: ylimmän vallan ei siis tarvitse antaa minkäänlaista takuuta alamaisille, koska on mahdotonta, että ruumis haluaisi vahingoittaa kaikkia jäseniään'', eikä se saata vahingoittaa ketään heistä yksityisestikään.

Voidaan kysyä, kuinka yksilö, jonka mielipide oli kansan tahtoa, so. enemmistön tahtoa vastaan, voi tuntea itsensä vapaaksi, kun hänen kuitenkin täytyi totella enemmistön tahtoa ja kun hänet voitiin siihen valtion toimenpiteillä pakottaa. Tämän selitti *Rousseau* siten, että minun mielipiteelleni vastakkaisen mielipiteen voitto äänestyksessä osoittaa, että minä olin erehtynyt ja että se, mitä minä olin pitänyt yleisenä tahtona, ei sitä ollutkaan. Se seikka taas, että kieltäydyttyäni tottelemasta yleistahtoa, yhteiskunta voisi minut pakottaa sen

noudattamiseen, merkitsisi sitä, että minut sillä tavoin vain pakotetaan olemaan vapaa.

Yksityisen vapauden suojaamiseksi korotettu oppirakennelma päätyi siis lopputuloksenaan mitä raaimpaan absolutismiin, jonka ei tarvinnut kunnioittaa mitään yksityistä vapautta.

*Rousseau*n demokratia vei näin ollen tyranniaan. Mutta tyranniaa ei harjoittanut hallitsija eikä hallitus, vaan kansa itse, jolla ei ollut oikeutta luovuttaa täysivaltaisuuttaan edes valitsemilleen edustajille. Ylin valtiovalta kuului kansalle, ja kansa itse sitä kokonaisuudessaan käytteli. Kansan täysivaltaisuutta vastaan ei valtiossa voinut olla mitään vastavoimaa, ei ihmisen luonnollisia oikeuksia, ei etuoikeutettuja ryhmiä tai säätyjä, eikä ruhtinaan jumalallista alkuperää olevia oikeuksia.

*Rousseau*n valtiofilosofia rakentui kuitenkin epähistorialliselle ja epäluonnolliselle perustalle. Hän itsekin tämän oivalsi ja epäili demokratiansa soveltuvaisuutta inhimillisen järjestyksen muodoksi. ''Jos olisi olemassa jumalten muodostama kansa, niin hallitsisi se itseänsä kansanvaltaisesti. Näin täydellinen hallitus ei sovellu ihmisille.'' Niin vastakohtainen itsessään ja niin virheellinen johtopäätöksissään kuin hänen oppinsa onkin, se kuitenkin on tehokkaasti tuonut esille demokratian valtaelementin, kansanvallan oikeuden pakottaa yhteisön jäsenet alistumaan kansakunnan kokonaisuuden intressissä annettuihin kansanvapauksia rajoittaviin määräyksiin.

Oppi harkiten solmitusta yhteiskuntasopimuksesta valtion synnyn alkuna on hylätty tieteellisesti kestämättömänä, mutta käsitys kansan täysivaltaisuudesta valtiossa on toteutettu miltei koko sivistyneessä maailmassa. Suomen hallitusmuoto ilmentää kansan täysivaltaisuuden 2 §:nsä säännöksellä: ''Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle.''

Demokratia eli kansanvalta merkitsee sellaista valtiollisen elämän järjestystä, jossa valtiovalta lähtee kansasta ja jossa kansa itse määrää ylimmästä valtiovallasta. Demokratia turvaa periaatteellisesti kaikille kansan jäsenille oikeuden ottaa osaa

niihin valtiotoimintoihin, joilla kansan tahto ilmituodaan. Demokraattisen eli kansanvaltaisen valtiojärjestyksen perusajatus on siinä, että koko kansalle tulee suoda vapaa oikeus olla osallisena päättämässä siitä, mikä on katsottava kansan parhaaksi. Jos silloin yksilöllisen vapauden rajoittaminen kansan parhaan saavuttamiseksi on tarpeen, tulee kansalla olla siihenkin oikeus. Kansanvallan valtaelementti astuu tällöin esille. Mutta tämä valtaelementti sisältää itsessään periaatteen, joka rajoittaa mitä oleellisimmin kansan oikeutta määrätä yksilön vapauspiiristä, nimittäin tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden periaatteen.

Tasa-arvoisuuden periaate liittyy erottamattomana osana kansansuvereniteettioppiin ja demokratian valtaelementtiin. Tasa-arvoisuus ei suinkaan merkitse sitä, että ihmiset julistettaisiin lahjoiltaan ja luonteenominaisuuksiltaan yhdenvertaisiksi, sillä kenenkään ihmisen vallassa ei ole näissä ja monissa muissa suhteissa eri ihmisten kesken aina esiintyvien erilaisuuksien poistaminen. Tasa-arvoisuuden aate on siinä, että ihmiset tunnustetaan luonnostaan yhdenvertaisiksi ja että mitään erioikeuksia lain ja hallinnon alalla ei myönnetä kenellekään syntyperän, omaisuuden yms. nojalla. Siihen tasa-arvoisuuteen pyrkii demokratia, eikä suinkaan kaikkien tasapäiseksi tekemiseen.

Demokratian valtaelementin voimme samastaa tasa-arvoisuusperiaatteen kanssa. Erittäin hyvin tämä käy selville, kun vertaamme tasa-arvoisuutta demokratian vapauselementtiin, vapausperiaatteeseen.

Vapaus on individualismia, yksilöllisyyttä, tasa-arvoisuus on joukko- eli massailmiö. Vapaus on riippumattomuutta, tasa-arvoisuus on rajoitusta ja sidonnaisuutta. Tasa-arvoisuus tietää sitä, että vapaa pakotetaan tarpeen mukaan ulkopuolisen tahdon voimalla mukautumaan oman vapautensa kustannuksella toisten vapauden intressistä voimaansaatettuun yhtäläisyyteen. Järjestyksen aikaansaamiseksi tasa-arvoi-

suu ei suinkaan ole välttämätöntä, sillä järjestys voi perustua erilaisuuteen. Mutta milloin vapaus tehdään järjestetyn yhteiselämän kannattavaksi periaatteeksi, silloin tämä yksilöllisyyttä tehostava periaate tarvitsee massaa ja kokonaisuutta tehostavan periaatteen, tasa-arvoisuuden, toiseksi järjestyksen tekijäksi. Ja siinä mielessä voidaan sanoa, että tasa-arvoisuus eli yhtäläisyys, milloin se yhtyy jonkinlaiseen vapauteen, merkitsee sellaista järjestystä, jossa yksilöllä on itsekohtaista vapautta samassa suhteessa kuin hän itse on velvollinen kunnioittamaan toisten vapautta.

Tasa-arvoisuus ei ole liberalistinen periaate. Nk. vanha liberalismi asettui puoltamaan omaisuussensukseen perustuvalle äänioikeudelle rakennettua kansan edustusta. Yhteiskuntasopimus ja kansan suvereniteetti saattoivat tasa-arvoisuusperiaatteen tunnetuksi. Yhteiskuntasopimuksen olivat solmineet tasa-arvoiset ihmiset, eikä kansan täysivaltaisuus kärsinyt yksityisten ja ryhmien etuoikeutettua asemaa eikä privilegioita valtiossa.

Näin selvenevät demokratian perustekijät, vapaus ja pakko, vapaus ja tasa-arvoisuus, toisilleen vastakohtaisiksi. Mutta samantapaisesti toimivina ne yhdessä muodostavat demokratian, joka sisältää kansan oikeuden rajoittaa yksityisen vapautta siinä määrässä kuin valtion ja kansalaisten edun kannalta kulloinkin tarpeelliseksi havaitaan.

Edellä on ohimennen mainittu demokratian vapauselementin ja sen valtaelementin välillä vallitsevasta kilpailusta. Vapauselementti on — se yleispätevä huomio voidaan tehdä — säännöllisesti antanut värin valtaanpyrkivälle demokraattiselle suunnalle sellaisessa valtiollisessa tilanteessa, jossa valtiovalta pakkosäännöksillään uhkaa tukahduttaa kansalaisten vapauden. Silloin taisteleva liberalismi ja siihen sellaisessa tilanteessa samastuva taisteleva demokratia ovat yleensä kohdistaneet hyökkäyksensä valtiota ja sen pakkoluonnetta vastaan sellaisenaan, ikään kuin vain valtion tuho olisi voinut

kansalaisvapaudet kohottaa jälleen arvoonsa. Demokraattinen valtaelementti on tällöin täysin unohdettu.

Sama suhde on yleensä säilynyt vielä silloin, kun idealistinen kansalaisvapauksia vaativa suunta on saanut aikaan valtiossa vallansiirron joko kumouksen avulla tai ilman sitä. Sen välttämättömänä seurauksena on ollut mitä täydellisin kansalaisvapauksien julistaminen ja oppositiossa kehitetyn vapausilluusion toteuttaminen. On rakennettu liberalistinen valtio, jossa on pyritty vapauttamaan yksilö valtiosta niin suuressa määrin kuin ajatus sen suinkin sallii.

Mutta jatkuva kehitys on aikaansaanut osien vaihtumisen. Valtiojärjestyksen voimassapitäminen on pian vaatinut valtion valtaelementtien huomioonottamisen. Kansalaisvapauksien rajoittaminen on piankin osoittautunut tarpeelliseksi joko ulkoisen vihollisen uhkan, sisäisten levottomuuksien tai taloudellisen ahdingon yms. takia. Valtiovallan asemaa on täytynyt käydä lujittamaan. Se on osoittautunut välttämättömäksi erityisesti sen vuoksi, että valtiovalta voitaisiin säilyttää kansalla. Ei ole lainkaan harvinaista, että samat miehet, jotka ovat tulleet valtion johtoon mahdollisimman laajojen kansalaisvapauksien vaatijoina, saavat itse, vieläpä valtansa alkuaikoina, ryhtyä mitä jyrkimpiin kansalaisvapauksien rajoittamisiin. Eräässä katsannossa oikeutettuja ovat tällaisissa tapauksissa usein toistetut sanat tyrannien vaihtumisesta. Kuinkas *Robespierre* lausuikaan: ''Vallankumouksen hallitus on vapauden despotismia tyranniutta vastaan.''

Olosuhteiden tasaannuttua ja valtioon sekä kansanvaltaan kohdistuneen uhkan väistyttyä vapauselementti taas alkaa astua etualalle. Liberalistinen valtio ei periaatteessa tunnusta minkäänlaisten pakkotoimenpiteiden oikeutta kansanvallan turvaamiseksi. Mutta tämä voi olla mahdollista ainoastaan sellaisissa oloissa, joissa liberalistinen ajattelutapa on järkkymättömästi valtion hallituksesta määräämässä niin, että sen jatkuvaa vallassapysymistä eivät mitkään vastaliikkeet näytä

voivan häiritä ja horjuttaa. Sellaisessa valtiollisessa tilanteessa voi liberalistinen valtio olla luja ja se voi mitä hedelmällisimmällä tavalla edistää taloudellista hyvinvointia ja sivistyksellistä kehitystä. Loistavan esimerkin tästä tarjoaa 1800-luvun suurenmoinen taloudellinen nousu. Se oli mahdollista ainoastaan liberalismin vallitessa.

Mutta yhteiskuntaelämä ei valitettavasti ole aina niin vapaa hankauskohdista. Kuta uhatumpi kansanvallan asema on, sitä enemmän demokraattisessa tietoisuudessa astuu esille demokratian valtaelementti.

DEMOKRATIAN ITSEPUOLUSTUS

Varsin yleinen käsitys demokratiasta on, että se on jotakin pysyväistä, kerta kaikkiaan täsmällisesti määrättyä, jossa ei ole varaa poikkeamisille puoleen eikä toiseen. Demokratia esitetään silloin, tavallisesti kuitenkaan varautumatta demokratian sisällyksen määrittelemiseen, jonakin rajoiltaan matemaattisen tarkasti määrättynä, kiinteänä mallina, joka voidaan asettaa jokaisen valtiojärjestyksen kohdalle ja sillä mitata, onko valtiojärjestys demokraattinen tai missä suhteessa se siitä ehkä poikkeaa. Demokratiasta on tahdottu tehdä prototyyppi, malli, jonka avulla muka vääjäämättömästi voidaan todistaa, onko siihen verrattavaksi otettu valtiollisen elämän ilmiö luonteeltaan demokraattinen vai ei. Vain tällaisesta dogmaattisesta opista voivat johtua nuo tavantakaa uusiutuvat tuomiot jonkin valtiollisen suunnitelman tai ehdotuksen apriorisesta epädemokraattisuudesta jne.

Tällainen käsitys demokratiasta ei kuitenkaan ole oikea. Demokratia ei ole mikään prototyyppi, se ei ole pysyväinen, ei aina sama, vaan alinomaisten vaihtelujen, alinomaisen käymisen ja kehityksen alainen.[1] Tämä vaihtelu aiheutuu juuri

---

[1] Siksi demokratiasta on niin vaikea antaa muodollisesti täsmällistä määritelmää.

siitä vastakohtaisuudesta ja jännitystilasta, mikä vallitsee demokratian vapaus- ja valtaelementtien välillä. Valtiollinen vapaus ja kansan täysivaltaisuus yhtyvät ainoastaan välittömissä demokratioissa, joissa päätetään kansankokouksissa kaikki yhteiset asiat, niissäkin sillä edellytyksellä, että kaikki täysi-ikäiset jäsenet sukupuoleen katsomatta ovat niissä äänivaltaisia.[1] Mutta muissa demokraattisissa valtiojärjestyksissä voidaan vapauselementin voimakkuudessa havaita lukemattomia eri vivahduksia. Kuta laajempi on se kansalaisten piiri, joka on oikeutettu ylimmästä valtiovallasta päättämään, ja kuta laajempi on kansalaisten asiallinen toimikelpoisuus valtioelämän alalla, sitä laajempi on kansan poliittinen vapaus. Valtaelementin voimakkuus vaihtelee vastaavasti. Kuta laajemmat valtuudet kansa oman osanotto-oikeutensa kustannuksella on antanut toimeenpanovallalle, kuta enemmän kansalaisten valtiollista vapautta kansan omalla suostumuksella rajoitetaan keskusvallan hyväksi, sitä voimakkaammin demokratian valtaelementti on valtiojärjestyksessä esillä.

Demokratia on elävä valtio-oppi, se ei ole harmaa teoria. Demokraattisen ajatustavan tulee herkästi seurata kaikkia elämän ilmiöitä ja inhimillisen kehityksen kulkua, se ei saa jättäytyä miksikään kaavoihin kangistuneeksi oppirakennelmaksi, joka tahtoo pakottaa inhimilliset virtaukset omiin muuttumattomiin muotoihinsa. Se ei ole ''hämärää professoriviisautta'', joksi *Bismarck* liberalismin määritteli, se on käytännöllistä taitoa kaikissa olosuhteissa puolustaa kansan oikeutta ylimmän valtiovallan harjoittamiseen. Silloin se on hengeltään puhdasta ja eteenpäin suuntautuvaa. Silloin se ei ole alentunut korulauseeksi, fraasiksi, mikä tietäisi elävän aatteen denaturoitumista ja joutumista näytepulloon suljetuksi.

---

[1] Liberalismin porvarillinen vapaus niissä sitä vastoin useinkin jää kaikkea huomiota vaille.

Hyvin tavallinen ja demokratialle hyvin vahingollinen on se käsitys, että kaikkein demokraattisinta on aina ja kaikkialla, kaikissa olosuhteissa, suosia sellaista toimintaa, joka pyrkii enentämään kansalaisten poliittisia vapauksia. Ei liene näet vaikeata huomata, että tällainen teorian sanelema, dogmaattinen pyrkimys saattaa monessakin tapauksessa koitua suorastaan kohtalokkaaksi kansanvallan säilymiselle. Inhimillinen toimintahan on vajavaista, ja demokratian vallitessa voi esiintyä väärinkäytöksiä, jotka kansalaismielipide — syystä tai syyttä — panee demokratian tai jonkin sille oleellisen toimintamuodon viaksi. Demokratia itse voi suorastaan synnyttää ja kehittää vaikeita valtiollisia epäkohtia. Sellaisissa oloissa demokratian puoltajien on oltava valmiit juuri kansanvallan säilymiseksi tarpeen tullen luopumaan jostakin demokratialle vähemmän, tai ehkä enemmänkin, oleellisesta, voidakseen pelastaa sen, minkä turvin kansanvalta voi sitä vastaan kohonneen myrskyn ajan säilyä ja sitten olosuhteitten rauhoituttua puhdistuneena ja selkeentyneenä taas kehittyä demokratian sisäistä olemusta enemmän vastaaviin muotoihin. Tällaisissa vaikeissa tilanteissa tekevät demokratialle eniten vahinkoa sen kamariviisaat puolustajat ja ne ihanteittensa huikaisemina henkisesti sokeat poliitikot, jotka eivät uskalla tunnustaa terveen kehityksen vaativan joskus taka-askeleitakin.

Demokratian eräille teoreetikoille tämän ''kiinniriippumisen sanassa'' saattaisi antaa anteeksi, vaikkapa se koituisikin demokratian tuhoksi, sillä teoreetikothan nyt kerta kaikkiaan yleensä ovat rajoittuneita käytännöllisen valtiotaidon alalla. Kuka käski heihin mennä luottamaan? Mutta millä voivat puolustaa itseänsä valtiolliset puolueet, jotka ovat ottaneet tehtäväkseen toimia juuri käytännöllisessä valtioelämässä edustamiensa yhteiskuntaluokkien taikka aatteiden hyväksi, jos ne omaksumissaan opinkappaleissa joustamattomasti pysyen ovat tällä menettelyllään valmistaneet lyhyen lopun

koko kansanvallalle? Havainnollisen kouluesimerkin puoluelyhytnäköisyydestä tarjoaa Italian viimeaikainen historia. Sodanjälkeisissä levottomissa oloissa Italian sosialidemokraatit kieltäytyivät äärimmäisyysainestensa pelosta antamasta tukeansa millekään pysyvälle hallitusyhtymälle. Heinäkuussa 1922 oli fašistien yhä tehostuva toiminta saattanut sosialistit sikäli pelon valtaan, että he vihdoin olivat valmiit tukemaan liberaalista hallitusta, jos sisäinen rauha palautetaan. Mutta se oli silloin liian myöhäistä. Saman vuoden syksyllä tapahtui fašistien Rooman marssi, ja Mussolinin valta alkoi.

Jos kansanvaltaisilta teoreetikoilta ei voidakaan vaatia käytännöllisen valtioelämän tarpeiden huomioonottoa, niin sitä voidaan sen sijaan vaatia nimenomaan puolueilta. Teoreetikot elävät useinkin vain kirjojen ja aivojensa luomien kuvien maailmassa, puolueet sitä vastoin toimivat elämän keskellä ja elämää varten työskennellen ne ovat velvolliset ottamaan sen edellytykset, mahdollisuudet ja välttämättömyydet huomioon. Elleivät ne sitä tee, vaan päästävät kansanvallan ainakin hetkelliseen perikatoon, ei ole olemassa muuta lohdutusta kuin se, että kansanvalta oli liian hyvä valtiomuoto moisten puolueiden hoitoon jätettäväksi.

Ei ole maailmassa mitään olemassaolokelpoista elämänilmiötä, jolla ei olisi oikeutta itsepuolustukseen. Se täytyy olla myöskin demokratialla.

Mutta varsin yleinen on käsitys, joka kieltää demokratialta kaikki itsesuojelu- ja itsepuolustustoimenpiteet. Erikoisen hyvin tämän käsityksen olemassaolon ovat oivaltaneet nimenomaan kansanvallan vastustajat. He ovat saaneet sen varman vakaumuksen, että kansanvalta on jonkinlaista poliittista nahjusmaisuutta, jonka korkein tunnuslause on alistunut ''hällä väliä'' Ja tämän vakaumuksensa mukaisesti, tietoisina siitä, että kansanvalta ei hyväuskoisuudessaan ryhdy minkäänlaisiin puolustustoimenpiteisiin, he ovat ohjanneet toimintansa

usein erittäin häikäilemättömässäkin muodossa vastustuskyvyttömänä pitämäänsä kansanvaltaa vastaan. Meillä on kaikilla henkilökohtaista kokemusta, minkälaisiin muotoihin kommunismi puki kansanvallanvastaisen taistelunsa Suomessakin ennen vuotta 1930. Vedoten kansanvallan heillekin suomiin vapauksiin ja niitä väärinkäyttäen kommunismin kannattajat kohtelivat kansanvaltaista valtiojärjestystämme suorastaan rienaavasti. Mutta samantapaiseen toimintaan ovat ylipäänsä tehneet itsensä syypäiksi toisiltakin tahoilta löydettävät kansanvallan viholliset ja vastustajat. Siihen on johtanut, niin puolella kuin toisellakin, kokemuksen antama tietoisuus kansanvallan periaatteellisesta haluttomuudesta ja käytännöllisestä kyvyttömyydestä puolustaa itseään kaikkein vaarallisimmissakin muodoissa esiintyvää vihollisuutta vastaan.

Kansanvallan puolustustahdon puute on nimenomaan ruokkinut sitä ylenkatseen henkeä, mikä niin usein ilmenee kansanvallanvastaisessa toiminnassa. Kansanvallan kannattajien keskuudessa ei ole selvitetty edes kansanvallan itsepuolustuksen periaatteellista oikeutusta, puhumattakaan niistä keinoista, joilla kansanvaltaa olisi pyrittävä suojelemaan. Ainoaksi itsepuolustuskeinoksi on useinkin jäänyt alituisesti ja kaikkialla kaikuva huuto: ''Kansanvalta on vaarassa.'' Se saattaa jonkin aikaa koota kansanvallan kannattajat vaaleihin, mutta ajan mittaan se aiheuttaa tappion psykoosin, häviötunnelman kansanvaltaisissa kansalaispiireissä, joiden vastustusvoima katoaa päivä päivältä. Tuo alituinen toistelu kansanvallan uhanalaisesta asemasta, sikäli kuin sitä harjoitetaan kansanvallan ystävien taholta, valmistaa tietä niille voimille, jotka todella tekevät kansanvallasta lopun. Enemmän kuin varoittavana esimerkkinä tästä on Saksa, jossa demokraattiset voimat kulutettiin voivotteluun kansanvaltaa uhkaavasta vaarasta. Seurauksena oli, että diktatuuri käänsi lyhyessä ajassa puolelleen suurimman osan entisistä vastustajistaan, jotka kaiketi huomasivat, että oman kyvyttömyytensä takia kuole-

maantuomittua ei kannata palvella.

Käsitys demokratiasta nahjusmaisuutena on peräisin liberalististen oppien elävän elämän valitettavilta välttämättömyyksiltä ilmatiiviisti suljetusta varuskamarista. Liberalismia luonnehtivat iskulauseet: ''antaa mennä'', ''elää ja antaa toistenkin elää'', ''jokaisen tulee sallia tulla uskollaan autuaaksi'' ynnä monet muut samantapaiset, ylevät ja kauniit viileässä ylimaallisessa ylhäisyydessään, mutta perin vähän elämän syövyttävää pesua kestävät, ne ne juuri ovat luoneet maaperän ajatukselle, että kansanvallan ei ole nostettava sormeakaan itsepuolustukseksi, milloin se koetetaan, vaikkapa väkivallalla, tuhota. Kuvaavana näytteenä liberalismin ajatustavasta jäljennämme tähän otteen erään myöhäisliberalismin tunnetuimman tiedemiehen *Ludwig Mises*in kirjoituksesta: ''Liberaalisen hengen syvin perustietoisuus on siinä, että yhteiskunnan tulee rakentua liberaalisille opeille ja että vastakkaisten aatteiden pohjalle ei voida jatkuvaa yhteiskuntaelämää rakentaa. Elleivät ihmiset vapaaehtoisesti yhteiskunnallisesta tietoisuudesta tee, mitä heidän yhteiskunnan säilymisen ja hyvinvoinnin edistymisen nimessä olisi tehtävä, ei heitä voida viekkaudella eikä keinokkuudella viedä oikealle tielle. Jos he erehtyvät, heidät on opettamalla valistettava. Jos he eivät voi valistua, jos he pysyvät erehdyksessään, silloin ei ole mitään tehtävänä perikadon välttämiseksi. Liberalismille ei jää muuta tietä kuin saada kansalaiset vakuuttuneiksi vapaamielisen politiikan välttämättömyydestä. Tämä valistustyö on ainoa, mitä liberalismi voi suorittaa ja mitä sen täytyy suorittaa, jotta, sikäli kuin se sille kuuluu, voitaisiin vastustaa sitä perikatoa, mikä tänään yhteiskuntaa uhkaa.''

Tällainen vapaamielisyys julistaa valtiossa sallituksi kaikenlaiset valtiolliset virtaukset, vaikkapa ne suorin sanoin ilmoittaisivat valtaan päästyään tekevänsä lyhyen lopun kaikesta vapaamielisyydestä. On kyllä järkevää ja oikein, jos tuollaisiin virtauksiin ja oppeihin ei valtion taholta vakavasti

puututa, silloin kun ne ovat valtiojärjestykselle täysin vaarattomia, silloin kun ne jäävät jonkun harmittoman haihattelijan, tai keinottelijankin, vastakaikua tapaamattomaksi äänenpidoksi. Mutta vapaamielisyys menee hyvänahkaisuudessaan paljon pitemmälle. Se sallii kansalaisvapauksien väärinkäytön aina siihen hetkeen saakka, jolloin tämä väärinkäyttö, luotuaan mahdollisuuden vapaamielisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen väkivaltaiseen kumoamiseen, sen myöskin todella toteuttaa. Silloin vapaamielisyys ryhtyy suonenvedontapaisiin puolustustoimenpiteisiin, mutta se on myöhäistä. Vapaamielisyys on liiallisella suvaitsevaisuudellaan valmistanut itselleen lopun.

Vapaamielisyys turvautuu olemassaolontaistelussa kansalaisvalistukseen, se luottaa kansalaisten terveeseen järkeen ja ajattelutapaan. Mutta se unohtaa silloin, että kansalaismieliala voidaan nykypäivien viimeiseen saakka tutkituilla ja tehostetuilla propagandakeinoilla muodostaa ja muuttaa varsin nopeasti. Se jättää huomioonottamatta joukkopsykologiset tekijät, se ei pane arvoa sille vaikutukselle, minkä valtiovallan hempeämielisyys ja saamattomuus tekevät juuri terveeseen järkeen. Turhaan ei suomalainen sananlasku sano: ''Kaikki liha pelkää kuria.'' Ihmisen järki ja tunne sittenkin ihailevat voimaa ja voimakkaita tekoja. Heikkoudella ei vapaamielisyyttäkään puolusteta.

Nimenomaan meillä Suomessa tämä vapaamielinen käsitys kaikkien valtiollisten mielipidesuuntien kahlitsemattomasta toimintavapaudesta on viime vuosiin saakka ollut yleinen ja tunnustettu. Vaikka asemamme kaikki vapaamielisyyteen kuuluvat kansalaisvapaudet ihmisvereen hukuttaneen Venäjän naapurina on aivan poikkeuksellisen vakava ja vaaranalainen, ei meillä poliittisen todellisuuden tajunta ole ollut niin voimakas, että se olisi aikaisemmin kyennyt muuttamaan Venäjän vallan vuosina kansaamme juurtunutta vakaumusta siitä, että valtioelämä voi rakentua ainoastaan valtiollisten

vapauksien rajoittamattomuudelle.

Kuitenkin on pidettävä mielessä, että ne perusvaatimukset, jotka on asetettava valtiolle ja kansalaisten suhtautumiselle valtioon, ovat erilaiset vapaassa, itsenäisessä valtakunnasssa kuin epävapaassa rajamaassa. Venäjän vallan aikana, eritoten sortovuosien alettua, maan omaperäisyyden ja vapauden asia oli Suomessa mitä läheisimmässä yhteydessä vapaamielisyyden kanssa. Suomen autonomia voitiin pitää yllä ainoastaan siten, että luotiin mahdollisimman laajat kansalaisvapaudet ja ne pidettiin loukkaamattomina. Mikäli kansalaisvapauksia, nimenomaan juuri vaali- ja sananvapautta sekä yhdistys- ja kokoontumisvapautta, olisi rajoitettu, olisi se koitunut Venäjän sortopolitiikan hyväksi ja sen helpottamiseksi. Sen takia oli valtiollinen vapaamielisyys kansallisen olemassaolotaistelumme paras tuki. Ne henkilöt, jotka näinä vuosina olivat mukana valtiollisessa elämässä taikka siihen varttuivat, eivät voi vapautua silloisena aikana saamastaan vakaumuksesta, jonka mukaan valtiollinen toimintavapaus oli periaatteessa myönnettävä kaikille. Mutta heidän vakaumuksensa ei ole ollut ehkä niinkään suuresti maailmankatsomuksellinen asia, sillä niin syvälle eivät monenkaan valtioelämässä mukanaolevankaan henkilön poliittisen vakaumuksen juuret yletä, kuin pelkästään käytännöllisen valtiollisen välttämättömyyden synnyttämä. Päämääränä oli maan autonomisen aseman säilyttäminen, sen keinona vapaamielisyyteen perustuvat kansalaisvapaudet. Näinollen voisi odottaa, että kun käytännölliset valtiolliset välttämättömyydet nyt ovat toiset, myös poliittinen suuntautuminen muuttuisi uusia vaatimuksia vastaavaksi. Mutta syynä siihen, että niin ei voi tapahtua, on se, että sama sukupolvi ei hevillä luovu vakaumuksestaan, vaikka sen perusteet osoitettaisiinkin vääriksi. Vapaamielisyyskin on siinä suhteessa peräti vanhoillista.

Ilmeisesti tarvitaan uusi sukupolvi, jonka valtiolliset vakaumukset muodostuvat maan valtiollisen aseman ja

valtiollisten välttämättömyyksien mukaisiksi, uusi polvi, jolle kansalaisvapauksien rajoittamaton säilyminen ei ole sellainen hengen ja elämän asia, niinkuin se sortovuosina toimineille täydestä todesta ja hyvällä syyllä oli. Tarvitaan sukupolvi, joka on varttunut itsenäisessä Suomessa, oppinut tuntemaan sen vaaranalaisen aseman, jossa me Venäjän naapurina elämme, imenyt veriinsä uskon Suomen itsenäisyyden oikeutuksesta, sen puolustamisen välttämättömyydestä ja koko Suomen suvun kansallisesta pelastamisesta. Tämä sukupolvi muodostaa poliittisen kantansa näiden tosiasioiden pohjalla, eikä ole ihmeteltävissä, jos se hylkää riippuvaisuusajan ja sortovuosien valtiollisen ideologian.

Aivan viime vuosina vasta on valtiollisissa piireissämme tekoihin saakka riittävällä selvyydellä ja päättäväisyydellä alettu käsittää, että valtioelämämme vaatimukset ovat nyt toiset kuin esim. v. 1906. Siihen ei ole ollut syynä mikään ulkonainen tekijä, ei kommunistisen toiminnan kehittyminen niin laajaksi ja häikäilemättömäksi, että sille oli asetettava sulku, kuten yleinen selitys v. 1930 kommunisminvastaisen liikkeen synnystä kuuluu, vaan jokin selittämätön yhteiskunnan itsetiedoton, vegetatiivinen vaisto, samantapainen kuin se, joka myrkkyä ottaessaan ihmisessä voi saada aikaan oksennuskohtauksen ja puhdistaa ruumiin hengenvaarallisesta aineesta.[1] On näet syytä panna merkille, että vuosina 1929 ja 1930 ei Venäjältä johdettu kommunistinen liike enää ollut Suomessa laajuudeltaan ja laadultaan yhteiskunnalle välittömästi yhtä vaarallinen kuin sanokaamme vuosien 1922—1925 vaiheilla. Sen teho oli vähentynyt, usko siihen oli alkanut sen omissa riveissä horjua, se oli sisäisesti rappeutunut. Siltä puuttui

---

[1] Toisarvoiseksi seikaksi laajemmasta näkökulmasta tarkastettuna jää niiden piirien toiminta kommunisminvastaisen liikkeen synnyttämiseksi, jotka laskivat sen avulla voivansa tuhota koko kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestyksemme. Se toiminta tosin edisti tämän liikkeen kehitystä, jolle kuitenkin oikean elinvoiman antoi yhteiskunnan oma, itsetiedoton itsepuolustuskouristus. Vuoden 1930 jälkeiset ajat ovat osoittaneet, kuinka vähäinen tuo kansanvallanvastainen joukko toisista erilleen ahdistettuna oli.

iskuvoima ja sen vallankumouksellinen moraali oli painunut alhaalle, mistä monien johtavien salaisen työn tekijäin siirtyminen valtiollisen poliisin avustajiksi on todistuksena. Tavattoman ankarat sisäiset suunta- ja henkilöriidat olivat hajottaneet sen yhtenäisyyden. Valtiovallan asema samanaikaisesti oli niin suuressa määrin lujittunut, että kommunismi ei enää merkinnyt yhteiskunnalle sitä välitöntä vaaraa, mitä se oli tiennyt vielä muutamaa vuotta aikaisemmin, jolloin vain jokin yksinäinen ja yksinäiseksi jäänyt ääni oli noussut vaatimaan myöskin voimassaolevan lain puitteissa pysyttelevän kommunistisen toiminnan lopettamista.[1]

Vuosina 1929 ja 1930 syntynyttä meidän oloihimme katsoen odottamattoman voimakasta kommunisminvastaista liikettä ei voida näinollen selittää sen aiheuttamaksi, että kommunistinen liike olisi kasvanut kohtapäätä uhkaavaksi vaaraksi. Se ei liioin ollut jonkin ulkonaisen seikan (esim. punapaitojen riisuminen Lapualla) esilleloihtima. Pääasiallisin syy siihen oli kansalaismielialan vähittäisessä, hiljaa ja itsetiedottomasti tapahtuneessa muutoksessa oivaltamaan, että itsenäinen, aina ulkonaisen vaaran uhkaama valtakunta on oikeutettu — vieläpä velvoitettukin — olemassaolonsa suojelemiseksi tarttumaan sellaisiinkin keinoihin, joita epäitsenäinen, rajoitettua autonomiaansa puolustava suuriruhtinaskunta oli pitänyt vastarintataistelunsa menestyksen kannalta vahingollisina ja turmiollisina. Sen, joka demokratian ystävänä tarkastelee ja arvioi kommunisminvastaista kansanliikettä, täytyy noiden rauhattomien vuosien kehityksessä panna päähuomio tälle seikalle ja pitää sittenkin toisarvoisena sitä valtiollisten pyyteiden pohjaa, jolle tuon liikkeen ensimmäisiin riveihin kiivenneet henkilöt

---

[1] Lienee syytä sentään mainita, että ei ole kummeksittava näiden vaatimusten huomiottajättämistä. Ne eivät perustuneet ajatukseen demokratian puolustamisen välttämättömyydestä, ne oli yleensä sanellut vihamielisyys kansanvaltaa vastaan, jonka yhdeksi oleelliseksi aineosaksi vaatimusten esittäjäin taholla kommunismi käsitettiin. Näistä sen ajan kommunisminvastaisista mielipiteistä saatu vaikutelma oli se, että ne olivat jonkinlaista riittämättömästi ajateltua valtiollista taantumuksellisuutta.

olivat rakentaneet. Nämä suurisanaiset johtajat edustivat tuota kaikkein terveimpienkin valtiollisten joukkoliikkeiden mukaan välttämättömästi liittyvää holtittomuutta ja keinottelua, joka aikaansai paljon pahaa, joka siitti itsessään käsittämättömiä rikoksia ja joka suorastaan yritti riistää kansan liikehtimiseltä koko sen oikeutuksen, so. oikeutuksen kansanvallan puolustamisen nimessä vaatia kansanvallan vastaisten voimien hävittämistä.

Nyt voidaan sanoa, että yleinen kansalaismielipide meillä on periaatteessa luopunut sellaisesta yksilön vapauden sallimisesta, joka saattaa valtion vapauden vaaranalaiseksi. Pääasiallisin syy tähän kehitykseen on edellä selvitetty. Mutta monet muutkin ilmiöt niin valtiollisen kuin taloudellisenkin elämän alalla ovat tähän vaikuttaneet. Eräs kaikkein merkityksellisimpiä niistä on ollut taloudellinen maailmanpula. Se on pakottanut valtion toisensa jälkeen turvautumaan korkeisiin tullimuureihin, suuriin vientipalkkioihin, erikoislaatuisiin elinkeinonharjoittajien taloudellisen vapauden jyrkkiin rajoittamisiin, valtion toimenpiteisiin taloudellisiin vaikeuksiin joutuneiden kansanluokkien aseman turvaamiseksi jne. Käsitys valtion velvollisuudesta suojella väestöään taloudellisten vaihtelujen tuottamalta tuholta on arvaamattomassa määrässä lujittanut tietoisuutta valtion tehtävästä tarttua, olosuhteiden niin vaatiessa, lujalla kädellä talouselämäänkin ja rajoittaa vapaan talouselämän vallitessa mahdollista saalistusta kokonaisten kansanluokkien tuhon ja kärsimysten kustannuksella. Taloudellinen liberalismi, voimakkaan vapaus sortaa heikompaansa, on vuoden 1928 jälkeen siirtynyt oppikirjoihin, sitä ei voida vallitsevissa olosuhteissa toteuttaa. Ja varmaa lienee, että koko talouselämän rakenne ehtii näinä talouspulan vuosina muuttua talouspulan torjumisen merkeissä siinä määrin, että taloudelliseen liberalismiin tulevina hyvinä vuosina taas varsin vaikeasti päästään.

Nimenomaan taloudellisen elämän alalla on eri valtioissa

opittu entistä selvemmin huomaamaan, kuinka suuressa määrin kansallinen talouselämä on riippuvainen kansainvälisistä taloudellisista tekijöistä. Millään maalla, taloudellisesti vahvimmallakaan, ei ole mahdollisuutta ajan mittaan muista maista piittaamatta määrätä talouspolitiikastaan. Valtakunta ei esim. voi noudattaa ehdotonta vapaakauppaperiaatetta, jos kaikki sen kauppakumppanit nostavat ympärilleen tullimuureja, huonontavat rahansa arvoa ja edistävät vientiään valtion avustusten turvin. Ennen pitkää vapaakauppamaiden on turvauduttava oman kauppansa ja oman taloutensa puolustamiseen suunnilleen samoja keinoja käyttäen kuin mihin niiden kauppalangot olivat ryhtyneet. Talouselämän alalla tämänsuuntainen kehitys on yleensä ollut nopea. Se johtuu siitä, että raha huomaa herkemmin kuin mikään muu olosuhteiden muuttumisen, jonka vuoksi talouselämä mukautuu joustavasti välttämättömyyden asettamiin vaatimuksiin.

Mutta sama on asian laita puhtaasti poliittisellakin alalla. Valtiolliset virtaukset eivät voi olla ulottumatta maasta toiseen. Diktatuurimaitten ympäröimä valtakunta joutuu vaikeuksiin toteuttaessaan vapaamielistä polittiikkansa.

Diktatuurin ja demokratian rajanaapuruutta voimme valaista kansainvälisten suhteiden alalla pysyttelevällä esimerkillä, ja ottakaamme silloin mieluummin liian raju kuin liian lievä vertaus. Jos maa julistetaan koleran saastuttamaksi, silloin jokainen sen naapuri sulkee rajansa ja ryhtyy aivan erikoisluontoisiin toimenpiteisiin koleran leviämistä vastaan. Yhtä päättävästi on estettävä ulkomaisten diktatuurioppien tuominen demokraattiseen maahan, sillä niiden omaksuminen voi helposti saattaa maan itsenäisyyden vaaraan, puhumattakaan siitä, että vierasperäisen diktatuuriopin jäljitteleminen, milloin se pääsee voitolle, joka tapauksessa johtaa jäljittelijät aatteellisen isänmaansa poliittiseen talutusnuoraan. Ei siinä silloin kysytä, mikä on kansallista politiikkaa, mikä ei, kun on pakko seurata vahvempaansa. Tällainen vaara ei suinkaan ole

vähäinen, sillä diktatuurimaissa yleensä on vallalla mitä voimakkain laajenemis- ja valloitustahto. Niiden siis, jotka haluavat kansallisen politiikan nimessä apinoida jotakin ulkomaista diktatuuria, sen ohjelmia ja ulkonaisia muotoja, tulisi toki ottaa huomioon, että heidän omaksumansa tie saattaa helposti johtaa maan riippuvaisuusasemaan, jossa vahvempi määrää, kuinka kansallisia opetuslapset, kahden isänmaan miehet, saavat olla.

Diktatuurimaan naapuruus taikka muu kiinteä yhteys diktatuurimaan kanssa asettaa demokratian jonkinlaiseen tehostettuun tarkkaavaisuustilaan. Sen on oltava valmis taisteluun diktatuuriajatuksen maahan tunkeutumista vastaan. Oikeaoppinen liberalismi ei tosin tällaisissakaan oloissa halua luopua kansalaisvapauksien rajoittamattomuudesta, vaan se sallii vieraiden diktatuurioppien räikeänkin julistamisen, mikäli se pysyy muodollisesti lain rajoissa. Harkitusti ja kylmäverisesti johdettu kumousliike voi helposti täyttää vaatimuksen muodollisesta lainmukaisuudesta, vaikka se jokaisella toimenpiteellään huutaisikin tuhoa lailliselle hallitukselle ja kiihottaisi kannattajiaan voimassaolevaa valtiojärjestystä vastaan. Uhkaava vaara silmien edessä vapaamielisyys kuitenkin enemmän luottaisi omaan sisäiseen voimaansa, kansan edistyneisyyteen ja sen terveeseen järkeen kuin poikkeuksellisiin toimenpiteisiin, joita se pitäisi periaatteellisesti väärinä.[1] Mutta silloin voi helposti sattua, että ulkoapäin tuotu diktatuurioppi pääsee kaiken vapaamielisen terveen järjen vastaisesti valtaan ja lopettaa liberalismin, jolle ei jää

---

[1] Tässä yhteydessä sallittaneen taas muutama ote *Mises*'in kirjoituksista:

"Taistelua tyhmyyttä, mielettömyyttä, erehdyksiä ja pahuutta vastaan käy vapaamielinen hengen aseilla, ei raa'alla väkivallalla."

"Ihmisiä ei vasten heidän tahtoaan voi tehdä onnellisiksi."

"Esiintyy tosin tilanteita, joissa liberalismin demokraattisista periaatteista luopumiseen on suuri houkutus. Kun järkevät miehet huomaavat, että heidän kansansa taikka kaikki maailman kansat ovat perikatoon johtavalla tiellä, silloin herää ja saa kannattajia ajatus parhaiden diktatuurista, kaikkien intressissä harjoitetusta väkivalta- ja vähemmistöherruudesta. Mutta väkivalta ei kuitenkaan ole koskaan keino näiden vaikeuksien voittamiseksi. Vähemmistön tyrannia ei ole pysyväinen

silloin muuta lohdutusta kuin muisto opinkappaleille uskollisesta politiikasta, jolle sen kannattajien piireissä sitten toivotaan nälkään kuolleen runoilijan kohtaloa: tunnustusta tulevien vuosisatojen historioissa.

Joskus esitetään poliittisten pakkotoimenpiteiden käyttämistä vastaan periaatteellisten hylkäystuomioiden ohella sellaisia hyötylaskelmia, kuinka muka ''hätäsuojeludiktatuurilla helposti raivataan tietä pysyvälle diktatuurille'', niinkuin eräs vapaamielinen valtiomiehemme äskettäin kirjoitti. Perusteeton pelko, sillä enemmistöön päässyt diktatuuripuolue panee ohjelmansa täytäntöön, olipa demokratia valtansa päivinä esiintynyt kuinka lempeästi tahansa ja varonut kaikkia diktatorisia toimenpiteitä. Demokratia ei viettele diktatuuripuolueita diktatuurin harjoittamiseen, silloin ne pääsevät valtaan. Kyllä ne osaavat sen muutoinkin.

Mikään ei ole sen enemmän kansanvaltaisen ajattelutavan vastaista kuin tuollainen ''aisoilleen heittäytyminen'' valtio- ja yhteiskuntavastaisen kiihotustoiminnan edessä. Demokratia on syntynyt taistelusta yksinvaltaa vastaan ja taistellen se on saavuttanut voittonsa. On näinollen luonnollista, että milloin demokratiaa uhataan tuholla, se on valmis taistellen tämän vaaran torjumaan. Vaikka demokratia on perusteiltaan idealismia, se ei aatteellisuudessaan kuitenkaan kadota tosiasioita näköpiiristään ja siksipä se ei vapaamielisyyden tapaan usko kauniiden päämääriensä ja valtiollisten ihanteittensa välttämättömyyden pakosta tapahtuvaan voittoon, jonka hyväksi ei muka tarvittaisi muuta kuin lujaa uskoa. Demokratia on käytännöllisessä valtioelämässä kehitetty oppisuunta ja siinä saavutettu taito turvata kaikissa olosuhteissa kansalle osanotto-oikeus sitä itseään koskevien kysymysten ratkaisuun. Tämän toteuttamiseksi demokratian on tarpeen tullen osattava turvautua vapauden rajoituksiin ja pakkokeinoihinkin itsepuolustukseksen.

Edellisessä luvussa pyrittiin muutamalla sanalla tekemään

selkoa demokratian ja vapaamielisyyden välisestä erosta. Niin suuri kuin tuo ero eräissä periaatteellisissa katsomuksissa saattaakin olla, se kuitenkin käytännöllisessä politiikassa usein jää kokonaan huomaamattomaksi, sikäli yksiin käyvät demokratian ja vapaamielisyyden poliittiset pyrkimykset. Oppositiossa oleva demokratia yhtyy täydellisesti oppositiossa olevaan vapaamielisyyteen. Vallassaoleva demokratia on poliittisesti normaaleina aikoina vapaamielistä, mutta kuohunta-aikoina, milloin demokratiaa uhataan, se voi jyrkästikin poiketa vapaamielisyydestä. Silloin tulee esille demokratian valtaelementti, silloin demokratiaan kuuluva pakko nousee etualalle. Demokratia on vapauden ja pakon yhteenliittymä, jossa pakkoa on esillä niin runsaasti kuin kulloinkin on tarpeen vapauden puolustamiseksi. Siinä onkin lausuttuna ohje kansanvallan itsepuolustuksen laadulle ja laajuudelle. Itsepuolustus ei saa ulottua laajemmalle kuin vapauden säilyttäminen ja yhteiskunnan hyvä ehdottomasti vaatii.

Mutta demokratia on tähän itsepuolustukseen ei vain oikeutettu vaan myöskin velvoitettu. Milloin valtiossa esiintyy toimintaa, joka julistaa päämääräkseen demokratian tuhoamisen ja ''järjestelmän'', so. voimassaolevan valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen kukistamisen, silloin demokratian tulee siekailematta ja päättävästi pakkokeinoillaan estää tuollainen valtionvastainen toiminta, mikäli se uhkaa koitua demokratialle vaaraksi.

Tämä käsitys demokratian itsepuolustusoikeudesta ja -velvollisuudesta antaa demokratialle sille itselleenkin vaarallisen aseen, aseen, jonka käyttelyssä voidaan helposti hairahtua väärinkäytökseen ja epäoikeudenmukaisuuteen. Jos demokratia pakkotoimenpiteisiin turvautuessaan erehtyisi hätävarjeluksen liioitteluun, se olisi demokratialle yhtä vaarallista kuin itsepuolustuksen täydellinen puute. Demokratia ei saa käyttää pakkoa yli tarpeen. Jos se sen tekee, on kyseessä hirmuhallitus, ei mikään demokratia.

Milloin demokratia on joutunut tilanteeseen, jossa sen eteen astuu kysymys valtiollisen vapauden rajoittamisen muodossa suoritettavasta itsepuolustuksesta, silloin on syytä omistaa erityistä huomiota demokratian olemukseen kuuluvalle vähemmistöjen suojelemisen periaatteelle. Demokratian vallitessa tulee vähemmistöllä olla mahdollisuus kivuttomasti ja ilman väkivaltaa päästä enemmistöksi. Kansalaista ei demokratiassa ole asetettu sellaiseen ahdistukseen, että hänen, ajatellessaan toisin kuin hallitus, olisi joko tuhouduttava tai ryhdyttävä toimenpiteisiin koko valtiokoneiston tuhoamiseksi. Hänelle on päinvastoin annettu oikeus ja varattu tilaisuus yhdessä samoinajattelevien kanssa rauhallisin, valtion lainsäädännössä edellytetyin keinoin aikaansaada muutos hallituksessa, tulla hallitusta vähemmistöstä hallitsevaksi enemmistöksi. Määräaikaiset kansanvaalit luovat demokratiassa tämän mahdollisuuden.

Mutta demokraattinen vähemmistösuoja vaatii, että kaikki valtiossa esiintyvät mielipidesuunnat ja valtiolliset ryhmät, niin vastakkaisia kuin niiden pyrkimykset ja päämäärät saattavatkin olla, lähtevät yhdessä suhteessa kaikki samalta pohjalta: että ne jokainen enemmistöön päästessään kunnioittavat sitä vapautta, joka niille itselleen teki mahdolliseksi enemmistöön pääsyn, so. kaikkien osapuolten tulee noudattaa sovittuja pelin sääntöjä. Kaikkien demokratian vallitessa toimivien ryhmien tulee hyväksyä se periaate, että ne enemmistönä ollessaan tulevat laillisesti turvaamaan vähemmistöjen valtiolliset oikeudet ja tekevät niihin käsityskantansa ehkä vaatimia muutoksia vain laillisia muotoja noudattaen. Vähemmistö, joka ei tätä rajoitusta hyväksy, ei ole oikeutettu nauttimaan sitä suojaa, jonka demokratia vähemmistöille takaa.

Joku voisi nyt väittää, että edellä esittämämme käsitys demokratiasta itse asiassa merkitsee kaiken valtiollisen toimintavapauden kieltämistä ja että sen käytännöllispoliittinen arvo on yhtä vähäinen kuin vanhoissa perustuslaeissa,

mm. vuoden 1789 yhdistys- ja vakuuskirjassa, tavattavat säännökset, joiden mukaan ei ollut sallittua tehdä esitystäkään perustuslain muuttamisesta tai selittämisestä, vaan että se oli oleva peruuttamattomasti voimassa ikuisiksi ajoiksi. Kaikki sellaiset säännökset ovat jääneet, niinkuin hyvin tunnettu, kuolleiksi kirjaimiksi.

Tähän on vastattava, että demokratia ei merkitsekään rajoittamatonta valtiollista vapautta. Vapaus on demokratiassa niin laaja kuin yhteiskunnan hyvä ja hyvinvointi edellyttää. Yhteiskunnan hyvä taas vaatii sellaista yhdessäelämisen järjestystä, jossa valtioelämää ei ole päästetty niiden alkukantaisten vaistojen ja oppien varaan, joille valta ja enemmistö merkitsevät vastustajien säälimätöntä murskaamista ja hävittämistä ''lukujen tyhmällä ja mykällä karkeudella''. Demokratia ei suinkaan kiellä muutosten ja korjausten ajamista valtioelämässä, sillä eräs demokratian kaikkein kannattavimpia käytännöllisiä katsomuksia on se, että juuri valtiollisen vallansiirron mahdollisuus on parhain turva estämään hallitsevat ryhtymästä mielivallan harjoittamiseen ja antautumasta tapojenturmelukseen, jotka ilmiöt ovat aina vallassaolijoita lähellä. Mutta demokratia kylläkin vaatii yhteiskuntaelämän rauhan vuoksi, että politiikan korkeimmaksi ohjeeksi vastustajien käsittelyä varten ei hyväksytä meilläkin julkisuudessa esitettyä iskulausetta: ''Musertakaa ne roistot.''

Valtiollinen historia aivan viime ajoiltakin opettaa, että jos jokin demokratiaa vastustava valtiollinen ryhmä pääsee vaikkapa vain mitättömän pieneksi mutta pysyväksi enemmistöksi valtiossa, sille ennen pitkää käy mahdolliseksi, tarpeen tullen laittomuuteen turvautumalla, hankkia käsiinsä yksinvalta ja lopettaa demokratia. Tämä tapahtuu sitä nopeammin ja varmemmin kuta selvemmin epädemokraattinen tuo puolue ja sen johtajat ovat enemmistöön pyrkiessään olleet. Demokratian velvollisuus ja oikeus tällaisten kokemussääntöjen vallitessa on ryhtyä hyvissä ajoin taistelemaan sellaisia

valtiollisia liikkeitä vastaan, jotka demokratian omia keinoja käyttäen pyrkivät kumoamaan demokratian.

On vaikea sanoa mistä syystä, uskostako hyvyyden voittoon, uhmastako, elämään kyllästymisestäkö vai sokeudestako mies joskus antaa aseen käteen sille, joka on uhannut hänet tappaa. Paljon helpommin on selvitettävissä, mistä aiheutuu, jos demokraattisessa valtiossa sallitaan kommunistista liikettä. Sanotaan, että se aiheutuu vapaamielisestä valtiokäsityksestä, mutta aiheuttajan oikea nimi on sokeus. Kommunismihan avomielisen julkeasti vahvistamiensa teesien ja toimintaohjeittensa mukaan julistaa demokratian vähemmistösuojaa hyväkseenkäyttäen pyrkivänsä valtaan pystyttääkseen proletariaatin diktatuurin so. työtätekevän luokan väkivallan porvariston tuhoamiseksi. Kommunismi oivaltaa hyvin, mitä apua vapaamielinen demokratia sen voimaanpääsylle tarjoaa. Asiaa valaisevat hyvin eräät *Lenin*in lauseet: ''Mitä täydellisempi demokratia, sitä lähempänä on se hetki, jolloin se käy tarpeettomaksi.'' — — ''Laillisuuden fetišismi ei voi meillä versoa'' — — ''Legalismin lyijypaino ei kytke jalkojamme'' — — ''Demokratialla on sangen suuri merkitys työväenluokan taistelussa kapitalisteja vastaan vapautumisensa puolesta. Mutta demokratia ei ole lainkaan se raja, jonka yli ei pääse, vaan ainoastaan yksi majapaikoista matkalla feodalismista kapitalismiin ja kapitalismista kommunismiin.''

On tullut tavaksi puolustaa kommunistien toiminnan esteetöntä sallimista, mikäli se ei ole muodollisen lain vastaista. Sitä muka vaatii oikeusvaltion periaate. Siksi lienee syytä aivan lyhyesti tarkastella, millaista kommunistien laillisuus on. Siteeratkaamme mahdollisimman todistusvoimaista argumenttia: Kommunistisen Internatsionaalen 2. kongressissa v. 1920 hyväksyttyä päätöslauselmaa Kommunistisen Internatsionaalen päätehtävistä: ''Että kaikkien laillisten kommunististen puolueitten on viivyttelemättä muodostettava laittomia järjes-

töjä laittoman työn järjestelmälliseksi harjoittamiseksi ja täydelliseksi valmistumiseksi sitä hetkeä varten, jolloin porvarilliset vainot puhkeavat. Erittäin tärkeä on laiton työ armeijan, laivaston ja poliisin keskuudessa — — —. Toisaalta on myös välttämätöntä, että ei missään tapauksessa rajoituta ainoastaan laittomaan työhön vaan myös toteutetaan laillista, voittaen tässä suhteessa kaikki vaikeudet, ja perustaen mitä erilaatuisimmilla ja, jos välttämätöntä, yhtenään vaihtuvilla nimityksillä laillisia lehtiä ja laillisia järjestöjä. — — — Laittoman ja laillisen työn yhdistämisen ehdotonta periaatteellista välttämättömyyttä eivät määrää ainoastaan proletariaatin diktatuurin nykyisen aattokauden erikoisolot, vaan myöskin se, että on välttämätöntä porvaristolle osoittaa, että ei ole eikä voi olla mitään alaa ja työkenttää, mitä eivät kommunistit valloittaisi.''

Sitaatteja voisi jatkaa, mutta ne ovat tarpeettomia. Asia on selvä. Kommunismi tahtoo käyttää hyväkseen jokaista heikkoutta, jonka demokraattinen valtiojärjestys on itsepuolustusrintamaansa jättänyt, se tahtoo kukistaa demokratian siihen valtiolliseen vapauteen, jonka se kansalaisille myöntää. Mutta jos demokraattinen vapaus käsitetään sillä tavoin kuin edellä on pyritty osoittamaan, silloin demokratia on oikeutettu estämään kommunistien ''laillisen'' samoin kuin laittomankin toiminnan. Ja kommunistisen toiminnan estämisessä on valtion lisäksi seurattava sitä joustavuutta, jolla kielletty toiminta hakeutuu uusiin muotoihin ''yhtenään vaihtuvilla nimityksillä''

Periaatteellisesti sama asenne demokraattiseen valtioon kuin kommunismilla on myöskin fašismilla ja kansallissosialismilla. Ne katsovat, että demokratian tietä ja demokraattisin keinoin ei kansan todellista tahtoa voida esilletuoda ja että demokraattinen kansanedustussysteemi on suorastaan rakennettu siten, että kansantahto, silloin kun sen luojina ovat poliittiset puolueet, jotka etsivät yhden kansanosan tai -luokan etua,

eivätkä koskaan koko kansan etua, tulee väärennettynä ja vääristeltynä esiin. Demokratian tilalle nämä uudet valtiolliset oppisuunnat haluavat luoda hierarkisen valtion, jossa kaikki, mitä valtion piirissä esiintyy, yksityiset kansalaiset, valtio-, talous-, sivistys- ym. elämä, on täysin alistettu vallassaolevan puolueen tai yksityisen henkilön tahdon alaiseksi. Puolue tai henkilö selitetään silloin kansakunnan todellisen tahdon oikeaksi, väärentämättömäksi ja ainoaksi edustajaksi. Se valtio-oikeudellinen periaate, jonka *Mussolini* on pukenut sanoihin: ''Kaikki valtion hyväksi, ei mitään ulkopuolella valtion, ei mitään valtiota vastaan'', merkitsee siis: ''Kaikki vallassaolevan puolueen tai sen johtajan hyväksi, ei mitään ulkopuolella tätä puoluetta tai sen johtajaa, ei mitään niitä vastaan.'' Käsillä on itsevaltiuden tai harvainvallan nykyaikaistettu muunnos.

Myöskin meillä Suomessa on viime vuosina esiintynyt valtiollisia liikkeitä, jotka tosin ovat olleet olemukseltaan varsin epäselviä ja poliittisesti varsin vaikeasti luokiteltavissa, mutta joille on ollut yhteistä fašismin tai kansallissosialismin oppien ja iskusanojen esittäminen, taistelu demokraattista ''järjestelmää'' vastaan ja tavan takaa uusiintuvat uhkailut, kuinka he valtaan päästyään panevat vastustajansa ''häkkiin'' taikka vähintään asettavat heille ''ruodon kurkkuun'', esittääksemme pari näytettä uudesta kansallisesta valtiollisesta terminologiasta. Ne julistautuvat koko kansan edustajiksi ja kieltävät demokraattisilta puolueilta oikeuden puhua kansan nimissä ja puolesta. Ne ovat ohjelmassaan ja julistuksissaan, mutta vieläkin selvemmin käytännöllisessä valtiollisessa toiminnassaan, mitä jyrkimmässä vastarintataistelussa valtiovaltaa vastaan. Niiden toiminnan sävy on selvästi vallankumouksellista, minkä ne yleensä tunnustavatkin.

Tällä tavoin nämä liikkeet asenteessaan demokraattiseen valtioon muodollisesti ovat läheisessä vertaussuhteessa kommunismin kanssa, josta ne kuitenkin jyrkästi eroavat

aatteellisessa pohjassaan. Mutta eräs erikoinen piirre puhtaasti muodollisessakin suhteessa erottaa ne kommunismista. Ne näet julistavat noudattavansa laillisuutta taistellessaan valtiovallasta. Mutta nämä laillisuusvakuutukset — eräiden antajien vilpittömyydestä huolimatta — lienee sittenkin otettava tietyllä varovaisuudella. Mitä merkitsevät vastustajien lakituvalla uhattua annetut vakuuttelut, kun niitä vastaan voidaan asettaa tällaisten liikkeiden koko aatteellinen rakennelma, sikäli kuin se on niille itselleen selvinnyt ylistämiensä ulkomaisten oppien ja esikuvien hieman vaikeatajuisista ohjelma- ja ohjekirjoituksista. Se tapa, jolla näiden liikkeiden esikuvajärjestöt ovat suorittaneet valtiollisen elämän uudistamisen siellä, missä ovat saaneet vallan käsiinsä, osoittaa meille erehtymättömällä varmuudella, että nämä kotimaiset matkimisliikehtimiset tulisivat enemmistöön päästyään välttämättömällä johdonmukaisuudella hylkäämään demokraattisen vähemmistösuojan ja perustamaan enemmistödiktatuurin. Ne ovat demokratian vastaisia ja turvautuvat demokraattiseen vapauteen vain sen tuhotakseen. Ne voivat muodostua demokratialle vaaraksi. Demokratian tulee tietää niidenkin kohdalla tehtävänsä ja etsikkoaikansa.

Mitä erityistä meillä Suomessa esiintyviin fašismia tai kansallissosialismia jäljitteleviin valtiollisiin suuntiin ja puolueisiin tulee, niin voidaan panna merkille, että niillä voi olla vakavaakin yhteiskuntaa rakentavaa tarkoitusta, niihin on liittynyt mukaan myös kansan kaikkein terveimpiä aineksia, mutta kaikki tämä hyvä on pantu taistelemaan voimassaolevaa valtiojärjestystä ja valtiota vastaan sinänsä. Valtiolla on myös kasvatustehtävänsä. Sen on toimenpiteillään suunnattava näissä vallankumouksellisissa liikkeissä oleva valtiota rakentava tahto oikean demokratian palvelukseen valtiovallan lujittamiseksi. Jos näiden uudistusliikkeiden ohjelma ja vaatimukset olisivat kasvaneet elimellisesti kotoisesta maaperästä, omista oloistamme ja omasta hengestämme, niin ne voisi ja ne tulisi

ottaa vakavasti, mutta kun niiden ohjelma on niin perinpohjaisesti ulkomaista lainatavaraa, että siksi on orjallisesti suomennettu saksalaisen esikuvapuolueen ohjelma, niin tätä ei voi enää pitää terveenä ilmiönä. Se, että tuollainen puolue vielä esiintyy suomalaiskansallisena, ja ainoana sellaisena, on suorastaan huijausta.

Olemme tässä tarkastelleet eräiden sellaisten puolueiden ja ryhmittymien suhtautumista demokraattiseen valtioon, jotka avoimesti julistautuvat demokratian vastustajiksi. Mutta on tarpeen tarkastella myöskin sitä, missä määrin demokratian kannattajina esiintyvät puolueet periaatteessa ovat demokratian kannalla.

Tällöin ei ole vaikea huomata, että sosialidemokraattinen puolue, niin hyvin kuin muissakin maissa, on päämääriltään ja tarkoitusperiltään epädemokraattinen puolue. Kommunismi ja marxilainen sosialidemokratia ovat lähtöisin samoista opeista, joita ne pyrkivät toteuttamaan kumpikin omia teitään, kommunismi johdonmukaisella häikäilemättömyydellä, pitäen silmällä vain väkivaltaisen vallankumouksen avulla suoritettavaa sosialismin toteuttamista; sosialidemokratia samoin luokkataisteluun ja tavallisen käsityksen mukaan myös väkivaltaiseen vallankumoukseen turvautuen pyrkimällä anastamaan valtiovallan käsiinsä ja järjestämällä valtion sosialististen periaatteiden mukaan, so, toteuttamalla sosialismin.[1] Sosialismissa, olipa se syntynyt mitä kehitystietä hyvänsä, valtio rakentuu ns. työtätekevän luokan so. proletariaatin herruuteen. Sosialistinen puolue, jolla olisi koko valtiovalta hallussaan, olisi sosialistisessa valtiossa ainoa sallittu valtiollinen yhteenliittymä, joka ei tuntisi millään inhimillisen toiminnan alalla rajoituksia vallassaan. Sosialistinen yhteiskunta muodostaisi periaatteessa samanlaisen valtio-

---

[1] "Kommunismi aineellisessa tuotannossa ja anarkismi henkisessä tuotannossa tulee olemaan perusmuotona sosialistisessa tuotantotavassa" (Kautsky).

kuvan kuin mistä edellä fašismin ja kansallissosialismin yhteydessä mainitsimme. Tärkeä ero on tosin siinä, että sosialistinen valtio on atomistinen, jossa yksilöt yhdistää toisiinsa vain luokkaedut, kun taas fašistisella valtiolla sinänsä on erikoinen arvokorostus. Mutta tärkein ero on sittenkin siinä, kenellä on valta — itsevaltaisella fašistisella vaiko itsevaltaisella sosialidemokraattisella puolueella.

Demokratialla ja sosialidemokratialla ei ole mitään periaatteellista yhteyttä, sillä sosialidemokratiahan päämäärässään hylkää demokratian. Kokemus osoittaa, että sosialismin oikea muoto — milloin se on joutunut, säännön mukaan väkivallan tietä, toteutetuksi — ei ole suinkaan demokratia, vaan absolutismi, määrätyn vallassaolijaluokan yksinvalta.

Tähän voidaan sanoa, että sosialidemokraattiset puolueethan koko olemassaolonsa ajan, kun on taisteltu valtiollista itsevaltiutta vastaan monarkioissa ja puolustettu demokratiaa kansanvalloissa, ovat olleet demokraattisen ajatustavan varmimpia kannattajia ja valtiollisten vapausoikeuksien esitaistelijoita. Tätä ei voida kieltää. Mutta se ei suinkaan ole johtunut siitä, että sosialidemokratia olisi periaatteelliselta katsomukseltaan demokraattinen ja vapaamielinen suunta, vaan poliittisesta välttämättömyydestä ja taktiikasta. Erityisesti vapausoikeuksien osalta se käy selvästi ilmi. Vapausoikeudet perustuvat individualistiseen käsitykseen, joka korottaa yksilön, yksityisen henkilön, inhimillisen toiminnan korkeimmaksi päämääräksi. Se on vapaamielisyyden eli liberalismin lähtökohta. Sosialidemokratia taas on kollektivismia, jolle yksilöllä sellaisenaan ei ole merkitystä, vaan vain luokkansa jäsenenä. Periaatteelliselta katsomukseltaan sosialidemokratia näinollen on vapaamielisyyden jyrkkä vastustaja, joka päämäärässään onnistuttuaan kieltäisi kaikki vapausoikeudet, sillä nehän saattaisivat asettaa esteen proletariaatin vallan täydellisyydelle. Siitä huolimatta tuo yksilönvastainen, anti-liberaalinen liike on antanut liberaaleille useinkin ratkaisevan tuen kansalaisvapauksista

taisteltaessa. Syynä siihen on ollut se, että liberalismi valmistaa sosialidemokraattisen käsityksen mukaan tietä heidän valtaanpääsylleen.

Samaten kuin kommunismi valmistuskautenaan kannattaa vapausoikeuksia ja demokratiaa voidakseen paremmin niiden turvin suorittaa vallankumouksellista työtänsä niiden tuhoamiseksi, samaten sosialidemokratiakin hakee näistä turvaa ja tukea toiminnalleen sosialistisen yhteiskunnan luomiseksi. Se on selvin sanoin tunnustettu, paitsi sosialidemokratian johtavien tiedemiesten kirjoituksissa, myöskin Suomen sosialidemokraattisen puolueen v. 1930 hyväksytyssä ohjelmassa, jossa luemme: ”Sosialidemokraattisen puolueen menestyksellisen luokkataistelun tärkeimpiä edellytyksiä on valtiollinen kansanvalta, jota puolue pyrkii muuttamaan porvarillisen luokan herruuden välikappaleesta työtätekevien luokkien päämäärien toteuttamisen välikappaleeksi. Puolue pyrkii saamaan valtiollisen kansanvallan mahdollisimman laajaksi. Valistamalla mahdollisimman laajoja kansanjoukkoja kansanvallan merkityksestä niiden yhteiskunnallisen vapautuksen välikappaleena puolue pyrkii luomaan takeita kansanvallan säilyttämiselle.” (Menettelytapaohjeet I.)

Näiden näkökohtien valossa on arvosteltava sosialidemokraattiemme suurisanaista demokratian ja kansalaisvapauksien puolustelua. Heille demokratia on vain välikappale yhden yhteiskuntaluokan yksinvaltaan pyrittäessä, ja sen takia heidän yrityksiltään esiintyä demokratian ainoina uskollisina ja vääjäämättöminä puolustajina on pohja poissa. Sosialidemokratia ei tulisi kunnioittamaan demokraattista vähemmistösuojaa valtaanpäästyään, ja siksi demokraattisen valtion on pakko itsesuojelukseen turvata tarpeen tullen demokratia sosialidemokratian uhalta. Meillä Suomessa siihen on erityisen pätevät syyt: *vestigia terrent.*[1] Vielä 16 vuoden takaakin.

---

[1] Jäljet pelottavat.

Valtiovallan suhtautuminen sellaisiin valtiollisiin puolueisiin ja liikehtimisiin, jotka suuntaavat toimintansa valtiota vastaan, on hyvin suurelta osalta tarkoituksenmukaisuuden kysymys. ''Laillisen'' kommunistisen toiminnan samoin kuin muunkin epädemokraattisen toiminnan kieltäminen riippuu siitä vaarasta, minkä tuollainen toiminta demokratialle tarjoaa. Yhteiskunnan tulee rakentua vapaudelle ja vapaamielisyydelle, milloin siitä ei koidu yhteiskunnalle vaaraa, se on demokratian vapausperiaate. Jos vapautta vastaan taisteleva suunta on merkityksetön, silloin ei valtiovallan kannata siihen kiinnittää huomiotaan. ''Kyllä maailmaan ääntä mahtuu.'' Mutta jos on olemassa vaara, että valtionvastainen kiihotus, mikäli valtiovalta sallii sen vapaasti kehittyä, saattaa joidenkin erikoisten olosuhteiden ja seikkojen vuoksi kasvaa niin voimakkaaksi, että se muodostuu vaaraksi demokraattiselle valtiolle, silloin on valtiovallan velvollisuus demokratian itsepuolustukseksi ryhtyä vastatoimenpiteisiin tällaisten valtionvastaisten ja valtiolle vaarallisiksi käyvien liikkeiden kurissapitämiseksi. Valtiollismoraalinen pohja näihin toimenpiteisiin on olemassa silloin kun demokratian vapauksia käytetään vain vallantavoittelun välikappaleena. Toimenpiteiden aloittaminen ja niiden laatu jäävät valtiotaidon kysymyksiksi.

Kun täten olemme kaikessa lyhykäisyydessä tarkastelleet epädemokraattisia puolueitamme ja koettaneet selvitellä kysymystä siitä, mihin demokratia itsepuolustuksensa nimessä on oikeutettu ja velvollinen niiden suhteen, lienee vielä paikallaan muutama sana siitä merkityksestä, mikä näillä ryhmillä on maamme ulkomaisiin suhteisiin. Silloin voidaan panna merkille, että demokratian vastaiset puolueemme ovat poikkeuksetta ulkomaisten aatteiden, oppien, ohjelmien tai tapojen innoittamia, ovatpa muutamat niistä suorastaan julkisessa riippuvaisuussuhteessa joistakin ulkomaisista järjes-

töistä. Kommunistisen puolueen toimintaa ohjattiin Moskovasta, ja Suomen eduskunnassa oli aikoinaan kolmattakymmentä venäläisen imperialismin palkattua avustajaa. Eräät "kansalliset" liikkeemme ovat suomentaneet itselleen vierasperäisen puolueohjelman, omaksuneet vieraat tunnusmerkit, pukeutumistavan ja tervehdykset. Sosialidemokraattinen puolue on sitoutunut noudattamaan kansainvälisen keskusjärjestönsä päätöksiä, niinkuin se ohjelmassaan julistaa: "Tarkoitusperiensä toteuttamiseksi puolue on kosketuksessa toisten maiden sosialidemokraattisten puolueiden kanssa ja ottaa toiminnassaan varteen Sosialistisen Työväen Internatsionaalen ohjeet" — — — "Esiintymisessään Kansainliiton toimintapiiriin kuuluvissa asioissa puolue ja sen edustajat noudattavat Sosialistisen Työväen Internatsionaalen tekemiä päätöksiä."

Punaiset ja mustat paidat, sirpin ja vasaran tai hakaristin kuvat, punaiset liput yms. ovat kaikkein vähäisimpiä osoituksia siitä kansainvälisten oppien rautaisesta siteestä, jolla epädemokraattiset puolueemme ovat kiinnitetyt joidenkin ulkomaiden talutusnuoraan. Kun näin on asianlaita, ei silloin tällaista suuntaa auta se, että sen johto julistaa ja vakuuttaa ajavansa kaikkein kansallisinta politiikkaa. Pahimmassa tapauksessa nämä vakuutukset ovat totta, mutta kansallinen ei silloin ole suomalaiskansallista, vaan esim. saksalaiskansallista. Tottahan toki silloin olisi parempi, että kansallinen kysymys jätettäisiin omalla suomalaisella pohjalla toimivien yhteenliittymien asiaksi. Sillä se, mikä on kansallista Saksassa, on Suomessa juuri epäkansallista.[1]

Tietysti on totta, että uudet aatteet ja maailmankatsomukset ovat sellaista henkistä omaisuutta, jotka aina leviävät ja vaikuttavat yli maiden rajojen. Totta on sekin, että ne voivat toiseen maahan tuotuina jossakin määrin kadottaa synnyin-

---

[1] Se seikka, että esim. saksalaiskansallinen tuomitaan Suomeen siirrettynä, ei sellaisenaan merkitse sen tuomitsemista Saksassa.

maansa kansallista väriä. Mutta se tapa, millä meidän poliittisessa elämässämme on holtittomasti ja ilman tarpeellista pidättyväisyyttä omaksuttu ulkomailla esitettyjä kansainvälisiä valtiollisia oppeja, se tapa voi helposti koitua vaaraksi kansalliselle itsenäisyydellemme. Meillä on riittävästi esimerkkejä niin itsenäisyytemme alkuvuosilta kuin myöskin aivan viime päiviltä, kuinka diktatuuripuolueittemme ulkomaiset sympatiat voivat vakavissa poliittisissa ja taloudellisissa kysymyksissä johtaa ne toimimaan maan etuja vastaan tavalla, joka uhkaa tuholla poliittista ja taloudellista riippumattomuuttamme, tavalla, joka on tai joka lähentelee maanpetosta.

Edellisessä on moneen eri otteeseen puhuttu pakkokeinoista ja valtiollisen vapauden rajoittamisesta demokratian turvaamiseksi. Lienee vielä kerran syytä erityisesti korostaa, että ne eivät ole normaalin demokratian ilmiöitä. Rauhallisina aikoina, valtiollisen ja taloudellisen elämän nousukausina, vapaamielisyys on demokratian hallitseva aate. Mutta epänormaaleissa oloissa demokratian tulee olla valmis siitä luopumaan. Tavallista kuitenkin on, että vapaamielinen oppi pitää yleensä liian kauan vielä normaalien vuosien loputtua kiinni sellaisista normaaliajan katsomuksista, jotka eivät voi kestää taloudellisen ja valtiollisen hädän vallitessa. Sellainen menettely tekee poliittiset ja taloudelliset pulailmiöt vaikeiksi. Demokratian elävänä ja elämää varten kehittyneenä maailmankatsomuksena tulee joustavasti sopeutua elämän välttämättömyyksiin, joista ei päästä ne kieltämällä, vaan ne voittamalla. Kansanvallan ja kansalaisvapauden säilyttämiseksi on pakko joskus turvautua vapaudenriistoon.

Mutta demokraattisen pakon toteuttaminen vaatii poikkeuksellista poliittista taitavuutta. Saattaa olla, että pakkotoimenpiteisiin turvautuminen perustuu vilpittömään haluun turvata kansanvaltaa, mutta jos se alkaa väärällä hetkellä tai kestää liian kauan, jos se suoritetaan liian ankarasti tai liian miedosti tai jos se muuten hoidetaan huonosti, silloin on

seurauksena niiden epäonnistuminen. Pahimmassa tapauksessa pakkotoimenpiteet silloin antavat demokratian vastustajille käsiin ratkaisevat aseet demokratian kukistamiseksi. Ja silloin ei se poliitikko, joka pakkoon turvautui, voi puolustautua tarkoitusperiensä puhtaudella, sillä politiikassa ei kerta kaikkiaan tekoja tai laiminlyöntejä arvostella tarkoitusperien vaan saavutettujen tulosten mukaan. Hyvä tahto mutta huono seuraus saa historialta huonomman arvolauseen kuin paha tahto mutta hyvä seuraus.

Pakkokeinoihin turvautuminen demokratian suojelemiseksi on näinollen kaksiteräinen miekka. Ellei siihen tartu, uhkaa demokratia luhistua väkivaltaoppien järjestettyjen hyökkäysryhmien jalkoihin, ja jos sen ajattomalla ajalla tai taitamattomasti suorittaa, tulos on sama. Politiikkaa on verrattu sadun sfinksiin, joka syö jokaisen, ken ei taida ratkaista sen arvoitusta. Demokratian itsepuolustus pakkokeinojen avulla on, jos mikä, sfinksin arvoituksen ratkaisemista. Siinä onnistuminen on sitäkin vaikeampaa, koska ei ole olemassa mitään yleispäteviä ohjeita, jotka antaisivat tukea siihen ryhtyvälle.

Eräs suoritusaikaan kohdistuva määräys kuitenkin voidaan asettaa huomioonotettavaksi demokratian itsepuolustuksessa. Pakkotoimenpiteisiin ei yleensä saa ryhtyä aikaisemmin, ennen kuin on rehellisesti ja ennakkoluulottomasti koetettu saada aikaan parannuksia ja korjauksia niissä epäkohdissa, jotka demokratian vallitessa ovat saattaneet kehittyä ja jotka eräältä osalta ehkä ovat ruokkineet väkivaltaan turvautuvia uudistusliikkeitä. Tähän voidaan kyllä sanoa, että vanha sääntö kuuluu: vallankumouksen uhatessa ei ole viisasta tehdä myönnytyksiä, ne käsitetään heikkoudeksi. Se saattoi pitää paikkansa yksinvaltaisesti hallituissa maissa, mutta ei kansanvalloissa, joissa vallan väärinkäyttö ei koskaan voi kohota siihen asteeseen, minkä monien monarkioiden historia meille esittää. Kansanvaltaisesti hallituissa maissa on tilaisuus jatkuvasti

tehdä parannuksia ja parannusehdotuksia, ja vielä silloin, kun epädemokraattiset ainekset uhkaavat muodostua vaaraksi valtiolle, on valtiollisen ja taloudellisen elämän epäkohdat korjattava. Se on ensimmäinen askel demokratian itsepuolustuksen tiellä.

Onhan suoraan tunnustettava, että demokratian vallitessa esiintyy valtiollisessa elämässä epäkohtia ja puutteellisuuksia, jotka kylläkin suurimmaksi osaksi aiheutuvat ihmisluonteen heikkouksista. Mihinpä inhimilliseen laitokseen ne eivät vaikuttaisi sitä turmelevasti? Mutta sitä paitsi demokratia on rakenteeltaan sellainen, että se suorastaan suosii määrätynlaisia epäkohtia. Väärien johtopäätösten välttämiseksi on jo tässä sanottava, että mikään valtiojärjestys ei ole vastaavanlaisesta ilmiöstä vapaa. Lisäksi on pidettävä mielessä se historiallinen tosiasia, että korruptio, tapojenturmelus, saa aina jalansijaa, jos jokin valtiollinen järjestys on pitemmän aikaa yhtäjaksoisesti voimassa. Vallan vaiheilla on aina omat loiseläimensä, ja demokratiakaan ei ole niistä, herra paratkoon, vapaa.

Demokratialla on omat puutteensa. Oikea valtiotaito pyrkii niiden poistamiseen. Ja välttämätöntä on, että ennen kuin demokratia turvautuu pakkoon niiden taivuttamiseksi demokratian mukaisuuteen, jotka ovat sitä vastaan nousseet, sen tulee niin tehokkaasti kuin olevissa oloissa on mahdollista suorittaa demokratian sisäinen puhdistustyö. Se edellyttää rehellistä etsintää ja ankaraa itsekritiikkiä. On nimenomaan korostettava, että itsekritiikki saa olla ja että sen tulee olla ankaraa, kunhan se vain perustuu tosiasioihin ja lähtee demokratian puolustamisen tahdosta. Se vaatii objektiivisuutta ja rohkeutta, mutta se vaatii myös rakkautta. Mainita sopii, että Ranskan tasavallan entisen presidentin ja moninkertaisen pääministerin *Raymond Poincarén* säälimätön arvostelu ranskalaisen demokratian heikkouksista oli monestikin suorastaan purevaa, mutta se hankki hänelle kunnianimen ''kansanvallan miekka''

Mainitsimme demokratian arvostelun ehdoksi sen, että sen tulee perustua pyrkimykseen puolustaa demokratiaa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että vastustajien suorittama arvostelu pitäisi jättää kokonaan vaille huomiota, kuten epäterve demokraattinen ajattelu pyrkii menettelemään. Demokratian vastustajien arvostelussa on usein totta pohjalla, ja siihen suhtautuessa tulee noudattaa eno-Sakerin elämänohjetta: ''Jokainen neron merkki, vaikka pieni kuin saivar, pitää oikeutensa saaman; ei auta.'' Pahassakin tarkoituksessa lausutussa arvostelussa voi olla oppimista, siitä on vain kuorittava pois tendenssi ja parjaus ja löydettävä tosiasia, niin vaikea kuin se usein onkin eritoten arvostelun aiheuttaman sanomalehtikiistelyn vallitessa. On kaikkein selvin merkki demokratian rappeutumisesta, ellei se uskalla tunnustaa omia vikojaan, eikä ottaa vastaan totuutta, jos se sattuu tulemaan tai saamaan kannatusta vastustajan taholta. Danaiolaispelko on silloin kehittynyt liian pitkälle. Se on merkkinä siitä, että demokratian henki ei enää ole terve.

Meillä on valitettavasti esiintynyt sellaista suhtautumista rehelliseen demokratian arvosteluun, joka ei ennusta hyvää. Sen vielä voi ymmärtää, jos demokratian vastustajien arvosteluun sisältyvä oikea jätetään huomioonottamatta, varsinkin milloin se on piilotettu hillittömän parjauksen ja perusteettomien johtopäätösten sisälle. Mutta meillä on julkisessa elämässä saatu havaita, että kun demokratian taattu kannattaja koettaa vilpittömästi etsiä syitä valtiollisessa elämässämme esiintyvään rikkinäisyyteen ja niihin epäkohtiin, jotka sen aiheuttavat, ja sen yhteydessä helposti ymmärrettävässä positiivisessa mielessä esittää jonkin arvostelevan sanan, niin hänet leimataan suorastaan demokratian luopioksi, ostetuksi petturiksi. Se alkaa olla merkki poliittisesta mädännäisyydestä, jota ei voine parantaa muu kuin demokratian diktatuuri. Sen tehtävänä on panna kylmät kääreet demokratian mielettömien puoltajien samaten kuin sen yhtä

mielettömien vastustajien päähän. Ellei sitä diktatuuria pystytetä demokratian voimilla, saattaa käydä, että nousee antidemokraattinen diktatuuri. Ja se ei tyydy, kuten tietty ja Suomessakin kuultu, vastustajien päitä käsitellessään kylmiin kääreisiin.

Väkevää kielenkäyttöä, sanottaneen. Kylläkin. Mutta eivät mitkään sanat ole liian voimakkaita, joilla tuomitaan kaiken kehityksen edellytyksenä olevan itsekritiikin kieltäminen. Parempi liian ankara kuin liian mieto itsekritiikki.

Tämän kirjasen varsinainen tarkoitus: demokratian itsepuolustusoikeutta ja itsepuolustusvelvollisuutta koskevan kysymyksen selvittely, on nyt täytetty. Demokratian itsekritiikkiin emme tässä puutu muuta kuin kahden kysymyksen osalta, nimittäin niiden, joista demokratiamme kehittyminen, puhdistuminen ja säilyminen käsityksemme mukaan ensi kädessä riippuu. Tarkoitamme kansallisuuskysymystä ja kysymystä vaalitavasta.

KANSALLISUUSKYSYMYS JA DEMOKRATIA

Maamme olot ovat erikoislaatuiset siinä suhteessa, että vaikka Suomi yleisten sääntöjen mukaan on kansallisvaltio, suomenkielisen väestönosan edustaessa lähes 90 %:a maan asukasluvusta, meillä kuitenkin 10 %:n vähemmistökansallisuus näyttelee ratkaisevaa osaa valtio- ja talouselämässä ja muodostaa demokratiamme maaperässä sen suonsilmäkkeen, joka estää vakavasti pystyssäpysyvän kansanvallan harjoittamisen.

Valtiollisessa elämässämme esiintyvän suomalaisuussuunnan poliittista luonnetta on eritoten viime vuosina pyritty usein määrittelemään. Kaikkein yleisintä on ollut sen leimaaminen taantumuksellisuudeksi ja epädemokraattisuudeksi. Niin paljon kuin mielipiteitä saattaakin sekoittaa se, että suomalaisuuskysymys on nyttemmin otettu erään ulkomaisia diktatuurioppeja jäljittelevän puolueemme ohjelmaan, johon paljon paremmin edelleen olisi sopinut tuo arvatenkin käytännöllisen maanviljelijän kokemuspiiristä lähtenyt sovinnonlause: ''Eivät kysy tämän maan pellot, mitä kieltä kyntäjä puhuu'', on kuitenkin totuus se, että suomalaisuuskysymyksen ajaminen on demokratian edistämistä. Sanomme vieläkin enemmän: suomalaisen kansallisvaltion luominen on välttämätön ehto demokratiamme puhdistumiselle ja säilymiselle.

*John Stuart Mill*in mielipiteen mukaan demokratia ei voi

menestyä muualla kuin kansallisvaltiossa. Se johtuu siitä, että demokraattisen valtiojärjestyksen tulee rakentua yhtenäisen yleisen mielipiteen luomalle pohjalle. Kansallisuudeltaan kirjava valtio ei voi synnyttää mitään yhtenäistä yleistä mielipidettä, jolloin siltä puuttuu pääedellytys demokraattiseen valtiojärjestykseen.[1]

Kansallisvaltion luominen meillä tietäisi sitä, että se riitakysymys, joka on tullut sisäpolitiikkamme keskeisimmäksi, kysymys suomen kielen saattamisesta sille kuuluvaan asemaan valtakunnassa, olisi saatu lopullisesti poistetuksi valtioelämästä. Suomen valtio, samalla kuin se olisi turvannut ruotsalaisen väestön kielelliset oikeudet sen asuma-alueella, olisi luopunut antamasta sille sitä erikoisturvaa, mitä se tähän saakka on nauttinut, ja ruotsin kielen säilyminen Suomessa olisi jäänyt riippumaan sen käyttäjien omasta sivistystietoisuudesta ja halusta omaperäisyyteen. Kansallisuuskysymyksen ratkaisun jälkeen ruotsalaisten täytyisi valtiollisessa elämässä lähestyä niitä suomalaisia puolueita, joiden aatteelliset tai taloudelliset päämäärät ovat heitä lähimpänä, ja luopua niistä laillistamattomista avioliitoista tai suorastaan hetkellisistä suhteista, joihin he nykyään ovat antautuneet kielellisten etuoikeuksiensa turvaamiseksi, sen kysymyksen antaessa värin heidän koko politiikalleen. On siis täysin kiistämätöntä, että kansallisuuskysymyksen ratkaisu edistäisi yhtenäisen yleisen mielipiteen syntymistä, joka on edellytyksenä demokraattisen valtiojärjestyksen säilymiselle ja kehittymiselle meidänkin maassamme. Suomalaisuusliike, joka näinollen luo pohjaa kestävälle kansanvallalle, on vaikutuksiltaan ja sisimmältä luonnoltaan demokraattinen.

Mutta huomattavasti kouraantuntuvampi on suomalaisuus-

---

[1] Sveitsissä, jonka oloihin meillä ruotsalaisella ja ruotsalaisystävällisellä taholla niin yleisesti viitataan, on kansallisuudeltaan yhtenäisillä kanttooneilla täysi itsenäisyys ja laaja toimipiiri, joten keskushallituksen tehtävät ovat varsin vähäiset. Vertaus on meidän oloihimme sovellettuna siis täysin perusteeton.

liikkeen merkitys demokraattisten periaatteiden edistäjänä sen kohdistuessa valtiollisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Suomalaisuusliikkeen koko luonteen ja sen vaatimusten lähempi tarkastelu näet osoittaa, että se on kohdistettu yksinomaan ruotsalaista yläluokkaa ja sen etuoikeuksia vastaan. Varsinainen ruotsalainen rahvas, ruotsalainen maaseutuväestö, tulisi kaikkein radikaalisimpienkin suomalaisuusohjelmien mukaan nauttimaan täydellistä kielellistä suojaa asuma-alueellaan. Sen sijaan ruotsalainen sivistyneistö, jolla vielä tähän asti on ollut etuoikeutettu asema niin hyvin virkakunnassa ja sivistystyön alalla kuin taloudellisessakin elämässämme, tulisi suomalaisuusliikkeen päästyä tarkoitustensa perille menettämään erityisesti ruotsalaisen yhteenkuuluvaisuudentunteen käytännöllisessä elämässä sille takaamat etuoikeudet. Lisäksi on huomattava, että näiden lopettaminen ei itse asiassa kovinkaan suurelta osalta koskisi varsinaisen ruotsinkielisen asujaimistomme asemaa, sillä huomattavan suuri osa ruotsinkielistä sivistyneistöämme on joko väärentämättömästi suomalaista alkuperää taikka sitten ulkomailta, Saksasta, Ruotsista, Baltian maista tai Venäjältä tänne muuttaneita ja heidän jälkeläisiään, jotka eivät omalta osaltaan kohtuudella voi vaatia omaksumalleen kielelle valtiovallan erityistä suojelusta.

Suomalaisuusliikkeen demokraattista luonnetta selvittää erittäin hyvin se historiallinen tosiasia, että yhteiskunnallisesti suomalaisuusliike liittyy mitä läheisimmin työväenluokan valtiollisen ja taloudellisen vaikutusvallan nousuun. Ilman Snellmanin ja Yrjö-Koskisen suomalaisuustyötä ei työväestö kuluvan vuosisadan alussa olisi voinut suorittaa sitä esiinmurtautumista valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa elämässämme, mikä silloin tapahtui. Ja samoin on varmaa, että suomalaisen työväestön kohoaminen valtiolliseen vaikutusvaltaan on omalta osaltaan huomattavasti edistänyt suomalaisuuden voittokulkua. Valitettavaa vain on, että sosialidemokraattinen

puolueemme on nimenomaan itsenäisyytemme aikana joutunut ruotsalaismielisten ja -kielistenkin johtajien talutusnuoraan ja tästä syystä sekä taktillisten hyötylaskelmien takia ollut valmis kieltämään velvollisuutensa suomalaisen työväestönkin kannalta välttämättömään oikeudenmukaisten kielellisten olojen järjestämiseen maassamme.

Mihin sekasortoon kielellisten riitakysymysten ratkaisemattomuus ja alituisesti jatkuva kahina niin suuressa kuin pienessäkin niiden ympärillä vie nimenomaan demokratian säilymisen kannalta olosuhteita arvostellen, sen osoittaa koko valtiollinen elämämme. Kansanvaltainen valtiojärjestys voi säilyä vakavalta vastustukselta ja puolustautua hyökkäyksiä vastaan vain sillä edellytyksellä, että se pystyy ylläpitämään valtiovallan auktoriteettia, että se voi puolustaa valtakunnan etuja ulos- ja sisäänpäin, että se ei ole joutunut tilapäisten voimatekijäin leikkikappaleeksi, sanalla sanoen, edellytyksellä, että se on tehokas. Tarkastelkaamme, voiko suomalaisen demokratian sanoa täyttävän näitä ehtoja.

Silmäänpistävimpänä vikana valtioelämässämme on pidetty hallitusten lyhytikäisyyttä ja vaihtelevaisuutta. Parlamentarismimme ei ole voinut luoda sellaisia pysyviä ryhmien yhteenliittymiä, jotka olisivat taanneet hallitusten vakavuuden. Eräänä syynä tähän on se, että meilläkin omaksuttu parlamentarismi on tehokas vain kaksipuolueisissa maissa. Mutta on ilmeistä, että ilman sitä kokonaisuuden kannalta heterogeenista ainesta, jonka ruotsalainen eduskuntaryhmä parlamentissamme muodostaa, meillä olisi voitu ja voitaisiin saada syntymään hallitusyhtymiä, joiden elimellisenä tukena olisi eduskunnan enemmistö.

Ruotsalaisen puolueen suurin synti demokratiaamme kohtaan on ollut sen harjoittama poliittinen keinottelu eduskunnassa erityisesti hallituskysymysten yhteydessä ja siitä johtunut demoralisoiva vaikutus suomalaisten puolueiden politiikan puhtauteen. Ruotsalaisen puolueen todellisen

merkityksen suuruutta valaisee se tosiasia, että aina vuoteen 1930 saakka ruotsalaiset ovat vasemmiston kanssa muodostaneet eduskunnan enemmistön. Kun vasemmisto yleensä on noudattanut — oikean demokratian vaatimusten vastaisesti — sellaista politiikkaa, että se on ollut aina valmis kaatamaan hallituksen, haluamatta olla mukana syntyneen hallituspulan selvittämisessä, ovat ruotsalaiset voineet vasemmiston avulla kaataa nurin minkä hallituksen tahansa. Tätä poliittisten voimasuhteitten heille suomaa kaitselmuksen osaa he ovat halusta näytelleet. Heidän käsissään ollut ehdoton määräysvalta on pakottanut hallitukset ottamaan huomioon heidän vaatimuksensa, sillä niiden takana on ollut uhka, joka suomalaisessa hallituspraktiikassa on osoittautunut kaikkein kauhistuttavimmaksi ja tehokkaimmaksi: hallituksen kaataminen. Seurauksena on ollut hallituspolitiikassamme kautta vuosien ilmennyt epäröinti, horjuvuus ja määrätietoisuuden puute sekä kansallisten kysymystemme miltei täydellinen laiminlyönti. Hallitusten osoittama vähäisinkin itsenäisyydenilmaus suomalaisuusasioissa on nostattanut kiukkuisia hyökkäyksiä ruotsalaiselta taholta, ja silloin on itsenäisyyteen erehtynyt hallitus saanut olla varma pikaisesta lähdöstään.

Ruotsalaisille tällainen tilannepolitiikan mahdollisuus ja sen hyväksikäyttäminen on ollut luonnollisesti varsin edullinen. He ovatkin voineet hämmästyttävällä taidolla puolustaa sellaisiakin kielellisiä säännöksiä, jotka elämän kehityskulku ja käytännön vaatimukset ovat peittäneet läpinäkymättömän tomukerroksen alle. Ne ovat meille irvokkaita todistuksia suomalaisen kansanvallan tehottomuudesta itsenäisyytemme kahdelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä.

Yksityiskohtia tuntematon tarkastelija voisi nämä ruotsalaisten saavutukset kuitenkin kaikesta huolimatta selittää ainoastaan taivaisen ihmeen avulla syntyneiksi, ellei hänelle tarjottaisi jotakin lähikuvaa parlamenttipolitiikkamme elokuvasta.

Vuosisadan kolmannen vuosikymmenen puolivälissä ruotsalaiset osasivat ihailtavalla helppoudella luopua heille niinä vuosina poliittisesti epäedullisesta porvarillisuudesta[1], ja he olivat valmiit tukemaan sosialisteja, vieläpä kommunistejakin, äänestellen tarpeen tullen heidän esitystensä puolesta, luonnollisesti samalla mitalla annettavaa (tavallisesti sentään varovaisuuden vuoksi jo aikaisemmin vaadittua) vastasuoritusta vastaan.

Tällä tavoin ruotsalaiset tosiasiassa johtivat maan hallituspolitiikkaa. On kuvaavaa, että juuri näinä vuosina prof. *Furuhjelm,* eräs ruotsalaisten johtajista, leimasi pyrkimykset pysyväisten hallitusten aikaansaamiseksi täysin tarpeettomiksi ja demokratian vastaisiksi, sillä hallitus pitää saada vapaasti kaataa, milloin tarve vaatii. Verrattain peittelemätön ajatus oli siis tämä: hallitus piti saada kaataa, milloin se uskalsi osoittaa pienintäkin suomalaisuusharrastusta.

Tällaisella tunnottomalla ja oikean demokratian hengen vastaisella keinottelupolitiikallaan ruotsalainen puolue on mitä arveluttavimmalla tavalla kaivanut pohjaa demokratiamme alta. Ei ole ihmeteltävä, että ruotsalaisten ''leipäsutenaan'' pitämä vasemmisto on tähän asemaan taipunut, koska vasemmistolle ei demokratia ole päämäärä, vaan ainoastaan välikappale. Mutta mihin pyrkii ruotsalainen puolue, kun ajatus ruotsalaisesta kuninkaastakaan ei enää ottane tulta?

Tietenkin väitetään, että kuva, jonka tässä olemme luoneet ruotsalaisten taktiikasta, ei voi pitää yhtä tosiasioiden kanssa, koska ruotsalaisella puolueella valtiollisessa toiminnassaan on muka ollut isänmaan asia yläpuolella kielellisten seikkojen, minkä edelläesitetty kuvaus perin juurin kieltää. Mutta tosiasia on se, että ruotsalainen puolueemme on käsittänyt tehtäväkseen ruotsinkielen aseman säilyttämisen mahdollisimman

---

[1] Maisteri *Eric von Rettig* kirjoitti vuoden 1929 vaalien alla: ''Ruotsalainen voi olla konservatiivi. Hän voi olla liberaali. Hän voi olla sosialidemokraatti, mutta hän ei voi olla suomalainen.''

laajana tässä maassa ja sen vuoksi se on ollut valmis panemaan alttiiksi mitkä isänmaan menestyksen kannalta tärkeät asiat tahansa. Tämä on voimakas syytös. Onneksi se kohdistuu ainoastaan ruotsalaistemme johtoon eikä varsinaiseen ruotsalaiseen maaseutuväestöön, joka kerran on voitettavissa järkevän kielipolitiikan kannalle.

Tämän syytöksen todistaa oikeaksi koko ruotsalainen politiikka Suomessa viime vuosikymmenen puolivälistä lähtien. Mutta monet antanevat enemmän arvoa oman suun tunnustukselle, ja siksi kiinnitämme tähän, suomennettuina, ne sanat, jotka ruotsalaisen eduskuntaryhmän nykyinen puheenjohtaja *Ernst von Born,* Sarvilahden paroni, lausui v. 1927 ruotsalaisen kansanpuolueen puoluekokouksessa:

''Meidän täytyy myös osata käyttää hyväksemme jokaista tilannetta, jokaista suotuisaa tilaisuutta, ajaaksemme toivomuksemme läpi. Hallitusmuodon kansallisuuspykälät onnistuimme ajamaan päätökseen ehkä ensi kädessä silloisen Ahvenanmaan kysymyksen kärjistymisen johdosta syntyneen suotuisan tilanteen perusteella. — Myöskin ehdotuksemme perussäännöksiksi ruotsalaista väestöä varten otettiin alussa vastaan eräänlaisella, ainakin näennäisellä suopeudella sen johdosta, että kansainvälinen huomio ja tutkimus juuri silloin kohdistui kansallisuusoloihimme Ahvenanmaan riitakysymyksen yhteydessä. On siis myöskin vastaisuudessa tarkasti käytettävä hyväksi jokainen asiaa varten sopiva hetki, kaikki ne mahdollisuudet, jotka meille tarjoutuvat toteuttaaksemme käytettävissä olevin laillisin keinoin tarkoituksemme ja viedäksemme asiamme lopulliseen voittoon. — — — Meillä on edelleen kaikki syy kiitollisuudella ottaa vastaan kaikki se apu ja ymmärtäväisyys, mikä muilta tahoilta voi tulla osaksemme. Tässä suhteessa näyttää meidän täytyvän ottaa huomioon etenkin se, että sosialidemokraatit, nyt kuten monesti ennenkin, ovat valmiit tyydyttämään vaatimuksiamme paljon suuremmassa mitassa kuin koskaan suomalaiset puolueet. —

Onko muuten tosiaankaan enää ketään, joka vakavasti olisi pahoillaan siitä, että ruotsalainen eduskuntaryhmä, kuten lause kuuluu, on äänestänyt kommunistien kanssa, kuten viimeksi tapahtui, kun ahvenanmaalaisten asevelvollisuuslaki hylättiin.''

Avomielisempää ja kyynillisempää lausuntoa harvoin tapaa. Se osoittaa, että valtakunnan elinkysymykset, vieläpä sen alueellinen koskemattomuuskin, huokeasti asetetaan kauppatavaraksi, kun on voitettavissa kielellisiä etuja.

Hallitustemme asema on todellakin ollut niin heikko ja niiden lyhykäisyys niin silmäänpistävä, että hallitusvallan auktoriteetti ei ole voinut olla siitä kärsimättä. Syynä siihen — kuten sanottu — on pääasiassa ollut ruotsalaisen puolueen vaa'ankieliasema ja heidän häikäilemätön menettelynsä sen hyväksikäyttämisessä. Mutta suomalaisten puolueiden taipuisuus ruotsalaisten vaatimuksiin hallituksessa ollessaan on myöskin omalta osaltaan huomattavassa määrässä horjuttanut hallitusvallan ja koko demokraattisen järjestelmän arvonantoa.

Sanoimme edellä, että ruotsalaisten politiikka on tehnyt demoralisoivan vaikutuksen suomalaisten puolueiden politiikan puhtauteen. Se on käynyt tyypillisesti esille suomalaisuusasioissa. Monetkin suomalaiset puolueet ovat ohjelmallisesti selvän suomalaisuuden kannalla, onhan niistä pari oikein kansallista nimeltäänkin. Ja se niistä, jonka nimessä ei ole kansallista, on suorastaan jyrkän suomalaisuuden kannalla — puolueohjelmassaan. Näiden puolueiden taholta on eduskunnassa tehty merkittäviäkin aloitteita kielikysymyksen ratkaisemiseksi, nimenomaan maalaisliiton taholta. Mutta kohta kun puolue on joutunut osalliseksi hallitusvastuusta, se on taipunut ruotsalaisten toivomuksiin ja vaatimuksiin ja haudannut kaikki suomalaisuusasiat. Valtionyliopiston suomalaistamiskysymyksen vaiheet ovat siitä puhuvana näytteenä.

On selvää, että tällaista poliittista epärehellisyyttä ei saa

harjoittaa rangaistuksetta. Yhä laajemmat ja laajemmat kansalaispiirit ovat kiinnittäneet huomiotaan tähän avoimeen ristiriitaan ohjelmien ja käytännöllisen hallituspolitiikan välillä, ja sen osakseen saama arvostelu on sitä ankarampi, kuta lähempänä arvostelijan .sydäntä on ollut se asia, jonka kustannuksella poliittista peliä on harjoitettu. Ei ole ihme, jos usko demokratian *kykyyn* ratkaista tärkeät valtakunnalliset asiat on todenteolla alkanut horjua, kun vuosikausien odotus on aina tarjonnut saman toistuvan kuvan, aina kiviä leivän asemesta.

Erittäin hyvin tämän uskosta luopumisen on saanut havaita ylioppilasnuorison piirissä. Vielä 1928—1929 vaiheilla suomalainen ylioppilasnuorisomme oli läpikotaisin kansanvaltaista, vieläpä siinä määrin, että sen piirissä rohjettiin lausua arkailemattomimmat sanat v. 1918 luomien kuilujen umpeenluomisesta ja maan työväenluokan ja porvariston välisestä sovinnosta ja yhteistyöstä. Mutta se mahous ja suoranainen petturuus, jonka demokratiamme kansallisuuskysymyksessämme osoitti, se johti ylioppilaspiireissä vähin erin voimakkaaseen vastavaikutukseen. Tyytymättömyys kohdistui aluksi sosialidemokraatteja vastaan, joihin asetettu toivo kansallisen kysymyksen ratkaisemiseksi oli pettänyt ja joiden suhtautuminen kommunistien poistamiseen oli jo nostanut vihastumista. Mutta tyytymättömyys ulottui pian suomalaisiin porvaripuolueisiinkin, joiden halu suomalaisuusasian edistämiseen oli havaittu heikoksi, vieläpä koko demokratiaan, jonka ei enää uskottu voivan tuoda parannusta. Nyt on nähtävänä lopputulos: ylioppilasnuorison enemmistön kääntyminen demokratiaa vastaan. On tullut tavaksi, että kansanvaltaisissa piireissä tästä annetaan ankara tuomio ylioppilasnuorisolle, mutta monetkin tuomitsijat saavat syyttää itseään tästä kehityksestä.

Ylioppilasnuorison mielenmuutokselle ei luonnollisesti ole annettava poliittisesti sen laajempia mittasuhteita kuin se

ansaitsee, ja nimenomaan nuorten ajattelemattomuuden tilille on vietävä se, että he, pettyneinä suomalaisten puolueitten menettelyyn kansallisuuskysymyksessä, etsivät pelastusta epäkansallisia vaikutteita vastaanottavasta puolueesta, jonka johtaja vast'ikään pääsi julistamasta suurinta kansallista luopumusta, mitä meillä vuosikymmeniin on esitetty. Mutta kuitenkin pitäisi kehityksen ylioppilasnuorison keskuudessa antaa vakavaa ajattelun aihetta niille, jotka tahtovat teoissa, eikä vain suuhavilla, tukea demokratiaa. Joskus väärinkäytetyllä iskulauseella: ''mitä ylioppilasnuoriso tänään, sitä kansa huomenna'', on oma totuusarvonsa.

Niiden suomalaisten piirien taholta, jotka haluavat turvata ruotsalaisille heidän vaatimuksensa mukaan nykyiset kielelliset etuoikeudet, on usein esitetty, että ruotsalaiset ovat demokratiamme turva, joten heitä ei ole häädettävä pois kansanvaltaisesta rintamasta. Kieltämättä ruotsalaiset ovat osanneet tästäkin narusta taitavasti vetää, mutta kuinkahan se ruotsalaisten kansanvaltaisuus todellisuudessa on. Heidän taktiikkaansa on kuulunut jakaa voimansa puoliksi kansanvallan kannattajien ja puoliksi jyrkän oikeistosuunnan kannattajien kesken, joten he turvaavat asemansa, pääsi voitolle kumpi suunta tahansa. V. 1930 lapuanliikkeen ollessa voimakkaimmillaan he antoivat apunsa kommunistien poistamiseen eduskunnasta, kun heille turvattiin *status quo* kielellisissä asioissa. Nyt demokratian jouduttua hyökkäysten alaiseksi, he ovat valmiit antamaan sille kannatuksensa taas samoilla ehdoilla. Ellei kansanvalta voi maassa säilyä ilman tuollaista kaupankäyntiä, saavat sen päivät kernaasti olla luetut.

Joutuu kysymään, onko todellakaan olemassa mahdollisuuksia kielikysymyksen saattamiseksi pois sisäpolitiikkamme keskeisimmältä tilalta ja voimien kohdistamiseksi muihin, kansakunnan elämää ja hyvinvointia myönteisesti edistäviin kysymyksiin. Lähimmän tulevaisuuden tarkastelu ei anna toiveikasta kuvaa. Ensiksikin on selvää, että suomalaisuusliike

ei voi keskeytyä, vaan se jatkaa kootuin rivein taisteluaan suomalaisen kansallisvaltion luomiseksi. Se on taistelua, jolla on tulevaisuus. Mutta yhtä selvää on, että ruotsalaiset eivät heitä nyt jo epätoivoiselta näyttävää puolustustaan. Tosin on ollut merkillepantavissa, että joissakin, tosin harvalukuisissa, ruotsalaispiireissä, joissa avoimin silmin tarkastellaan suomalaisen kansanaineksen keskuudessa tapahtuvaa mielipiteiden ja mielialojen kehittymistä, ollaan levottomia siitä hedelmättömästä ja yksinomaan saavutettujen etuoikeuksien ennallaan säilyttämiseen — millä keinoilla tahansa — suuntautuvasta politiikasta, jota heidän johtomiehensä ovat harjoittaneet. Näissä piireissä on ilmeisesti huomattu, että uusi suomalaisuusliike, joka takavuosina saatettiin sivuuttaa olankohotuksella ja ''aitosuomalaisuutta!''-huudahduksella, on suomalaisen kansanaineksen keskuudessa kehittynyt voimatekijäksi, joka lähivuosina on otettava huomioon, vaikka poliittiset lehmäkaupat saattavat vielä toistaiseksi sen vaatimukset tukahduttaa. Mutta kaikesta päättäen tämä tosiasioihin perustuva katsantokanta ei ruotsalaisten keskuudessa tule saavuttamaan suurtakaan vastakaikua. Johtavat ruotsalaiset ovat koko itsenäisyytemme ajan tottuneet siihen, että he saavat, milloin uhkailuilla, milloin sovitteluilla, aina tahtonsa läpi. Horjuvat suomalaiset poliitikot ovat opettaneet heille, että ei ole ensimmäisen kumman edessä taivuttava. Ja heillähän on edelleenkin hallussaan samat keinot kuin tähän asti: uhataan lähteä pois hallituksesta, uhataan määrätyillä taloudellisilla toimenpiteillä, mennään sen ja sen suomalaisen poliitikon luokse neuvottelemaan, taputetaan häntä olalle, esitetään lähempää tuttavuutta jne. Mutta niin totta kuin onkin, että nämä konstit ovat tähän asti auttaneet, niin totta myös on, että niiden aika on pian ohitse. Maahan tulee uusi suomalainen sivistyneistö, politiikkaan tulevat uudet miehet, jotka ovat kasvaneet suomalaisuustaistelun keskellä ja kadottaneet kaiken kosketuksen ruotsalaisiin. Tuleepa miehiä, jotka ovat kuunnelleet viime vuosien

ruotsalaisvihaa uhkuviksi kehittyviä palopuheita kansalaiskokouksissa ja huutaneet niille raikuvat hyvä-huudot. Miten näiden kanssa sovitellaan? Eikö ole uskottavaa, että nämä nuoret voisivat luopua suomalaisuuskannastaan, kuten tekivät mieltä kääntävällä tavalla vanhasuomalaisen puolueen ''äkkijyrkät'' päästessään vapaussodan jälkeen järjestämään maan kieliolot. Siihen oli pohja olemassa siinä yhteistyössä, johon suomalaiset ja ruotsalaiset nuoretkin vielä vuosisadan kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä joutuivat. Solmitut avioliitot ruotsalaisten kanssa muuttivat silloin monen suomalaisen kotikielen ruotsiksi, ja samalla muuttui mielikin. Nyt ovat olosuhteet toisenlaiset. Suomalaisten ruotsinkielentaito alkaa painua minimiin. He ovat täysin eristäytyneet ruotsalaisista. Ystävyyssuhteet ovat harvinaisia. Lähestyy hetki, jolloin persoonallisen vaikutuksen tietä ei suomalaisia voiteta ruotsalaisten asialle.

Samanaikaisesti tämän kehityksen kanssa nousee suomalainen taistelumieli kieliasiassa. Vaatimukset kasvavat kasvamistaan. Kuta kauemmin ruotsalaiset pitävät nykyisistä etuoikeuksistaan kiinni, sitä pitemmälle menevä uudistusohjelma saa suomalaisissa piireissä kannatusta. Siitä on olemassa runsaasti valaisevia esimerkkejä.

Tämä kehitys on huomioitava suomalaisella taholla iloon sekoitettavalla tietyllä huolestumisella. Kokonaisuuden kannalta ei ole oikein, jos kieliriidan annetaan kehittyä niin pitkälle, että sen aikana kärsimättömyys ehtii pukeutua ohjelmiin, joissa on ylitetty se kohtuus, millä suhteemme ruotsalaisväestöön on hoidettava, ohjelmiin, joissa tulee esille yhä laajempiin piireihin leviävä selvä ruotsalaisviha. Asiat on hoidettava rauhalliseen pisteeseen ennen tällaista kehitysvaihetta. Mutta olevissa oloissa siihen tarvitaan ruotsalaisten omaa järkevyyttä.

Valitettavasti sitä järkevyyttä saataneen turhaan odottaa. Tämän hetken poliittinen tilanne on ruotsalaisten kannalta

sikäli houkutteleva, että he eivät kernaasti taipune peräänantamiseen. Sosialidemokraattimme jatkavat halusta ruotsalaisten tukemista: sillä tavoinhan he voivat suurelta osalta hoitaa maan hallituspolitiikkaa. Ja ''kansallinen'' edistyspuolue on jatkuvasti altis uhraamaan jonkin hetaleen kansallispuvustaan, mikäli siellä niitä on jäljellä. Eikä ''suomalaisen oikeistonkaan'' halu kansallisuuskysymyksen perusteelliseen korjaamiseen, mikä olisi vaatinut puolueen eräältä nuorelta johtajalta toisenlaista suhtautumista oppikoulujen ruotsin kielen opetusta koskevassa asiassa, ole osoittautunut sen luotettavammaksi kuin tunnetut ennustelut ''kevätvirtojen'' tulosta. Ja mitä vakuutta vihdoin on olemassa siitä, etteikö maalaisliittoa saada taas viekotelluksi sellaiseen suuruudenhulluuteen, että se on kutsuttu pelastamaan kansanvalta, joka muka ei käy muuten päinsä kuin kieltämällä puolueen suomalaisuusohjelma.

Ei ole siis suotuisa suomalaisuusasian horoskooppi. Ja kuitenkin kansallisuusasiasta riippuu suomalaisen demokratian tulevaisuus paljon suuremmassa määrässä kuin monetkin johtavat demokraattiset poliitikkomme taipumattomuudessaan ja sokeudessaan luulevat. Kuta kauemmin kestää demokratian kykenemättömyys luoda suomalainen kansallisvaltio, sitä laajempien kansalaispiirien on käsityksensä mukaan suorastaan pakko luopua demokratiaa kannattamasta ja liittyä johonkin, mihin tahansa, joka lupaa tässä parannusta.

Ja on suoraan sanottava, että ellei demokratia pysty kohtuullisessa ajassa suomalaisuuden asiaa ratkaisemaan, ei ole mitään syytä estää sellaisen valtiojärjestyksen luomista, joka sen ratkaisee. Vaikkapa se olisi jokin diktatuuriinkin turvautuva oppi, kunhan se on vierasperäisyydestä vapaa, ei ole luultavaa, että Suomen kansa saisi siitä sielulleen vahinkoa, sillä tarpeellisen ja välttämättömän tapahduttua Suomen kansa lopettaisi diktatuurin. Siitä ei ole epäilystäkään.

Mutta eikö ole parempi, demokratiankin menestyksen kannalta asioita katsoen, hoitaa asiat ilman tuollaista

kumousta, kun ne on hoidettavissa. Kumouksen mukana menee paljon säilyttämisen arvoista, ruotsalaisiltakin. Ja jos ruotsalaistemme demokratian rakkaus on niin korkea kuin monella suomalaisellakin taholla kuvitellaan ja esitetään, niin heidän tulisi toki nähdä, että demokratiamme menestys vaatii heiltä järkevää myötenantoa. Elleivät he sitä tee, he osoittavat jatkuvasti asettavansa ruotsalaisuutensa demokraattista mieltään korkeammalle.

Eikö olisi aika suomalaisten eduskuntaryhmien, tai elleivät ne siihen pysty, suomalaisten sivistyksellisten ja taloudellisten yhtymien asettaa yleinen yhteishyvän valiokunta laatimaan kokonaisohjelmaa maan kieliolojen uudelleenjärjestämiseksi. Sitä luotaessa pitäisi asioita katsoa pitkällä tähtäimellä, aikaansaada suunnitelma, jonka toteuttaminen tietäisi suomalaisen kansallisvaltion luomista ja oikeudenmukaisen aseman turvaamista ruotsalaisille.

VAALITAPA

Valtiollisessa elämässämme tuntuu ikään kuin ilmassa liikkuen vaikuttavan ajatus, että vaalioikeutemme sisältää epäkohtia, joista suurelta osalta aiheutuu demokratiamme tehottomuus. Epäkohdat nähdään yleensä äänioikeutta, äänioikeutettujen piirin laajuutta koskevan kysymyksen kohdalla. Lienee syytä aluksi tarkastella, voidaanko äänioikeusoloja muuttamalla saada parannusta demokratiaamme.

Tavallisin demokratiaa vastaan tehdyistä syytöksistä on se, että demokratia, kun se sallii periaatteessa kaikkien määräikään päässeiden kansalaisten, jokaisen yhtä suurella osuudella, olla mukana valtakunnan asioiden päättämisessä, siten edistää edesvastuuttomuuden suosimista ja jättää maan asioiden hoidon sellaisten käsiin, jotka eivät tunne enempää aatteellista kuin taloudellistakaan mielenkiintoa siihen, miten maan asiat johdetaan. Moite kohdistuu tällöin joko kansanedustusjärjestelmään sellaisenaan taikka valtiollisen äänioikeuden yleisyyteen ja yhtäläisyyteen.

Se ajatuskanta, joka kieltää kansanedustuksen periaatteellisen oikeutuksen, perustuu siihen käsitykseen yksinvaltaisen hallitsijan välttämättömyydestä ja hallitsijan vallan alkuperästä, joka ilmeni sanoissa: ''Me Nikolai Toinen, Jumalan Armosta, Keisari ja Itsevaltias koko Venäjänmaan yli,

Puolanmaan Tsaari, Suomen Suuriruhtinas ym. ym.'' Se jää käsittelymme ulkopuolelle. Nykyajan diktatuuritkin, joissa valtion johtajan valta useinkaan ei jää vanhan ajan itsevaltiaan valtaa vähäisemmäksi, rakentuvat kansanedustusperiaatteelle, sillä diktaattori on niissä juuri kansan edustaja ja kansan tahdon ruumiillistuma, ei valtias Jumalan armosta, vaan kansaan perustuvan valtiovallan käyttäjä kansan tahdosta.

Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus on demokratian tuote. Se on valtiollisen yhdenvertaisuuden parhain ilmenemismuoto.

Tasa-arvoisuusperiaate, jonka demokratia on omaksunut, edellyttää sitä, että valtiossa ei saa olla yhteiskuntaluokkia, jotka varallisuuden, sivistysmäärän tai syntyperän yms. seikkojen perusteella olisi asetettu etuoikeutettuun asemaan. Demokratia ei suinkaan halua pyrkiä siihen, että jokainen kansalainen olisi tunnustettava tai tehtävä ominaisuuksiltaan ja kyvyiltään tasavertaisiksi, sillä sehän olisi vastoin luonnon lakeja, vaan se tahtoo luoda järjestyksen, jossa jokaisella kansalaisella on periaatteellisesti samat mahdollisuudet kehittää ominaisuuksiaan ja erikoislaatuaan. Valtiollinen yhdenvertaisuus on keino sellaisen valtiojärjestyksen luomiseksi, jossa valtiossa esiintyville aateperäisille ja sosiaalisille ryhmille suodaan vapaa tilaisuus kansanedustuksen ja omien luottamushenkilöidensä välityksellä saattaa esille katsomuksensa, toiveensa ja tarpeensa. Sen tarkoituksena on pyrkiä sellaiseen yhteiskuntatilaan, jossa yhteiskunnalliset ja valtiolliset epäkohdat tuodaan tarpeellisella asiantuntemuksella ja arvovallalla esille, niin että niiden johdosta aiheutuva tyytymättömyys ei jää kytemään pinnan alle, jolloin se voi kehittyä tuhoksi koko yhteiskunnalle.[1] Ajanmukaisilla uudistuksilla ja tyytymättömyyden syiden poistamisella voidaan muutoin hävittäviksi ja valtiota vaarantaviksi kehittyvät voimat suunnata hyödylliseen

---

[1] "Toivottomat olosuhteet aiheuttavat epätoivoisia tekoja." (Burke)

työhön kokonaisuuden hyväksi. Se on yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden valtiokatsomuksellinen perusta.

Luonnollisesti on myönnettävä, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus saattaa suoda osanotto-oikeuden vaaliin monellekin sellaiselle henkilölle, jonka siveellinen arvo ei ole riittävän suuri. Mutta rajan vetäminen siveellisesti arvollisen ja siveellisesti arvottoman välille on tässäkin peräti vaikea tehtävä. Vaalioikeuteen liittyvät estemääräykset siihen pyrkivät, mutta ei voida kieltää, etteivätkö ne olisi sellaiseen riittämättömät. Tosiasiaksi jääkin, että ulkonaisin tunnusmerkein ei tässä suhteessa voida koskaan päästä ehdottomasti oikeaan tulokseen. Olisi voitava tutkia ihmisen sydän ja munaskuut ja sen perusteella määrättävä, parhaiten ehkä juuri siihen tapaan kuin Jukolan Timo suunnitteli oikeuden ratkaisemista ''perin pohjin lujalle perustalle täällä'' oikeuden enkelille tehtävine kysymyksineen: ''onko kannustettu mies viaton vai syyllinen?'', kuka on katsottava arvolliseksi vaaliluetteloon otettavaksi, kuka ei. Inhimillisin keinoin ei ehdottomasti oikeaa ratkaisua tähän pulmaan saada.

Mutta monille niistä, jotka ovat oivaltaneet ihmisen siveellisen arvon niin vaikeasti määrättäväksi, ettei sen nojalla voida merkittäviä äänioikeusrajoituksia tehdä, on valjennut, että tässä on turvauduttava toiseen, helpommin toteutettavaan kriteerioon, ohjenuoraan, nimittäin omaan etuun. Silloin päätellään näin: jolla ei ole niin paljon taloudellista osaa valtiossa, että hänen kannanottojansa valtiota ja sen hallintoa koskevissa kysymyksissä määräisi oman edun huomioonottamisesta johtuvat laskelmat, hän ei voi tuntea kiintymystä valtion asioihin siinä määrässä, että hänelle olisi myönnettävä äänioikeus. Tämä ajatus voitaisiin toteuttaa tekemällä vaalioikeus riippuvaksi määrätyn omaisuusarvon omistamisesta taikka määrätyn vähimmäistulon hankkimisesta. Meillä tämän suunnan kannattajat ovat tyytyneet siihen, että ovat äänioikeuden edellytykseksi esittäneet asetettavaksi välittömien valtion-

verojen maksamisen.

Periaatteelliselta kannalta katsoen tulosensukseen turvautuminen tietää raakaa materialismia, joka tavallisesti on jätetty vasemmistopolitiikan filosofiseksi ponnahduslaudaksi. Oman edun käsittämisen asettaminen valtiollisen täysikelpoisuuden ehdoksi ei näinollen todista erityisesti aatteellisuuteen pohjautuvaa ajattelutapaa, minkä kaapuun tämänsuuntaiset esitykset muutoin yleensä verhotaan. Se jättää myös kokonaan vaille merkitystä sen tosiasian, että omaisuudenhankkimiskyky on kokonaan toista kuin valtioelämässä tarvittavat avut ja kyvyt. Sivistyneisyys ja varallisuus eivät näet sittenkään aina käy käsi kädessä.

Mutta nykyisissä oloissa ei tällaisiin vastaväitteisiin kiinnitettäne suurtakaan huomiota. Kenties silloin annetaan enemmän merkitystä sille tosiasialle, että valtio ei ole mikään taloudellista hyötyä takaa-ajava osakeyhtiö, jossa vain siihen osakkeita merkinneet ovat äänivaltaisia. Ja siihen, että välitön vero ei suinkaan ole ainoa maksu, jonka täysi-ikäinen kansalainen jäsenyydestään valtiolle suorittaa, vaan vain eräs osa niistä. Esim. tulliverotuksen muodossa joutuvat kaikkein vähävaraisimmatkin kansanluokat, sikäli kuin hengissä pysyvät, luovuttamaan valtiolle huomattavasti suuremman osan tuloistaan kuin mitä progressiivisinkaan tuloverotus kykenee varakkailta yhteiskuntaluokilta ulosottamaan. Kun kansanedustuksen toimipiiriin kuuluu mm. näiden tulli- ym. välillisellä verotuksella koottujen varojen käyttely, on oikein ja kohtuullista, että myös sellaisetkin henkilöt, jotka eivät suorita muita kuin niitä veroja, saavat lähettää edustajansa siitä päättämään. Tämä päätelmä lienee hyväksyttävä niidenkin, joille oman edun huomioonotto on poliittisen täysikelpoisuuden korkein ohjenuora, koska tämä päätelmä noudattelee juuri sitä ohjenuoraa.

Kuitenkin olisi väärin sanoa, että veronmaksulla ei ole mitään vaikutusta äänioikeuteen. Päinvastoin sillä voidaan

tehokkaasti mitata kansalaisen valtiota kohtaan osoittamaa velvollisuudentuntoa. On lähdettävä siitä, että jokaisen, jonka omaisuus tai tulot ovat nousseet niin suuriksi, että hänen on lain mukaan niiden perusteella maksettava valtiolle veroa, tulee ne suorittaa. Jos määrättyjen verojen maksu laiminlyödään, silloin se yleensä on todistuksena puuttuvasta alttiudesta valtiota kohtaan, ja seurauksena tulee silloin olla äänioikeuden menettäminen. Näin onkin asianlaita niin meillä kuin yleensä muuallakin, vaikka vaalilainsäädäntömme on tältä osalta tehty niin keinotekoisen mutkikkaaksi, että äänioikeuden menetys harvoin kohdistuu sellaisiinkaan veronmaksupakoilijoihin, joilta täydellä syyllä voitaisiin äänioikeus evätä.

Äänioikeuden rajoittaminen siveellisesti ansiokkaisiin kantaa sentään leimaa pyrkimyksestä oikeudenmukaisuuteen, vaikka sillä ei ole käytännöllistä arvoa pyrkimyksen toteuttamattomuuden takia. Toinen on asianlaita kyseen ollessa omaisuuden tai tulon perusteella tehtävistä rajoituksista. Niihin pyritään poliittisen tarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Veronmaksun asettaminen äänioikeuden ehdoksi ei kuitenkaan laadussaan sisällä siinä määrin mielivaltaisuutta ja keinotekoisuutta kuin usein näkyvät ehdotukset lisä-äänien myöntämisestä eniten verotetuille. Se, mitä veronmaksun asettamista vastaan äänioikeuden ehdoksi yleensä on sanottu, pitää paikkansa tässäkin. Lisäksi syntyy lisä-äänisysteemin vallitessa se selittämätön ja perustelematon tilanne, että esim. 29 500 markan tuloista verotettu saa yhden ja 30 000 markan tuloista verotettu kaksi ääntä. Miksi jälkimmäinen on kaksi kertaa parempi kansalainen kuin edellinen? Sama on asia, olipa raja missä tahansa.

Jos varallisuus asetettaisiin valtiollisen toimikelpoisuuden edellytykseksi, silloin julistettaisiin valtaosa maailman suurimmista neroista kelvottomiksi ja kykenemättömiksi valtion asioista päättämään. Suurin osa maailman papistoa olisi kyllä valmis kieltämään Jeesus Natsarealaiselta, jos hän taas

köyhänä julistajana saapuisi keskuuteemme, sen siveellisen arvon, joka valtiollisesti äänioikeutetuilta vaaditaan.

Eräs ehdotus on tehty, jota ei voine puolustaa edes poliittisella tarkoituksenmukaisuudellakaan, nimittäin lisä-äänien antaminen iän perusteella. Mitä se ketään hyödyttäisi, kun vasemmistolainen vanhenee vuosissa yhtä nopeasti kuin oikeistolainenkin. Ja mikään muu kuin poliittinen hyötylaskelma, joskin väärän tuloksen antava, ei tämän ehdotuksen takana voi olla.

Kun tässä on käsitelty eräitä äänioikeuden uudistamiseksi esitettyjä ohjelmia, ansaitsee myös maininnan tunnetun kirkollisen autuudensäännön: ''Kun raha kirstuun kilahtaa, niin sielu taivaaseen vilahtaa'' siirtäminen politiikkamme vihreille laitumille ja sen mukaan tehty ehdotus äänioikeusrahan (Smk 25:—) käytäntöönottamisesta. Ehdotus ansaitsee todellakin maininnan. Muuta ei.

On hyvin kyseenalaista, tokko edelläkuvatuilla pyrkimyksillä vaalioikeuden rajoittamiseksi omaisuus- ja tulosensuksien perusteella on enää lainkaan ajankohtaista valtiollista merkitystä. Kieltämättä ne sisältävät nk. vanhoillisen ohjelman äänioikeusolojen muuttamiseksi, mutta vanhoillisuus ei tällä hetkellä ilmeisestikään ole maailmassa se tekijä, joka ohjaisi valtakuntien politiikkaa. Vanhoillisuus meidän päivinämme on mitä puhtainta taloudellista liberalismia ja se rakentuu individualistiselle maailmankäsitykselle. Mutta nykyisiä valtiollisia uudistusliikkeitä sen sijaan värittää kollektivismi; ne näkevät erään päävastustajansa juuri taloudellisen liberalismin kannattajissa ja ne hylkäävät jyrkästi vanhoillisten äänioikeusoloja tarkoittavat suunnitelmat. Siellä, missä uudistusliikkeet ovat päässeet valtaan, ne laskevat pääasiallisen tukensa varsinaiseen työväestöön ja keskiluokkaan, joten ne eivät voi äänioikeusoloja uudistaessaan menetellä siten, että niiden omat kannattajat jäisivät vaalioikeutta vaille. Mutta toiselta puolen ne eivät voi luottaa jatkuvaan valta-asemaansa ilman

sen turvaavaa vaalijärjestelmää. Sellainen on keksittykin: korporatiivinen edustus. Se merkitsee sitä, että jokainen ammattiryhmä saa valita keskuudessaan päälukuaan tai merkitystään vastaavan määrän edustajia kansanedustukseen. Se tietää toisin sanoen sitä, että valtiovalta ryhmittää valitsijat ennen vaaleja, eikä jätä heille vapautta määrätä ryhmittymisestään itse vaaleissa. Tämä edustustapa jättää kansanedustuksen täydelleen hallitusvallan johdon ja kontrollin alaiseksi sen vuoksi, että valtio on diktatuurimaissa alistanut ammattikunnat ehdottomaan ja välittömään määräysvaltaansa. Mutta myös demokraattisissa maissa on ammattikuntaedustuksen voimaansaattamista lämpimästi puolustettu. Meillä se ei ainakaan nykyisissä oloissa voine muodostua miksikään edistysaskeleeksi, eikä se olisi edes järjestettävissäkään, kun se vaatii pohjakseen hyvin organisoidut yleiset ammattiliitot, ei yksin työväestön keskuudessa.

Lopputuloksena tästä äänioikeuteen kohdistuvia muutossuunnitelmia vain pääkohdissa tarkastelevasta katsauksesta olisi siis esitettävä, että äänioikeusolomme eivät normaalitilanteessa kaipaa korjauksia muuta kuin mahdollisesti joissakin toisarvoisissa yksityiskohdissa. Toisin on asianlaita sellaisissa oloissa, joissa demokratian itsepuolustustoimenpiteet valtioelämässä esiintyvien sairausilmiöiden vuoksi on tilapäisesti ulotettava äänioikeuden alalle saakka, josta Herra meitä varjelkoon.

On todella kuvaavaa valtiollisen ajattelumme ahdaskatseisuudelle, että nimenomaan äänioikeutta koskevat kysymykset ovat olleet meillä tavantakaa vilkkaankin pohdinnan ja lainsäädännöllisen korjailutyön kohteena, vaikka ilmeistä on, että niillä linjoilla ei demokratiamme henkeen ja ulkoasuun saada muutoksia, tahdottiinpa niillä sitten demokratiaa vahvistaa tai sitä heikentää. Sensijaan kysymys vaalitavasta, jolla on oleellisesti aivan toinen arvo ja merkitys valtioelämän yleistä

suuntaa koskeville ratkaisuille, on jäänyt huomiotta aivan viime vuosiin saakka. Valtiollisen ajattelutapamme pintapuolisuutta se vain todistaa, että jokin vähäinen kauneusvirhe on sitä järkyttänyt, kun sen sijaan mahdolliset rakennevirheet eivät ole johtuneet sille mieleenkään. Vasta aivan viime vuosina, kuten sanottu, kysymykseen vaalitavasta on kiinnitetty huomiota. Tässäkin esityksessä olisi syytä valtiollisten vaaliemme toimittamistapaan tarttua perinpohjaisestikin, mutta kun niin hyvin maisteri *Jussi Teljon* kirja ''Yhdenmiehen vaalipiirit vaiko suhteelliset vaalit?'' kuin myös kansanedustaja *Uuno Hannulan* asiaa kosketellut eduskuntapuhe ja sen johdosta julkisuudessa virinnyt sanomalehtikeskustelu ovat aikaansaaneet varmaankin sen, että kysymys ainakin poliittisia olojamme seuranneille henkilöille lienee verrattain tuttu, tyydymme esittämään seuraavassa vain eräitä mielestämme erikoisen tehostuksen arvoisia näkökohtia siitä.

Voimassaoleva valtiollinen vaalilainsäädäntömme on omaksunut suhteellisten vaalien systeemin, so. samassa vaalipiirissä on useampia täytettäviä edustajansijoja, jotka jaetaan vaaliliittoutumien ja ehdokkaiden välillä suhteellisesti niiden saamien äänimäärien mukaan. Toinen vaalisysteemi, joka on vallalla mm. Englannissa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa, on enemmistövaalitapa, jonka mukaan kussakin vaalipiirissä on vain yksi täytettävä edustajansija, joka joutuu enimmät äänet saaneelle ehdokkaalle. Näiden vaalitapojen välillä on huomattava ero: enemmistövaalit suosivat suuria puolueita ja pakottavat poliittisen elämän suuriin ryhmityksiin, suhteelliset vaalit sallivat usein hyvinkin pienien mielipidesuuntien edustuksen ja sillä tavoin suosivat puoluepirstaantumista.

Kumpi vaalitapa on oikeampi, se johtuu suurelta osalta siitä, mikä asetetaan vaalien tehtäväksi. Jos vaalien tehtävänä on saada kansanedustus, joka sisältää kaikkein vähäisimpienkin mielipidesuuntien edustajia ja siten jäljittelee kaikkia niitä kohoutumia ja syvänteitä, joita poliittisen elämän maastossa

on, niin silloin suhteelliset vaalit ovat ilmeisesti ainoa oikea muoto. Mutta jos vaalien päätehtäväksi asetetaan toimikykyisen parlamenttienemmistön aikaansaaminen, silloin monissakin valtiollisissa olosuhteissa vain enemmistövaalit voivat antaa toivotun tuloksen.

Edellä esitetty ohje vaalitapojen arvostelemiseksi tietäisi sitä, että väitteet toisen tai toisen vaalitavan ehdottomasta paremmuudesta eivät voi pitää paikkaansa. Asianlaita onkin niin. On välttämätöntä, ennen kuin eri vaalitapojen keskinäistä arvojärjestystä käydään määräämään, että tunnetaan ne historialliset, valtiolliset ja taloudelliset olosuhteet, joihin vaalisysteemin on liityttävä, tunnetaan ne vaatimukset, jotka vaaleilla on kyettävä täyttämään. Suhteelliset vaalit, jotka hyvin menestyvät yhdessä maassa, voivat olla täysin epäonnistuneet sen naapurimaassa; vieläpä samassa maassa voi eri aikoina eri vaalitapa osoittautua paremmaksi.

Kun tässä lausutun mielipiteen mukaisesti käymme tarkastelemaan kummankin esitetyn vaalisysteemin soveltuvaisuutta oloihimme, niin ei tarvitse kovinkaan yksityiskohtaisesti seurata valtiollista elämäämme eikä hyvinkään tarkasti kuunnella yleisen mielipiteen arvostelua siitä, kun voimme panna merkille, että toimikykyisen eduskuntaenemmistön puute on syynä useimpiin niistä epäkohdista, joista suomalaista demokratiaa syytellään. Olkoonkin, että esitetyissä moitteissa ei kuvastu monestikaan objektiivisuus tai edes halu siihen, niin kuitenkaan ei niistä sangen monilta voi kieltää tiettyä asiallista oikeutta. Mutta silloin voidaan myös sanoa, että epäkohdat viime kädessä joko suorastaan aiheutuvat tai tulevat mahdollisiksi sen takia, että eduskunnassamme ei ole vielä tähän mennessä yhtenäkään vaalikautena ollut pysyväistä, toimikykyistä enemmistöä, joka olisi voinut lainsäädännössä ja eduskunnalle kuuluvassa hallinnon kontrolloimisessa noudattaa varmaa ja määrätietoista suuntaa. Ja ennen kaikkea pysyvä eduskuntaenemmistö olisi ollut välttämätön parlamentaaristen

hallitustemme tukemiseksi, ettei niiden olisi ollut pakko kaikenlaisia ''Vaskurin juttuja'' varoen turvautua nuorallatanssijan avuihin.

Hallituspolitiikkamme epävarmuus ja epäselvyys on lyönyt leimansa koko poliittiseen elämäämme. Valtiollinen tilanne on kehittynyt sellaiseksi, että ainoastaan elimellisesti yhtenäiseen eduskuntaenemmistöön nojautuva vakavasti istuva hallitus voi kohottaa demokratiamme arvovallan sellaiseksi, että demokratiaa vastaan vehkeilevät ainekset kyetään pitämään kurissa. Poliittisten myrskykeskusten ennustamaa vaaraa ei ole syytä ajatuksissaan suurennella, kun maan asujaimiston suuren enemmistön demokratialle uskollinen mieliala on tunnettu, mutta sekin levottomuuden tila, missä nyt elämme, vaatii maahan määrätietoisesti toimivan esivallan, josta varmasti tiedetään, mitä se tekee ja mistä se on löydettävissä, esivallan, joka ei huoju jokaisen eduskuntakeskustelun mainingeissa. Nykyisissä oloissa eritoten kaipaa maa kuria, jonka alle se kyllä on valmis alistumaan tietäessään kurinpitäjät kansan mielipiteen toteuttajiksi. Nämä poliittisen epävarmuuden vuodet ovat meille opettaneet, että demokratia tarvitsee kokoonpanoltaan yhtenäisen, jatkuvan ja lujan hallitusvallan.

Mutta suhteellinen vaalitapamme, sen kokemuksen perusteella, mikä siitä on saatu, ei näy tulevaisuudessakaan voivan antaa meille eduskuntaenemmistöä, joka kykenisi ylläpitämään yhtenäisen ja pysyväisen hallituksen. Poliittinen pirstoutuminen näyttää päinvastoin yhä suurenevan ja sen mukaan enenee maalle vahingollinen poliittinen keinottelu hallituskysymyksen yhteydessä.

On varsin luonnollista, että poliittisen elämämme kehitys on tämä, koska hallitusvallan lujuuteen ei voimassaolevaa vaalilainsäädäntöämme valmistettaessa ja vahvistettaessa kiinnitetty lainkaan huomiota. Kun palautamme mieliimme vuoden 1906 poliittiset olosuhteet, tämä käy hyvin ymmärrettäväksi. Suuriruhtinaanmaa oli vast'ikään vapautunut raskaas-

ta venäläistyttämiskaudesta, ja sen antamat kokemukset ja varoitukset löivät leimansa koko siihen lainsäädäntötyöhön, joka uuden valtiollisen vapauden perustukseksi suoritettiin. Maalle haluttiin luoda sellainen korkein edustuslaitos, joka ehkä tulevien pahojen päivien aikana voisi, kansan kaikkia kerroksia ja vähäisimpiäkin mielipidesuuntia edustaen, puhua todella koko kansan nimissä, kuvastaa peilin tavoin uskollisesti kansakunnan tahtoa. On epäämätöntä, että se myötätunto, mitä Suomea kohtaan ulkomailla oli sortovuosina osoitettu, on vaikuttanut vaalilakimme sisältöön, sillä voitiin laskea, että ulkomainen mielipide voitaisiin vast'edeskin saada helpommin Suomen puolelle, mikäli väkivaltaa vastassa olisi yksimielisenä sellainen eduskunta, jossa olisivat edustettuina maan kaikki virtaukset eikä vain muutama suurpuolue.

Vaalilain valmistelutöistä tämä käsityskanta käy esille. Prof. Hermanssonin puheenjohdolla toiminut eduskunnanuudistamiskomitea lausuu mietinnössään helmikuun 28 päivältä 1906 mm. seuraavaa:

''Eduskunnan tulee — — — antaa kuva kansasta kokonaisuudessaan ja ilmituoda siinä esiintyvät eri pyrkimykset ja harrastukset. Maissa, joilla on ulkonainen valta-asema, voi pääpaino olla siinä, että kansaneduskunnassa on lukumäärältään vankka enemmistö, meillä sitä vastoin on ennen muuta tärkeää, että kaikki ovat mukana ja ettei sentähden harvalukuisempiakaan aateryhmiä estetä ottamasta osaa eduskuntaan ja sen työhön.''

Ne vaatimukset, jotka tässä kansaneduskunnalle asetetaan, ovat tyypillisesti rajoitetulla ja sellaisenakin helposti näennäiseksi joutuvalla autonomialla varustettua suuriruhtinaanmaata varten tarkoitetut. Mutta itsenäinen valtakunta asettaa valtioelämänsä perustekijöille toiset vaatimukset. Käytäntö on meillä osoittanut, että vaikka meiltä puuttuukin ''ulkonainen valta-asema'', kansaneduskuntamme menestyksellisen toiminnan välttämätön ehto meilläkin on lukumäärältään vankka

enemmistö eduskunnassa. Siihen on pyrittävä ja sitä varten on vapauduttava, kuten eräässä aikaisemmassa luvussa olemme esittänyt, valtiollisen epäitsenäisyyden ajan etupäässä valtiollisten välttämättömyyksien luomasta poliittisesta ideologiasta ja sen ilmenemismuodoista.

Jos me jäämme odottamaan valtiollisten ryhmitysten vähittäistä kehittymistä siihen suuntaan, että pysyvä eduskuntaenemmistö olisi suhteellisen vaalitavankin vallitessa syntyvä, niin saattaa kurjen kuoleminen sattua ennen suon sulamista. Ilman valtiovallan ohjaavaa kättä eivät yhteiskunnalliset, taloudelliset ja valtiolliset ryhmitykset oma-aloitteisesti yleensä kykene muuttumaan valtiotarkoituksen vaatimusten mukaisesti, ja siksi niiden on demokraattisen itsekurin nimessä luotava edellytys tähän. Niiden on oltava valmiit korjaamaan se virhe valtioelämämme organisaatiossa, joka on tuonut mukanaan lyhytikäiset hallitukset, ja se virhe löydetään vaalitavastamme. Enemmistövaalien avulla voidaan eduskuntaan saada vakava, toimikykyinen enemmistö ja sen turvin pystyttää maahan yhtenäinen, selväsuuntainen ja rohkeaotteinen hallitus.

Siksi on maassamme siirryttävä enemmistövaaleihin kansanedustajia valittaessa. Suhteellinen vaalitapa, niin oikea ja tarkoituksenmukainen kuin se olikin Venäjän yhteydessä eläessämme, on itsenäisyytemme aikana osoittautunut kykenemättömäksi luomaan hallitusvallalle sen ehdottomasti tarvitsemaa arvovaltaa ja lujuutta, ja siksi siitä on luovuttava.

Käsitys enemmistövaalitavan tarkoituksenmukaisuudesta ei ole tämän kirjoittajalle mikään uskon asia, jommoiseksi tämäkin asia, puolesta ja vastaan, näytään erinäisillä tahoilla käsitetyn. Myönteisten ja kielteisten syiden vakava pohtiminen on antanut sen lopputuloksen, että enemmistövaalien avulla voitaisiin monesta demokratiamme puutteellisuudesta vapautua. Tässä ei ole tarkoituksena, kuten edellä mainittiin, käydä yksityiskohtaisesti asiaa käsittelemään, on tyydyttävä vain esittämään pari näkökohtaa, nekin vaalitavan vaikutuksesta

poliittiseen elämäämme yleisesti.

Valtiollisen elämän kuohuntatilassa, sellaisessakin, joka parhaillaan on kestämässä, on mielipiteiden kehitykselle terveellistä, jos esille tulee jokin yleiseltä laadultaan ensiarvoisen tärkeä kysymys, joka ei kuitenkaan ole missään välittömässä eikä välillisessäkään yhteydessä niiden kiistakysymysten kanssa, jotka siihen asti ovat olleet keskeisinä poliittisessa elämässä, nostattaneet intohimoja ja kiihottaneet ihmisiä ja joukkoja toisiaan vastaan. Mutta jos tähän kysymykseen liittyy vielä koko valtiollisen elämän rakenteellinen muutos, kuten vaalitavan muutos tyypillisesti on, niin olisi sen ilmaa puhdistava vaikutus sitäkin suurempi. Rakenteenmuutos pakottaisi kaikki poliittisessa elämässä esiintyvät ryhmitykset ja yksityiset uuteen asennoitumiseen, josta olisi seurauksena, että monetkin ennen uudistusta esillä olleista ristiriidoista väistyisivät taka-alalle uusien suhteiden ja suhtautumisten työntäminä. Rakenteenmuutos saisi aikaan sen, että entisestä puolue- ja vaalitaktiikasta olisi luovuttava, ja varmaa on, että se riistäisi kovan pohjan jalkojen alta moneltakin viimeaikaisen parlamentarismimme pahennuksen kiveltä ja lankeemuksen kalliolta. Koko valtiollinen elämämme pakotettaisiin uuteen uomaan, se johdettaisiin sellaisille kartoittamattomille vesille, joissa eteenpäinpääsy — ainakin aluksi — ei kävisikään mahdolliseksi niin yksinomaisesti omiin voimiin luottaen kuin nykyisillä tottumusten ja ennakkoluulojen viitoittamilla reiteillä. Seurauksena olisi tietyssä mielessä suurempi sovinnollisuus kuin tähän asti. Ja on ilmeistä, että tällainen periaatteellisesti tärkeä rakenteenmuutos saisi vieläkin suuremman kantavuuden sen vuoksi, että se aiheuttaisi koko valtiollisen ajattelutavan muutoksen itsenäisyytemme ja kansakuntamme yleisen menestyksen vaatimuksia huomioonottavaksi ja niille rakentavaksi. Oikea aika tällaiseen ajattelutavan muutokseen olisi meillä ollut vuonna 1918, mutta silloin oli sen estävänä tekijänä silloisten johtavien poliitikkojemme

kehittämä kuningasseikkailu, puhumattakaan nyt kansalaissodasta, jota ilman — hyvät sosialistit! — itsenäisyytemme olisi hyvin ollut saavutettavissa.

Meillä on valitettu — eikä todellakaan syyttä — valtiollisten johtajien puutetta. Se on pantava suurelta osalta suhteellisen vaalitavan ja siitä aiheutuneen hallitusvallan horjuvaisuuden ja vaihtelevaisuuden syyksi. Kun koko hallituspolitiikkamme, ja siihen liittyen myöskin eduskuntapolitiikkamme, on kehittynyt sellaiseksi, että poliitikon menestyäkseen ja voidakseen tehokkaasti valtioelämässä edistää niitä katsomuksia ja pyrkimyksiä, jotka ovat hänelle läheisiä[1], täytyy olla valmis ottamaan huomioon mielipiteitä yhtäältä ja toisaalta ja tarpeen tullen muuttamaan niiden mukaan kantaansakin, etsiä yhteyksiä mitä vaihtelevimpiin piireihin, ''suhtautua'' mitä erilaatuisimpiin ihmisiin ja asioihin, kieltää itsensä ja ystävänsä, vieläpä tiukan tullen periaatteensakin, lyhyesti sanoen tasapainotaiteilla alituisesti heiluvalla pohjalla, hän ei voi sitä kaikkea tehdä menettämättä tietyssä määrässä itsenäisyyttään. Näin on varmasti ''systeemi'' tärvellyt montakin hyvää valtiollisen johtajan ainesta. Ne, jotka taas eivät ole tähän poliittiseen peliin, vaikkapa siinä ovatkin olleet mukana, antautuneet, mutta joista ei sittenkään ole valtiollisia johtajia kasvanut, saavat uskoa, ettei heissä olisi ollut ainesta siihen missään olosuhteissa.

Valtiollinen johtaja vaatii lujan luuston. Suomalainen politiikka ei ilmeisestikään kehitä selkänikamien säilymistä siinä asennossa, mihin ne Luoja on luonut.

Jos enemmistövaalit luovat mahdollisuuden lujiin hallituksiin, silloin muuttuu koko poliittinen ilmapiirimme ja parlamentaarinen ryhmä- ja yksilötaktiikka. Poliitikkojen itsenäisyys kasvaa, ja me saamme mitan täyttäviä valtiollisia

---

[1] Tällä ei tarkoiteta sananlaskua ''oma suu on lähempänä kuin kontin suu'', joka valitettavan monelle poliitikolle, niin meillä kuin muuallakin, on kehittynyt suorastaan ohjelauseeksi.

johtajia, vaikkakaan emme ehkä enää Herran valitsemia kansanjohtajia.

Kuitenkin on väärin esittää asia siten, että enemmistövaalitavalla olisi ainoastaan valopuolia. Monenkin enemmistövaalimaan valtioelämän kokemukset viittaavat päinvastoin siihen, että tämä vaalitapa tuo ajan mittaan mukanaan omat puutteellisuutensa ja heikkoutensa sekä synnyttää uudet poliittiset vastakohtaisuudet. Mutta vaikka nämäkin seikat otetaan huomioon, niin tällä hetkellä olisi meillä Suomessa parhain keino poliittisten olojen tervehdyttämiseksi siirtyminen enemmistövaalitapaan, yhden miehen vaalipiireihin. Ja jos vielä väittäisimme, että vaalitapa olisi aika ajoittain, sitten kun voimassaolevan vaalitavan epäkohdat alkavat jo tuntua liian tutuilta, vaihdettava toiseen, ei siinä olisi pilaa toistakaan puolta.

Tässä yhteydessä sopii mainita, että monissa Euroopan maissa, eritoten Balkanilla, on eduskuntaenemmistön syntymistä pyritty helpottamaan siten, että suhteellisesti suurin puolue saa vaalilaskennan jälkeen määrätyn luvun lisäedustajia, so. suurimmalle puolueelle annetaan jonkinlaista voitto-osinkoa siinä tarkoituksessa, että siitä tulisi eduskunnassa ehdottoman enemmistön omaava puolue, vaikka se ei olisi vaaleissa saanutkaan sellaiseen riittävää äänimäärää. Tällainen vaalitapa oli fašisteilla voimassa silloin, kun he vielä eivät olleet ainoa puolue eivätkä olisi muuten voineet saada ehdotonta enemmistöä edustajakamariin. Tästä keinotekoisesta vaalitavasta meillä tuskin on oppimista.

Jos meillä vaalitapaa käydään muuttamaan, silloin sopii ottaa esille kysymys edustajanluvun vähentämisestä. Irrallisena kysymyksenä sillä lienee tuskin merkitystä. Eduskunnanuudistamiskomitea, johon edellä viittasimme, näyttää itsekin pitäneen 200 edustajaa varsin korkeana määränä, koskapa se ilmoittaa ohjeekseen ottaneensa, että edustajaluku on asetettava mieluummin liian suureksi kuin liian pieneksi, jotta

eri aatesuunnat siten helpommin voisivat tulla edustetuiksi. Kun tällä näkökohdalla ei enää ole sitä merkitystä kuin eduskuntamme luomisen aikana, ja kun sen tehostaminen tietää valtiohallintomme tehon heikentämistä, on siitä täysi syy luopua. Kuitenkaan ei edustajalukua voine harvaan asutussa maassamme vaalitavan muutoksen yhteydessäkään vähentää kovinkaan suuressa määrässä. Ehkä 150 ja 125 edustajaa olisi tarkoituksenmukainen lukumäärä.

Lopuksi lienee syytä mainita, että enemmistövaalitapaan siirtyminen valtiollisissa vaaleissa ei suinkaan vaadi suhteellisista vaaleista luovuttavaksi kunnallisissa vaaleissa. Kunnallisen hallinnon organisaatio on niin perin juurin toinen kuin valtion hallinnon organisaatio juuri siltä osalta, johon vaalitapa pääasiassa kohdistaa vaikutuksensa, että oikeinta on pysyvästi säilyttää kunnallisissa vaaleissa suhteellinen vaalitapa, vaikkapa siitä valtiollisissa vaaleissa luovuttaisiinkin.

LOPPUSANAT

Hallitusmuotomme mukaan tulee valtion yleistä hallitusta varten asetetun valtioneuvoston jäsenten nauttia eduskunnan luottamusta, so. vastoin eduskunnan tahtoa ei maan hallitus, valtioneuvosto, tai sen yksityinen jäsen voi hoitaa korkeaa tehtäväänsä.

Eduskunnan toimivalta ei näinollen rajoitu ainoastaan lainsäädäntöön ja maan hallinnon ja oikeudenhoidon jälkikontrolliin, mikä tapahtuu hallituksen, oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen eduskunnalle jätettävien kertomusten tarkastuksen ja käsittelyn muodossa, vaan sillä on suoranaisempi mahdollisuus vaikuttaa noudatettavaan hallitussuuntaan ja välillisesti yksityiskohtaisiin hallitustoimiinkin.

Eduskuntamme on kieltämättä ollut selvillä mahdollisuuksistaan ''komentaa'' hallituksia. Epäluottamuslauseet eivät ole suinkaan olleet epätavallisia, ja hallitusten lyhytaikainen elämä, silloinkin kuin se parhain on ollut, on tuska ja vaiva ollut. Ei ole ihmeteltävää, jos niissä piireissä, jotka panevat demokratian syyksi kaiken valtiollisen sekavuutemme, on hallitusvallan vaihtelevaisuuteen viitaten kohotettu iskusanat ''luja hallitus'' demokratian pään menoksi. Väitetään, että kansanvalta on kykenemätön maata hallitsemaan, koska se ei tahdo eikä voi perustaa maahan lujaa hallitusta.

Mutta ''lujaa hallitusta'' huutamalla ei demokratiaa horjuteta. Sillä demokratia itse juuri pyrkii pysyviin hallituksiin, ja sillä on mahdollisuuksia niihin päästä. Demokratia on järjestystä. Järjestys vaatii, että maassa on sellainen hallitusvalta, että niinhyvin maan asukkaat samoin kuin valtion virkamiehetkin tietävät, mistä maan asiat johdetaan ja minkä periaatteiden mukaan se tapahtuu. Vain pysyväinen ja yhtenäinen hallitus voi tämän vaatimuksen täyttää. Siksi hallitusvallan pysyväisyys ja hallitusten sisäinen yhtenäisyys, so. luja hallitusvalta, muodostavat demokratian erään johtavan periaatteen. Eikä demokratian valtionkansalaisille myöntämä oikeus — ja heille antama velvollisuus — määräaikaisten vaalien avulla ratkaista kysymys siitä, miten he tahtovat itseään hallittavan, ole suinkaan vastakkainen lujaa hallitusvaltaa koskevan vaatimuksen kanssa. Niiden yhteensovittaminen on vain kysymys oikeasta organisaatiosta.

Valtiollisten olojemme kehitys osoittaa, että meillä ei voida toteuttaa demokraattiseen järjestykseen kuuluvaa lujan hallitusvallan vaatimusta suhteellisen vaalitavan vallitessa. Suhteellinen vaalitapa ei kykene luomaan eduskuntaan hallitusta tukevaa yhtenäistä enemmistöä. Suhteellisen vaalitavan ja parlamentarismin periaatteellistakin yhteensopivaisuutta vastaan on tehty painavia muistutuksia. Kun Saksassa v. 1918 vallankumouksen jälkeen oli luotu suunnitelma suhteellisten vaalien käytäntöönottamisesta, lausui *Friedrich Naumann,* saksalaisen demokratian voimakkain valtiomies 1900-luvulla, seuraavat sanat: ''Suhteellisten vaalien systeemin seurauksena on parlamentaarisen hallitustavan mahdottomuus; parlamentaarinen systeemi ja suhteellisuus eivät sovi yhteen keskenään.'' Tälle lausunnolle ei silloin omistettu lainkaan huomiota, mutta Saksan valtiollisten olojen myöhempi kehitys osoittaa näiden sanojen oikeutuksen.

Luja hallitusvalta olisi — kuten edellä olemme esittänyt — saavutettavissa siten, että suhteellinen vaalitapamme muutet-

taisiin enemmistövaalitavaksi, ja että maastamme luotaisiin suomalainen kansallisvaltio. Enemmistövaalitapa helpottaisi työkykyisen eduskuntaenemmistön aikaansaamista, ja kansallisvaltion luominen tervehdyttäisi demokratiamme poistamalla kansallisuuskysymyksen sisäpolitiikkamme keskeisimmältä paikalta. Se uudistaisi ruotsalaisen kansanaineksen poliittisen ryhmittymisen ja, hävittäen kielikysymyksen pohjalla tapahtuneen yhteenliittymisen, suuntaisi sen niiden samojen aatteellisten ja taloudellisten näkökohtien mukaan tapahtuvaksi, jotka ovat määränneet suomalaisenkin kansanaineksen poliittisen ryhmittymisen. Näin olisi poistettu poliittisesta elämästämme se tekijä, joka ehkä kaikkein eniten heikentää demokratiaamme ja vaarantaa sen tulevaisuutta, nimittäin ruotsalainen nationalismi.

Inhimillisen elämän järjestelyjä yleensä on tarkastettava kuitenkin siitä näkökulmasta, että sellaista viisasten kiveä ei löydy, jolla kaikki voitaisiin luoda virheettömäksi. Vain yksinkertainen ajatus voi turvautua harhakuvitelmaan, että taivas laskeutuu maan päälle, jos poistetaan yksi ''systeemi'' ja luodaan toinen sen sijalle, jos saadaan ''Jumalan valitsema kansan johtaja'' maata holhoomaan, jos luodaan sirpin ja vasaran valtakunta tms. Parhainkin järjestelmä kompastuu täydellisyyteen pyrkiessään ihmiseen. Tämä tietoisuus velvoittaa demokratian kiinnittämään vakavaa huomiota kansalaisten valtiolliseen kasvattamiseen.

DEMOKRATIA JA PERUSOIKEUDET

Vastaukset prof. Antti Eskolan
ja prof. Jan-Magnus Janssonin kysymyksiin

MUUTOKSET DEMOKRATIAN SISÄLLÖSSÄ

KYSYMYS:

Millaisia muutoksia demokratian sisällössä on tapahtunut tai on tapahduttava nykyisten ja odotettavissa olevien yhteiskuntamuutosten seurauksena? Tarvitaanko demokratian itsepuolustusta tänään ja jos tarvitaan niin millaista?

VASTAUS:

Suurimmat jokaista kansalaista koskevat muutokset ovat tapahtuneet tuotantotekniikan kehityksen seurauksena. Muutokset ovat niin valtavia, että täydellä syyllä puhutaan teknologisesta vallankumouksesta. Yhteiskunnallisesti nämä teollisuuden ja muun tuotannon muutokset aiheuttavat ihmisyhteisöjen monimutkaistumista ja byrokratisoitumista. Perinteisesti vapaatkin ammatinharjoittajat kuten maanviljelijät ovat joutuneet taloudellisten keskusorganisaatioiden rivimiehiksi, tosin ainakin muodollisesti suurin päätäntäoikeuksin. Näinkään hyvin eivät asiat ole monilla muilla työaloilla, teollisuudessa, kaupassa ja toimisto-organisaatiossa.

Teknologisen vallankumouksen ilmauksena tai seurauksena voidaan pitää teollisuuden keskittymistä jättiyhtiöiksi. On

arvioitu, että vuonna 1980 omistaa 300 kansainvälistä suuryhtiötä 80 prosenttia länsimaiden pääomasta. Kehitys länsimaissa kulkee kohti keskittymistä, kohti jättiläisyrityksiä, kohti pienyritystoiminnan edellytysten kaventumista. Tämä johtuu koneistumisesta, automaatiosta, markkina-alueiden laajenemisesta. Tuotanto käy kannattavammaksi teollisuuden työskennellessä rationalisoidusti, suuria sarjoja valmistaen. Täten oletetaan hyödykkeitä voitavan tuottaa runsaammin ja halvemmalla. Asiantuntijat ovat yksimielisiä suuryhtiöiden vaikutuksen vastustamattomasta kasvattamisesta, mutta eivät ole yksimielisiä siitä, että tuotannon ja jakelun keskittyneet jättiläisorganisaatiot aina tehostaisivat tuottavuutta tai aikaansaisivat kustannussäästöjä.

Olkootpa teknis-taloudellisten muutosten taloudelliset siunaukset miten hienoja tahansa, kehityksen vaikutus poliittisen demokratian toimintakykyyn on vähintäänkin arveluttava. Uskon, että demokratialla on nyt edessään voimakkaasti kärjistyviä ongelmia, jotka osittain kantavat samaa leimaa kuin miessukupolvi sitten, osittain aiheutuvat uusista silloin vasta kehkeytymässä olleista yhteiskunnallisista häiriöistä.

1930-luvulla näyttivät fašismin tyyppiset diktatuurivoimat siinä määrin tunkeutuvan esiin kansalaisten enemmistön harjoittaman demokraattisen hallinnon ulkopuolelta, että normaali parlamentaarinen vallankäyttö näytti ainakin eräissä olosuhteissa riittämättömältä toteuttamaan väestön enemmistön tahtoa. Niinhän kävikin, että Euroopan keskeisten yhteiskuntien parlamentarismi ei kestänyt, ja tappiot, joita syttyneen maailmansodan jälkeen laskettiin vuonna 1945, olivat raskaat.

Demokratian kehitysvaatimus tunnustetaan tänään paljon yleisemmin kuin 1930-luvulla. Kuitenkaan ei vielä ole yleisesti tajuttu, että edustuksellinen, parlamentaarinen demokratia ei enää ole riittävä kansanvaltaisen kontrollin toteuttamiseen. Nykyaikaisissa teollistuneissa yhteiskunnissa operoi sekä

kunkin yhteiskunnan sisällä että kansainvälisesti, usein yli valtioiden kontrollivallan, valtavia tiukasti keskitettyjä taloudellisia koneistoja, joiden poliittinen voima ei ole mitätön. On tarpeen ottaa vakavasti presidentti Eisenhowerin varoitus, jonka hän virasta lähtiessään esitti tuotannollisten jättiläisorganisaatioiden paisuvasta vallasta. Asian periaatetta ei muuta se, että Amerikan oloissa hän kohdisti varoituksensa erityisesti sotilasvallan ja teollisuusvallan blokkiin.

Ehkä asiat eivät mene aivan niin pahasti kuin monet pelkäävät, mutta olisi vastuutonta sivuuttaa pelkkänä säikyttelynä ne ennusteet, joiden mukaan kansainvälisen yhdentymis- ja keskittymiskehityksen seurauksena demokraattinen kontrolli menettää yhä enemmän otettaan sekä yhteiskuntien sisäisissä asioissa että kansainvälisissä. Asian voi sanoa myös niin, että yhteiskuntien, kylien ja kotitalouksien sisäiset asiat ovat tulleet pysyvän kansainvälisen vallankäytön piiriin. Suureksi osaksi riippumatta siitä, miten kukin pieni kansa erikseen suhtautuu maailmaan ja miten eteviä tai huonoja ministereitä sillä on, syntyy kovia kehityspaineita siihen suuntaan, että esim. kainuulaisen pienviljelijän tai pienyrittäjän kohtalot ohjautuvat paitsi Kainuun myös koko Suomen ulkopuolelta, kansainvälisen markkinatalouden voimakeskuksista. Ja niissä puitteissa demokraattinen vaikutusmahdollisuutemme voi painua jokseenkin etäiseksi.

Keskitettyjen koneistojen kontrollointiin tuotantoelämässä, yhdyskuntasuunnittelussa, valtakunnansuunnittelussa ja kansainvälisessä suunnittelussa tarvitaan parlamentarismin, edustuksellisen demokratian tueksi ja täydennykseksi suoran demokratian muotoja. On lyhytnäköistä yrittää leimata suoran demokratian vaatimusta maolaisuuden, uusvasemmistolaisuuden tai populismin nimilapuilla. Ongelma on tulossa esiin paljon yleismaailmallisempana. Myös liberaalit, oikeistolaiset ja ns. poliittisesti sitoutumattomat politiikan tuntijat alkavat analysoida aikaisempaa täsmällisemmin demokratian nyky-

muotojen vanhentuneisuutta ja välittömän kansalaisosallistumisen tarpeellisuutta. Esimerkiksi kreikkalainen liberaali taloustieteilijä ja poliitikko Andreas Papandreou, ruotsalainen yhteiskuntatieteilijä Gunnar Myrdal ja amerikkalainen taloustieteilijä J.K. Galbraith edustavat demokratian kritiikissään ja kansalaiskontrollin vaatimuksissaan samantapaista otetta kuin eräät äärimmäisvasemmistolaiset, vaikka muut yhteiskunnalliset käsitykset ovatkin varsin erilaiset.

Nämä eri tahoilta nykyisin esiin nousevat näkemykset suoran demokratian, välittömän kansalaiskontrollin välttämättömyydestä nykyaikaisessa yhteiskunnassa voidaan nähdä paljossa samanlaisiksi kuin mitä esittämäni demokratian itsepuolustuksen käsite oli sukupolvi sitten.

Kun näen suoran kansanvallan kehittämisen välttämättömäksi demokratian itsepuolustuskeinoksi byrokratisoituneen teollisuusyhteiskunnan olosuhteissa, en tarkoita edustuksellisen demokratian perinteisiä muotoja hävitettäviksi. Välitön kansalaiskontrolli, suora demokratia, kuuluu mielestäni yhdessä parlamentaarisen demokratian kanssa kehittyneen kansanvallan piirteisiin. Toinen ei voi olla toisen vaihtoehto, ainakaan nyt näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa. Jos oppi valtion kuolemisesta toteutuu aikanaan jossakin muodossaan, niin se kyllä muuttaisi perinteisten mallien mukaiset poliittiset elimet, myös edustuksellisen demokratian, johonkin uudenlaiseen muotoon. Mutta määräämättömän kauas tulevaisuuteen näyttää nyt mahdottomalta saada mitään demokratiamallia toimintakykyiseksi ilman edustuksellisuuden periaatetta eli sitä, että kansalaiset luovuttavat päätösvaltaansa valitsemilleen edusmiehille.

Jo yksin nykyaikaisen taloudellisen ja yhteiskunnallisen ongelmakentän monimutkaisuus tekisi täysin mahdottomaksi ajatella, että jokainen ottaisi kantaa jokaiseen lainkohtaan tai hallinnolliseen periaatepäätökseen. Tällainen suora demokratia antaisi nykyaikaisen tehokkaan joukkotiedotusvälineen

vallitessa mahdollisuudet poliittiseen keinotteluun kansalaisten pintamielipiteillä heidän todellisen intressinsä sivuuttaen. Pelkät mielipidetilastot ja kansanäänestykset ovat kelvottomia suoran demokratian välineitä kysymyksissä, joihin ei kyetä liittämään riittävää tietoutta päätettävästä asiasta. Joskus harvoin — täyttäessään tämän tärkeän ehdon — kansanäänestys on mielekäs suoran demokratian muoto. Esimerkiksi Suomen kansalla oli riittävä omakohtainen kokemus kieltolain eduista ja haitoista vuonna 1932, kieltolain oltua voimassa toistakymmentä vuotta ja kosketettua useimpien kansalaisten elämää enemmän tai vähemmän kouraantuntuvasti. Päinvastaisen esimerkin tarjoaa naapurimaamme Ruotsin siirtyminen oikeanpuoleiseen liikenteeseen 1967. Sitä ennakkoon harkittaessa tiedettiin, että kansan enemmistö vastusti tätä liikennepoliittista uudistusta. Poliittiset päätöksentekijät rohkenivat kuitenkin toteuttaa sen. Vanhan vasemmanpuoleisen liikenteen säilyttäminen ainoana manner-Euroopassa olisi liikenteen vuosi vuodelta tihentyessä ja kansainvälistyessä aiheuttanut liikennekuolemien kasautumista ja paisuvia aineellisia vahinkoja. Nyt uudistuksen toteututtua menestyksellisesti on kansalaismielipide epäilemättä hyväksynyt asian.

Näistä poliittisista melko harmittomista esimerkeistäkin voi päätellä, miten erilaisiin tuloksiin välittömän kansalaismielipiteen ohjaamana voidaan kulkea. Ehkä monien mielestä niin erilaisiin, että olisikin parempi pysytellä vain asiantuntijavallan ja koetellun parlamentarismin puitteissa. Nykyaikaisten yhteiskuntien ongelmat ovat paljon monimutkaisempia kuin edellä kerrotut melkein idylliset esimerkit, ja yhä pakottavammin tarvitaan hyvien ratkaisujen löytämiseksi samalla kertaa sekä tehokasta poliittista koneistoa että suoraa kansalaisvaikutusta. Poliittiset lupailut toimia jotenkin ilman jompaakumpaa ovat tulossa yhä katteettomammiksi — tai yhä kalliimmiksi kansalle.

Viime vuosien kokemusten valossa olisi demokratian ja sen

puolustuksen kannalta katsoen syytä aivan erityisesti kiinnittää huomiota ilmiöön, jonka voisi luonnehtia valitun luottamusmiehen etääntymiseksi toimeksiantajistaan. Sellainen voi tapahtua kansanedustuslaitoksessa ja poliittisessa elämässä yleensä, ammatillisen järjestön sekä taloudellisen etujärjestön piirissä jne. Äkillisesti syntyneet poliittiset protestiryhmittymät, korpilakot, jotka kohdistuvat enemmänkin oman ammatillisen järjestön johtoa kuin työnantajaa vastaan, ovat esimerkkejä tällaisesta etääntymisestä.

Kysymyksessä on demokratialle välttämättömän luottamussuhteen höltyminen tai häviäminen valitun ja valitsijan väliltä. Syyt voivat olla monia, mutta seuraus on aina sama: demokratian heikkeneminen. Useinkaan luottamussuhteen häiriytyminen ei kuitenkaan ole luonteeltaan pysyväistä, vaan korjaus voidaan saada aikaan ja asiat palauttaa ennalleen. Se edellyttää syiden rehellistä tutkimista ja havaittujen epäkohtien vilpitöntä oikaisemista.

Länsimainen edustuksellinen demokratia perustuu puoluelaitokseen. Niin on asianlaita myös Suomessa. Yksikamarisen eduskunnan perustamisesta lähtien on eduskuntavaalit käyty puolueiden merkeissä, vaikka mitään lainsäädännöllistä pohjaa puolueiden toimintaan perustuvalle järjestelmälle ei ole ollut olemassa. Vasta 1960-luvun lopulla puolueiden keskeinen poliittinen asema lainsäädännöllisesti tunnustettiin, mikä merkitsi vain olemassaolevan tosiasian vahvistamista. Mutta siihen ei tyydytty, vaan samalla toteutettiin puolueiden monopoli kansan poliittisessa edustamisessa. Se tapahtui siten, että ainoastaan oikeusministeriön rekisteröimille puolueille annettiin oikeus asettaa ehdokkaita eduskuntavaaleissa.

Tämä ''reformi'' on mielestäni askel taaksepäin. Samaan aikaan kun eri aloilla pyritään laajaan kansalaisten välittömään osanottoon yhteiskuntaelämän kaikilla tasoilla, on kansan korkein ja tärkein taloudellinen edustus monopolisoitu puolueille. On tietenkin myönnettävä, että vaikka ns. villit listat

ovat olleet sallittuja, tähänastisen käytännön mukaan ainoastaan puolueiden asettamat ehdokkaat ovat tulleet eduskuntavaaleissa valituiksi. En muista yhtäkään tapausta, jolloin puolueiden asettamien ehdokkaiden ulkopuolelta olisi joku ehdokkaana ollut henkilö tullut valituksi valtiopäiville. Näin olisi ilmeisesti jatkunutkin. Nyt tähänastinen puolueiden tosiasiallinen yksinvalta-asema on lailla vahvistettu. Periaatteessa olisi demokratia ymmärtääkseni vaatinut sitä, että kansalaisille olisi säilytetty puoluepäätöksistä riippumaton oikeus ehdokkaiden asettamiseen eduskuntavaaleissa.

Toiselta puolen lienee paikallaan sanoa, että mahdoton kiivailu puolueiden ehdokasmonopolia vastaan, niin periaatteellisesti oikeutettua kuin se onkin, seisoo itse käytännöllisen politiikan kannalta katsottuna varsin horjuvalla pohjalla. Kuten edellä on kerrottu, yli kuudenkymmenen vuoden kokemus osoittaa, että vaikka kansalaisilla on ollut oikeus ja mahdollisuus puolueista riippumattomien ehdokkaiden asettamiseen, kertaakaan ei eduskuntaan ole valittu ehdokasta puoluelistojen ulkopuolelta.

Kysymykseen, mitä erilaisia muotoja välitön kansanvalta nyt demokratian itsepuolustusta ajatellen vaatisi, on mahdotonta vastata yhdellä kertaa. Silti voimme panna merkille, että yhteiskunnallinen kehitys on jo tuonut esiin uusina välittömän demokratian muotoina itsehallintosuuntauksia melkeinpä kaikissa yhteiskuntainstituutioissa: työpaikoilla, kouluissa, yliopistoissa ja viime aikoina myös tiedotusvälineissä, joiden kautta kansalaiset saavat tietonsa ja maailmankuvansa ainekset. On helppo nähdä vertailemalla demokratian laajentamispyrkimysten kannattajia ja vastustajia keskenään, millaisten piirien etujen mukaista tai vastaista tällainen kehitys on. Riippumatta tämänhetkisestä vastustuksesta on pitkän linjan kehitys vääjäämätöntä. Uskon, että demokratian itsepuolustus tulee toteutumaan painokkaimmin suoran kansalaiskontrollin muodoissa ja että tämä kehitys tulee

johtamaan uusiin yhteiskuntarakenteisiin, joissa kansalaiset kykenevät luomaan itsehallintomuotoja joutumatta poliittisen organisaation anarkiaan.

PERUSOIKEUDET JA VALTA-RAKENTEET

KYSYMYS:

Suomalaisen demokratian perustana ovat hallitusmuodon takaamat kansalaisten perusoikeudet. Viime aikoina on paljon puhuttu siitä, että eduskunta on kaikista perusoikeuksista huolellisimmin varjellut omaisuuden turvaa. Vähäisinkin puuttuminen omaisuuteen, kuten laki turvesuon pakkolunastuksesta, on vaatinut perustuslainsäätämismenettelyn, mutta esimerkiksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen syvästi puuttuvat lait kastroimisesta ja steriloimisesta on säädetty tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Vastaako tämä käsitystänne siitä, millaisia demokraattisen yhteiskunnan perustuslakien tulee olla? Ellei vastaa, niin miten tilannetta mielestänne pitäisi korjata? (A. E.)

VASTAUS:

Periaatteelliselta kannalta on pidettävä erittäin tärkeänä, että hallitusmuotoomme on otettu perusoikeuksia koskevat säännökset. Hallitusmuodon takaamien perusoikeuksien luettelo ei kuitenkaan ole täydellinen, siitä puuttuu mielestäni esimerkiksi kansalaisen oikeus saada asunto itselleen. Tämä kysymys ei vuosisadan alussa ilmeisesti näytellyt valtiosäännön laatijoille

edes ongelmaa. Maaseudulla oli talollisilla ynnä torppareilla ja mäkitupalaisilla asuntonsa, kun taas Itä-Suomen laajalle itsellisväestölle riitti tilaa talollisten pirtinnurkassa.[1] Kaupunkeihin työnsaannin takia muuttaneet näyttivät myös ihmeesti saavan katon päänsä päälle. Asuntokysymys ei ollut siis sen arvoinen, että perustuslain laatijoilta olisi sille riittänyt huomiota. Muistan tukkilaiskesiltäni Kainuussa, että kun jätkältä kysyi, missä sinä asut, oli vastaus tavallisesti: talvella puussa kesällä maassa.

Hallitusmuodossa mainittujen perusoikeuksien arvoa on lisäksi mitattu kovin erilaisin punnuksin. Esimerkiksi kuuluisa HM 6 § 2 momentissa mainittu perusoikeus: ''kansalaisten työvoima on valtakunnan erikoisessa suojeluksessa'' on yleisesti tulkittu vain ''ohjelmalliseksi lausumaksi'' vailla varsinaista käytännöllistä merkitystä. Vanhempien valtiosääntöjuristiemme käsitemaailmaan ei ilmeisesti ole mahtunut sellaista ajatusta, että HM 6 § 2 momentin tarkoituksena on velvoittaa ''valtakunta'' huolehtimaan siitä, että kansalaisilla on työtä. Miten muuten voitaisiin työttömyydestä kärsiville kansalaisille saada valtakunnan erikoinen suojelus kuin pitämällä tarpeen vaatiessa yhteiskunnan toimesta huolta siitä, että työtä on tarjolla ja että työssä oleville annetaan asiaan kuuluva työturvallisuus. Kun aikoinaan opiskelin lainoppia, oli HM 6 § 2 mom. auktorisoitu tulkinta se, että valtiovallan tuli huolehtia esteiden poistamisesta, jotta kansalainen saisi tehdä sitä työtä, minkä hän oli sattunut saamaan. Tämä antoi tosiasiassa HM 6 § 2 momentille sen sisällön, että ns. rikkureiden työhön ottamista ja työssä käymistä ei saanut estää tai häiritä.

Eduskunta-aloitteen pohjalta on hallitusmuodon 6 §:n 2 momentti muutettu näin kuuluvaksi: ''Kansalaisten työvoima

---

[1] Isoisäni oli ennen torppariksi ylenemistään loinen, mutta hän oli sikäli hengellistä säätyä, että oli pappilan loinen. Niinpä isäni syntyi perheen asuessa Karttulan pappilan väenpirtissä.

on valtakunnan erikoisessa suojeluksessa. Valtiovallan asiana on järjestää Suomen kansalaisille mahdollisuus tehdä työtä, mikäli laissa ei ole toisin säädetty." Tulevaisuus näyttää, mikä on tämän lainmuutoksen käytännöllinen merkitys.

Kun tarkastellaan HM:n perusoikeuksia, voidaan helposti havaita, että omaisuuden (HM 6 § 1 mom.) ympärille on rakennettu suojavarustus, joka on lujempi ja tiiviimpi kuin mitä mikään toinen perusoikeus on saanut. Tämä asiaintila johtuu osittain perustuslain kirjaimesta, osittain harjoitetusta tulkinnasta. Omaisuudenturvasäännös on HM:ssa todella poikkeuksellisessa asemassa sikäli, että siellä on ehdoton kielto pakkolunastaa omaisuutta muuta kuin "yleiseen tarpeeseen ja täyttä korvausta vastaan" Tällaista ehdotonta kieltoa ei ole muissa perusoikeussäännöksissä, vaan niissä on varaus siitä, että lailla voidaan antaa tarkempia määräyksiä ja siten myös kaventaa perusoikeuksia.

Perustuslain omaisuudelle antaman suojan poikkeusluonne tulee esille myös siinä, että esim. kansalaisen vapaus ja hänen henkensä ovat eduskunnan yksinkertaisen enemmistön päätöksen varassa. Suomessa on näihin saakka ollut voimassa kuolemanrangaistus sodan ajan varalta; vuoteen 1949 saakka se kuului osana yleiseen rangaistusjärjestelmäämme. Kuolemanrangaistus on katsottu meillä voitavan säätää tavallisella lailla. Hengen ottaminen valtion toimesta ei siis ole edellyttänyt perustuslainsäätämisjärjestystä. Juridinen konstruktio on kai ollut, että henki otetaan "yleiseen tarpeeseen" (Jos Suomessa olisi vallalla sellainen menettely, että eduskunnan tulisi yksityistapauksessa vahvistaa oikeuden tuomitsema kuolemanrangaistus täytäntöönpantavaksi, kuten asianlaita näyttää olevan esimerkiksi Turkissa, siihen ei tarvittaisi määräenemmistöä — tämän päättelen perusoikeuksien suhteen vallalla olevan systematiikan nojalla — vaan yksinkertainen enemmistö riittäisi.) Mutta omaisuuden ottaminen ilman "täyttä korvausta" tai muuhun kuin "yleiseen tarpeeseen" sitä

vastoin edellyttää perustuslainsäätämisjärjestystä. ''Yleistä tarvetta'' taas on tulkittu niin ahtaasti, ettei siihen mielellään ole luettu esimerkiksi sellaista tapausta, jossa jokin elinkeinohaara otetaan valtion haltuun sen perusteella, että sen katsotaan olevan yhteiskunnallisesti tarkoituksenmukaista. Siinä on hengen ja omaisuuden välinen ero.

Kun väitöskirjaani varten jouduin kahlaamaan läpi sellaistakin lainopillista kirjallisuutta, joka ei välittömästi liittynyt väitöskirja-aiheeseeni, tutustuin — tosin varsin pintapuolisesti — myös yksityisestä omistusoikeudesta esitettyihin teorioihin. Mieleeni on jäänyt, että vanhoillisena pitämäni saksalaisen oikeusoppineen käsityksen mukaan yksityinen omistusoikeus ei ollut mikään arvo sinänsä, jota ylläpidettäisiin omistajaa varten tai omistajan intressistä. Omaisuus oli olemassa yhteiskuntaa varten sen muuttuvien intressien mukaan. Myös Suomen oikeustieteessä on tällä teorialla ollut kannatusta. Mutta kuinka moni suomalainen olisi valmis tunnustamaan, että yksityinen omistusoikeus on kokonaan riippumaton omistajan oikeudesta, vaan että se on periaatteessa yhteiskunnallista omistusta, koska se on olemassa yhteiskuntaa varten.

Jos Suomessa suoritettaisiin nyt kansanäänestys mistä tahansa vallankäyttöön tai omistamiseen liittyvästä asiasta, saataisiin kyllä vallitsevia omistussuhteita tukevia vastauksia erityisesti niissä väestöryhmissä, jotka ovat altteimpia perinteisiin valtarakenteisiin pohjautuvalle mielipideohjaukselle. Enemmistö tulisi kannanotollaan yhtymään suuren ruotsalaisen kansantalousmiehen Gustav Casselin kärjistetysti esittämään mielipiteeseen, että omistusoikeudella on yhteiskunnalle suurempi arvo kuin itse valtiolla. Syynä tähän on se, että vuosisatoja vallinneiden asenteiden ja jokapäiväisten kokemusten perusteella yleisesti on vallalla se käsitys, että ihmisen turvallisuus riippuu omaisuudesta, kun taas valtio nähdään pikemminkin yksilön vapautta rajoittavana instituutiona. Näin

ajattelevat myös ne, joilla ei ole omaisuutta, mutta heilläkin on turvallisuuden tarve. Tästä johtuu, että ihmiset yleensä, myös ja nimenomaan sellaiset, joilla ei mitään varsinaista omaisuutta ole ja jotka tietävät, että he voivat sitä saada korkeintaan vain veikkauksen tai loton avulla, suhtautuvat torjuvasti muutokseen, joka merkittävästi heikentäisi omistusoikeuden merkitystä. Tuntematon herättää aina turvattomuuden tunnetta myös sellaisissa henkilöissä, jotka olemassaolevien valtasuhteiden vallitessa jo entuudestaan ovat vailla turvallisuutta. Kun taloudellinen valta on turvannut hyvinvoiville piireille myös yliotteen siinä, mitä tietoja ja näkemyksiä sivistysvälineissä kansalle opetetaan, eivät vähäväkiset ole voineet hankkia omien ongelmiensa ratkaisemiseen soveltuvia tietojakaan. Tiedon puute on luonut lisää turvattomuutta, estänyt vapaata harkintaa elämisen vaihtoehdoista.

Se mikä tuntuu turvalliselta ja mikä turvattomalta on tuskin mikään ihmisen perusluontoon sisältyvä asia. Päinvastoin, turvallisuuspohja muuttuu ajasta toiseen. Suomalaisen yhteiskunnan kuten yleensäkin ihmisten yhteiskuntaelämän varhaisin suhde omaisuuteen oli yhteisomistus, ja siihen omistusmuotoon liittyi tietenkin myös suurin turvallisuuden tunne. Vaikka käyttöesineet, asunnot sekä henkilökohtainen talous yleensä ovatkin olleet henkilökohtaisessa hallinnassa, oli esimerkiksi vanhassa suomalaisessa suurperhemallissa, jota Väinö Voionmaa on tutkimuksissaan kuvannut, myös taloudenpito yhteistä, viljelyelinkeinosta puhumattakaan. Poliittisten makutottumustemme mukaisesti voimme nyt kutsua silloista mallia yhtiöksi, osuuskunnaksi tai kolhoosiksi. Suurperhelaitoksen vaikutuspiirin ulkopuolellakin yhteisomistus ulottui maaomaisuuteen. Yksityisomistus alkoi varsinaisesti saada jalansijaa vasta joskus 1200-luvulla eli suurin piirtein samoihin aikoihin kuin katolinen kirkko alkoi saavuttaa menestystä kansamme käännytystyössä kristinuskoon — tai alistamisessa hegemoniaansa, jos niin halutaan sanoa.

Kesti kuitenkin kauan, ennen kuin talonpojat eristäytyivät tuotantovälineidensä yhteishallinnasta erillisiksi yrittäjiksi, ja aina nykyaikaan saakka on perinteisen yhteistoiminnan piirteitä säilynyt osuuskuntien, jakamattomien kalavesien ja jonkin verran myös tuotannollisen yhteistoiminnan muodossa.

Suurin osa vanhasta taloudellisen yhteistyön perinteestä hävitettiin kuitenkin verraten lyhyessä ajassa eri voimien vaikutuksesta. Varovaista tiedemieskieltä lainaten voisi sanoa, että asiaa ei ole riittävästi tutkittu. Sen verran uskaltanee kuitenkin langeta historialliseen varomattomuuteen, että toteaisi osuuskuntien ja muun taloudellisen yhteistyön heikentyneen suunnilleen samanaikaisesti maatalouden koneistumisen ja maataloutta ''palvelevan'' teollisuuden intressien vahvistumisen kanssa. Tietysti yhteisten välinehankintojen jatkaminen vaikkapa koneosuuskuntien muodossa olisi taloudellisesti yhä tärkeämpää koneistuksen laajettua ja koneisiin sidottujen varojen lisäännyttyä, mutta ehkäpä perinteiset osuustoiminnalliset ja naapuriyhteistyötä edustavat ryhmittymät ovat olleet aatteellisesti heikoilla eivätkä ole jaksaneet vastata esiin tunkeutuneen kaupallisen ajattelun ja kilpailuideologian haasteisiin. Vahvemmat aineelliset voimat ovat osoittautuneet vahvemmiksi myös aatteiden ohjailussa, niin kuin aineellinen voima yleensäkin merkitsee myös henkistä valtaa. Lähinnä pienten ja keskisuurten tilojen viljelijöille olisi välitöntä etua yhteisestä, osuustoiminnallisesta maataloudesta, koska kalliit koneostot voitaisiin tehdä yhdessä ja vapaa-ajat varsinkin karjataloudessa laajentaa ratkaisevasti. Ujosti on tällaisia uudistuksia yritettykin, mutta eiväthän ne helpolla pääse vahvistumaan, koska perinteinen suomalaisen kyläyhteisön naapuriapukin helposti leimataan kolhoosin värileimalla.

En suinkaan ole kärkkäimpiä selittämään jotakin poliittisen tai taloudellisen elämämme ilmiötä suomalaisen kansallisluonteen erikoispiirteistä johtuvaksi. Mutta kun maaseudulla näkee

traktorin sellaisissa talouksissa, joissa sitä tarvitaan vain muutama viikko vuodessa, niin joutuu ajattelemaan, että itsenäinen ja itsepäinen suomalainen haluaa elää omin avuin, maksoi mitä maksoi.

Jos siis lähdetään siitä, että yksityisellä omistusoikeudella ei ole mitään itsenäistä tarkoitusta, vaan omaisuuden olemassaolo tai laajuus riippuu siitä, miten yhteiskunta voi sitä käyttää oman tarkoituksensa, siis kaikkien jäsentensä yhteiseksi hyväksi, niin voidaan sanoa, että yksityisen omaisuuden käyttäminen yhteiskunnan tarpeita varten ei meillä periaatteessa ole kokenut vuosisatojen mittaan juuri mitään muutosta. On tarvittu koko yhteiskunnan olemassaololle uhaksi koitunut kehitysvaihe, että yksityiseen omaisuuteen olisi rohjettu pakon edessä kajota. Tarkoitan ensi sijassa torpparivapautusta, asutuslakeja ja siirtoväen asutusta.

Se yleinen korostus, joka omaisuudelle on perustuslaissamme annettu, on peräisin — kuten edellä on esitetty — todennäköisesti jo varhaiselta Ruotsin vallan kaudelta. Meilläkin vakiintui ajan mittaan kylässä omistetun tontti- ja peltoalan suuruus siksi mittapuuksi, jolla jaettiin yhteisten nautinta-alueiden kuten lohi- ja siikakoskien, kaukoniittyjen, yhteismetsien yms. tuotto kyläläisten kesken. Tämä johti yksityisesti omistetun kiinteän omaisuuden merkityksen korostumiseen. Se on edelleenkin vallalla, vaikka yhteiskunta on keskiajan jälkeen muuttunut perusteellisesti. Yksityisomaisuuden suoja — muutamin harvoin ja suurin poikkeuksin — on pysynyt ennallaan. Pikemminkin voidaan todeta, että itsenäisyyden aikana on omaisuuden turvaa tulkinnan avulla jatkuvasti laajennettu. Esimerkiksi talvisodan alla pantiin koko tuonti ja suuri osa viennistäkin säännöstelyyn tavallisella lailla. Vasta 1950-luvun lopulla eduskunnan perustuslakivaliokunta siirtyi tulkintaan, jonka mukaan ulkomaankaupan säännöstely vaati perustuslainsäätämisjärjestyksessä annettua lakia.

Suomessa valtiosäännön mukaan perustuslakivaliokunta

viime kädessä ratkaisee, mikä lainsäädäntötoimenpide on sellaisen arvopäämäärän mukainen, joka vaatii perusoikeudelle määrättyä erikoissuojaa. Perustuslakivaliokunta on kieltämättä huolellisesti pyrkinyt ylläpitämään sellaista käytäntöä, että ratkaisut olisivat olleet yhdenmukaisia, mikä merkitsee sitä, että esimerkiksi omaisuudensuojan kohdalla ei muuttuneen yhteiskunnan etu ole saanut vaikuttaa lopputulokseen, vaan aikaisemmin hyväksytty kannanotto on pidetty voimassa. Aivan samoin kuin kunnallinen itsehallinto aikoinaan luotiin Keski-Euroopassa kansalaisten suojakeinoksi hallitsijan yksin- ja itsevaltaa vastaan, samoin vuoden 1919 hallitusmuotomme perusoikeudet yleensäkin ovat kohdistuneet suvereenia lainsäätäjää, eduskuntaa vastaan. Omaisuuden suojeleminen on tässä suhteessa aivan korostetussa arvossa.

Perustuslakivaliokunnanhan tulisi vallitsevan käsityksen mukaan suorittaa ratkaisunsa tuomioistuimen riippumattomuutta vastaavalla objektiivisuudella. Se on tietenkin poliittisilla perusteilla ja poliittista toimintaa varten valitulle valiokunnalle mahdoton tehtävä, eikä kehittyvä yhteiskuntaelämä voi sitä vaatiakaan. Mutta perustuslakivaliokunnan käyttämät juristiasiantuntijat ovat yrittäneet etsiä objektiivisia sääntöjä, joita perustuslakiasioita koskevissa kysymyksissä voitaisiin oikeusohjeen tavoin noudattaa ajasta aikaan. Eri juristiasiantuntijoilla on omat teoriansa, mutta yhteistä niillä kaikilla on se, että niiden soveltuminen perustuu harkinnanvaraiseen arvoratkaisuun. Tendenssinä on, että lainsäätäjän kädet sidottaisiin vanhojen arvostusten säilyttämiseksi.

Jos yksityisen omistusoikeuden suojaamiseksi hyväksytään kannanottoja, jotka ovat keskenään ristiriitaisia, mutta joissa näkee periytyneen ja vallitsevan arvosuhdejärjestelmän ja vallitsevien valtarakenteiden pönkittämispyrkimyksen miltei keinoilla millä hyvänsä, niin alkaa helposti epäillä järjestelmän oikeudenmukaisuutta. Paljastavuudessaan ylitsepääsemättömänä esimerkkinä siitä, miten subjektiivisesti ja puolueellisesti

perustuslakivaliokunta juristiasiantuntijoineen on soveltanut perustuslain yksityiselle omaisuudelle edellyttämää suojaa, on usein esitetty se ero, joka on tehty itsenäisyyspäivän ja vapunpäivän viettämisen välillä palkallisena vapaapäivänä. Vuonna 1929 annetussa ja myöhemmin uudistetussa laissa voitiin palkanmaksuvelvollisuus vapaapäivänä vietettävältä itsenäisyyspäivältä säätää perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaisesti tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Mutta kun hallitus esitti vuoden 1948 valtiopäiville, että työt olisi keskeytettävä myös vapunpäivänä, ja tältäkin ajalta olisi työntekijöille maksettava täysi palkka, perustuslakivaliokunta katsoi, että jos työpalkkaa velvoitetaan maksamaan työstä, jota ei ole tehty, se on vastoin hallitusmuodon henkeä. ''Lain henki'' on vahva ase vanhojen valtarakenteiden ylläpitämiseksi. ''Laillisesti on voimakas adverbi, se pitää monta varallisuutta yllä.'' (Balzac).

Kirjallisuudessa on esitetty monia perustuslakivaliokunnan hyväksymiä kannanottoja, joissa omaisuuden perustuslaillinen suoja on kiristetty äärimmilleen. Vuoden 1969 valtiopäiville annettiin esitys pysäköintivirhemaksuista. Se säädettiin perustuslainsäätämisjärjestyksessä, koska laissa rajoitettiin autojen omistajien oikeuksia. Valvontaviranomaisille oli näet myönnetty oikeus omistajaa kuulematta siirtää virheellisesti tai vaarallisesti pysäköityjä ajoneuvoja. Perustuslaki oli siis kieltänyt ajotien viereen jätetyn ja hylätyn auton siirtämisen vaarattomampaan paikkaan, koska tämä siirtäminen olisi loukannut omistusoikeudelle suotua pyhää suojaa.

Kuriositeetin vuoksi vielä yksi tapaus. Vuoden 1959 valtiopäiville jätettiin aloite, jossa mm. ehdotettiin, että onkimisena olisi pidettävä myös sellaista onkimista, jossa vieheenä oli pilkki. Perustuslakivaliokunta katsoi, että on perustuslain vastaista, jos ongessa käytettäisiin madon asemesta vieheenä metallipilkkiä. Kannattaa esittää perustuslakivaliokunnan tätä koskeva lausunto kokonaisuudessaan:

''Saamansa selvityksen perusteella ja tutustuttuaan muun ohella asiaatutkineen kalastuslakikomitean osamietintöön n:o 1 valiokunta on tullut siihen käsitykseen, että onkimisen käsitteeseen on meillä, niin kuin myös Ruotsissa, katsottu kuuluneen mm. se, että sitä harjoitettaessa käytetään koukkua ilman muuta viehettä kuin syötävä syötti. Pilkin käyttäminen jää tämän käsitteen ulkopuolelle. Yleisen kalastusoikeuden säätäminen koskemaan myös pilkillä tapahtuvaa kalastamista johtaisi tämän vuoksi sanotunlaisen kalastusoikeuden ulottamiseen yleisen kalastusoikeuden laajentamisesta annetussa laissa tarkoitettuja rajoja pitemmälle ja niin ollen kajoamiseen vesialueen omistusoikeuteen siltä osin, kuin sen perustuslain turva on edelleen voimassa.''

Vaikka siis perustuslakivaliokunta on pyrkinyt kotkankatsein valvomaan, että ilman perustuslain säätämisestä annettua järjestystä ei ns. perusoikeuksiin voida kajota, on sille tapahtunut tavan takaa kömmähdyksiä. Irtolaiset ja alkoholistit ovat tietenkin jääneet vaille perustuslain suojaa, samaten perheensä elatusvelvollisuuden laiminlyöneet henkilöt. Mutta myös henkilön kastroiminen ja steriloiminen saattaa tapahtua ilman perustuslainsäätämisjärjestystä.

En pidä tähänastisen tulkinnan kannalta ihmeteltävänä, että ihmisen henki ja vapaus ovat jääneet vaille HM:ssa edellytettyä suojaa, mutta ihmeellistä on, että omaisuuskin on joskus jäänyt tätä turvaa vaille.

Syyskuun 29. päivänä 1922 annetussa laissa kotieläintautien ehkäisemiseksi oli raivotauti eli vesikauhu (rabies) niiden tautien luettelossa, joihin sairastuneen eläimen sen omistaja oli velvollinen tappamaan. Jos omistaja ei sitä tehnyt, oli asianomaisen viranomaisen suoritettava tarpeelliset toimet omistajan kustannuksella. Lain täytäntöönpanoasetuksessa taas määrättiin, että paikkakunnalla, missä tautia oli olemassa, on kaikki eläimet, joissa havaitaan raivotautiin viittaavia oireita, heti tapettava. Virka-apua eläinlääkäriviranomaisille

antoivat poliisiviranomaiset. Jos siis tietyllä alueella kaikki koirat oli määrätty tapettaviksi, saivat poliisiviranomaiset yleisluontoisen virka-apupyynnön nojalla tappaa näkemänsä koirat.

Tämä laki oli hyväksytty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Voimassa oleva eläintautilaki vuodelta 1937 sisältää suunnilleen samantapaiset määräykset kuin vuoden 1922 laki. Soveltamisasetus on vuoden 1922 asetusta lievempi, sillä sairastunut tai sairaaksi epäilty eläin voidaan pitää kiinni, jos se vaaratta voidaan pidättää. Jos tätä ei noudateta, saadaan koira tai kissa tappaa. Ehdottomasti määrätään myös, että raivotautiin sairastunut eläin on heti tapettava. Sitä vastoin voimassa ei ole vuoden 1922 asetuksen kategorinen määräys, että kaikki epäillyt koirat on välittömästi tapettava.

Myös vuoden 1937 laki on hyväksytty tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Yhteen toviin olin vahingonilokseni löytävinäni perintöverolaissa aineksia, jotka meillä vallitsevan lakijuristien viitoittaman tulkinnan mukaan olisivat omaisuudelle taatun perustuslainsuojan vastaisia. Keskusteltuani asiasta juristiystävieni kanssa he vakuuttivat, että mitään tällaista vastakohtaisuutta ei perintöveron ja omaisuuden erikoissuojan välillä ole.

Myöhemmin on asia taas alkanut minua askarruttaa. Tanskan sosiaalidemokraattinen hallitus on keväällä 1972 antanut kansankäräjille ehdotuksen perintöveron korottamisesta. Sen mukaan milloin sisarukset perivät toisensa he joutuisivat maksamaan 58 % siitä perinnön osasta, joka ylittää 200 000 kruunua, ja 599 000 kruunua ylittävästä sisarperinnöstä olisi maksettava veroa 80 %. Ei-sukulaisuussuhteessa olevien osalta saattaisi perintövero nousta 88 prosenttiin.

Aviopuolisoitten välisessä sekä lapsille ja lapsenlapsille menevässä perinnössä nousisi vero 100 000—180 000 kruunun osalta kymmenestä neljääntoista ja 180 000—500 000

kruunun osalta kolmestatoista kahteenkymmeneen prosenttiin.

Tanskan konservatiivit vastustavat ehdotusta väittäen sen merkitsevän takavarikointia. Tämän esimerkin valossa perintöverolaki suomalaisten perustuslaintulkitsijain mukaan saattaisi sittenkin osoittautua valtiosäännönvastaiseksi. Miksi he eivät ole sitä huomanneet?

Vastaan kysymykseenne, että hallitusmuodossa erityisen suojan turvaamia perusoikeuksia tulkitaan kovin eri tavalla. Olen näkevinäni, että syynä siihen on germaanisen feodaali- ja sääty-yhteiskunnan ajoilta periytynyt yksityisen omistusoikeuden pyhyys, jonka oikeudellinen jatkuvuus käytännöllisesti katsoen sellaisenaan pyritään ylläpitämään.

Omistaminen ja omistusoikeus näyttävät suurissa kapitalistisissa maissa olevan nopeasti tavallaan eroamassa toisistaan. Galbraith on kirjassaan osoittanut, · että USA:n yhtiöiden omistajia ovat suuressa määrin lesket, jotka eivät seuraa yritystensä toimintaa ja menestystä muulta kuin osinkojen saamisen osalta. Yhtiöitä johtavat managerit, joilla ei ole joko lainkaan tai ei sanottavasti omistusoikeutta yrityksissä. Tätä toteamusta vastaan on huomautettu, että omistaja sittenkin viime kädessä määrää yrityksestään. Aivan oikein, hän palkkaa managerin, hän valvoo, että hänen osinkotulonsa eivät vähene. Mutta manageri vastaa siitä, että omistajan ei tarvitse muuttaa elämäntyyliään osinkotulojen ehtymisen takia.

Kun puhutaan omistusoikeudesta ja sen nauttimasta erikoissuojasta, ei ole syytä unohtaa sitä vastuuta, minkä omistaminen omistajalle asettaa. Omistajan vastuu kohdistuu yhteiskuntaan ja tarkoittaa sitä, että hän ei saa käyttää omaisuuttaan tavalla, joka joko on haitallinen yhteiskunnan elämälle tai muodostuu esteeksi yhteiskunnan terveelle kehitykselle. Tämä seikka tulee vastaisuudessa olemaan enemmän etualalla kuin tähän mennessä. Syynä siihen on se, että ympäristönsuojelu, luonnon saastumisen estäminen ja

kaikki ne tärkeät uudet tehtävät, jotka näiden asioiden yhteydessä tulevat esille, korottavat omaisuuden omistajan vastuuastetta. Olen näkevinäni, että nimenomaan ihmisen elinympäristön varjeleminen tulee kasvattamaan sitä ristiriitaa, joka on olemassa yhteiskunnan tarpeiden ja omistajan oikeusturvan välillä. Kuta perusteellisempiin toimenpiteisiin yhteiskunnan on pakko ryhtyä elämisen edellytysten varmistamiseksi, sitä suuremman vastuun saa omistaja kantaakseen, jotta sellaiset toimenpiteet, joita ei voida suorittaa puuttumatta omistajan oikeuspiiriin, tulisivat mahdollisiksi. Meillä on esiintynyt jo järjestettyä toimintaa omaisuuden puolustamiseksi yhteiskunnan pakkotoimenpiteitä vastaan ympäristönsuojelua toteutettaessa.

Kun lähtökohtani on, että yksityinen omaisuus ei ole omistajan oikeutta tai intressiä varten, eikä siis ole tarkoitus sinänsä, niin sitä on pidettävä eräänä yhteiskunnan olemassaoloon liittyvänä järjestelynä, johon sisältyy omistajan vastuu yhteiskuntaa kohtaan ja jonka sisältö muuttuu yhteiskunnan kehittyvien tarpeiden mukaan. Meillä yksityinen omistusoikeus ulottaa juurensa vuosisatojen taakse. Mutta tämän päivän yhteiskunta on toinen kuin sääty-yhteiskunta. Siitä huolimatta omistusoikeutta meillä suojataan perustuslain voimalla ja asiaan antautuneiden juristien uurastuksella ehkäpä pikkumaisemmin kuin menneinä vuosikymmeninä. Omistamisen perussääntö, että omistusoikeus palvelee yhteiskuntaa ja sen tarkoituksia, on miltei tyystin unohdettu.

Olen sitä mieltä, että yksityinen omistusoikeus on tärkeä perustekijä yhteiskunnassa, ei vain kapitalistisessa vaan lievemmässä muodossa, ''henkilökohtaisena omaisuutena'', myös sosialistisessa yhteiskunnassa. Mutta vastustan sitä suonenvedon tapaista liioittelua, jolla perustuslakimme turvin pidetään kiinni yksityisen omistusoikeuden koskemattomuudesta. Merkittävien tarkoitusten hyväksi on yhteiskunnalle suotava mahdollisuus omistusoikeutta koskeviin järjestelyihin

suuremmassa määrin kuin hallitusmuotomme ja yleensä ahtaasti tulkittu pakkolunastuslainsäädäntö sallii.

Kuten edellä havaitaan, minulla on monia huomautuksia perustuslain yksityiselle omaisuudelle turvaaman suojan käytännöllistä toteuttamista vastaan.

Mutta tämä on niin monitahoinen asia, että tyydyn vain esittämään näkökohtia, tavallaan kysymyksiä, joihin en tunne löytäväni ratkaisua. On selvää, että jokainen ihminen, joka on päässyt pohdinnoissaan niin pitkälle, että hän saa esittää kysymyksiä, jotka liittyvät tietyn asiaryhmän kokonaiskuvaan, jatkaa asioiden tutkimista vastauksen löytämiseksi.

Eräät toiset perusoikeudet, esimerkiksi yhdenvertaisuus lain edessä, ansaitsevat toteuttamisen osalta myös arvostelua. Tämä asia on kuitenkin liian laaja tässä yhteydessä käsiteltäväksi. Elämäni aikana olen havainnut lukemattomia kertoja todeksi katkeran sananparren: ”Rikas maksaa rahallaan, köyhä selkänahallaan.” Köyhä saatana, poropeukalo, joka myy muutaman kaksoisosakkeen, saa lillukanvarret nilkkoihinsa jo kuulustelujen ajaksi ja nopean vankeustuomion. Toinen, jonka liiketoiminta on suorastaan perustunut kaksoisosakkeiden käyttämiseen, joutuu kuulusteluun joskus kuukausien kuluttua, vastaa vapaalta jalalta ja saa — jos saa — aikanaan tuomion. Mutta sitä ennen ovat seurapiirilehdet tehneet tästä kunnon miehestä ja hänen perheestään sankarihahmon, jota tervettä pääomanmuodostusta ehkäisevä yhteiskunta on ryhtynyt vainoamaan.

Edellä tulin käyttäneeksi uudelleen sanaa valtarakenteet. Kun puheessani 5. 2. 1972 Ostrobotnialla lausuin, että eriarvoisuuden lieventäminen näyttää muodostuvan 1970-luvun keskeiseksi poliittiseksi ongelmaksi, joka tuskin on hoidettavissa puuttumatta yhteiskunnan valtarakenteisiin, tämän sanan käyttäminen herätti monissa piireissä arvostelua. Myönnän, että en ole oikeus- tai sosiaalifilosofi, enkä myöskään moisesta sanasta sydänjuuriaan myöten järkyttynyt

rikas tai rutiköyhä kapitalisti. Näinollen en voi arvioida, minkälaisen sisällön ja mitä kaikkea muuta kukin voi valtarakenne-käsitteelle antaa. Tämän sanan otin puheeseeni varsin käytännöllisestä syystä. Olin juuri lukenut, että Puolangalla, omassa kotimaakunnassani, on joka neljäs työkykyinen mies parhaillaan työttömänä ja eräissä Kainuun kylissä joka toinen mies. Tilanne Pohjois- ja raja-Suomessa on muuallakin samantapainen. Jos ''valtarakenne'' maassa on sellainen, että noin runsas työttömyys vallitsee vuodesta toiseen, että se kuuluu välttämättömänä osana ns. suomalaiseen elämänmuotoon, ei liene vaikeaa yhtyä ajatukseen, että tämä suuri yhteiskunnallinen epäkohta tuskin on poistettavissa puuttumatta ''valtarakenteisiin'' Minulla ei ole valmista reseptiä, mikä lääke siihen tarvitaan, mutta epäkohdan pelkkä toteaminen ei ajan pitkään riitä.

Henkilökohtaista kokemusta työttömyydestä minulla ei onneksi ole, mutta tunnen siitä jotakin. Isäni, yksityisen palveluksessa oleva metsätyönjohtaja, sai 1910-luvun lopulla ilmoituksen, että hänen työsuhteensa päättyy kuukauden kuluttua. Muistan hyvin, minkälaisen järkyttävän turvattomuuden tunteen se perheessä aiheutti. Vaikka erottaminen peruutettiin, jätti se nuoren pojan mieleen lähtemättömän kuvan siitä, mitä työttömyys saattaa merkitä.

Myönnän kyllä senkin, että ''valtarakenteet'' ovat tulleet mieleeni myös sen takia, että tulonsaajien käytettävissä olevien tulojen jakaantuminen ei ole minua tyydyttänyt. Esimerkiksi vuonna 1964 oli tilanne sen jälkeen kun tuloista on vähennetty verot ja lisätty kansaneläkkeet ja lapsilisät, seuraavanlainen:

Pienituloisin viidesosa sai 3 % tuloista.
Seuraava viidesosa sai 8,5 % tuloista.
Kolmas viidesosa sai 15,0 % tuloista.
Neljänneksi suurin viidesosa sai 25,0 %tuloista ja
suurituloisin viidesosa sai 48,5 % tuloista.
Tuloerot ovat vuodesta 1964 lähtien kasvaneet.

Me tapaamme lohdutella itseämme sillä, että omaisuus- ja tulosuhteet Suomessa ovat tasaisemmat ja siis terveemmällä pohjalla kuin muissa maissa. Näin olen minäkin julistellut kotimaassa ja selitellyt ulkomaalaisille. Mutta enää en ole asiasta yhtä varma kuin aikaisemmin. Minun on ensiksikin pakko myöntää, että käsitykseni Suomen ja muiden maiden välisistä tulosuhteista perustui vain sormituntumaan. Luotettaviin asiatietoihin rakentuva vertailu olisi tarpeen. Meillä on kyllä julkaistu tutkimus, jonka mukaan tuloerot Suomessa ovat keskimäärin selvästi jyrkemmät kuin Euroopan teollistuneissa maissa yleensä. Tätä lopputulosta vastaan on kuitenkin esitetty huomautuksia. Mutta sen olen nyt oppinut, että olen hyvin varovainen vertaillessani Suomen omaisuus- ja tulosuhteita muiden maiden vastaaviin seikkoihin.

Tässä yhteydessä haluan sanoa, että hämmästyin suuresti, kun havaitsin, että vuoden 1965 tilaston mukaan latinalaisessa Amerikassa viidesosa väestöstä, siis 20 % väestöstä, (pienituloisin) ansaitsi 3 % tuloista, kuten Suomessakin. Tämä hämmästyttänee myös lukijoitani. Vastapainona voidaan kuitenkin esittää, että 1 % väestöstä, siis sen rikkain kärki, ansaitsi latinalaisessa Amerikassa 17% tuloista, eli enemmän kuin väestön toinen puoli köyhemmästä päästä lukien. Sormituntumalta sanoisin, että Suomessa ei 1 % väestöstä voi ansaita 17 prosenttia kaikista tuloista. Sen olisin voinut vaikka vannoa ennen tämän kirjoittamista. Nyt en ole asiasta enää varma.

Ostrobotnian puheessani talvella 1972, johon edellä olen viitannut, pyrin osoittamaan, että porvarillisten taloustieteilijäin ja poliitikkojen parissa elätelty usko, kuinka taloudellinen kasvu automaattisesti johtaa tulojen tasoittumiseen ja taloudellisen eriarvoisuuden pienenemiseen, on ollut pakko todeta harhakuvaksi. Talouden kasvu on teollistuneissa maissa päinvastoin johtanut tuloerojen kasvuun. Ne odotukset, jotka sosiaalisesti edistyneissä maissa on kiinnitetty tulontasoitusmekanismiin, jonka muodostavat erilaiset tulonsiirtojärjestelmät,

määrätietoinen kehitysaluepolitiikka, koulutusjärjestelmän demokratisoiminen ym., eivät ole johtaneet toivottuun tulokseen, eriarvoisuuden poistamiseen ja suurempaan taloudelliseen tasa-arvoon yhteiskunnassa. Kun Pekka Kuusi 1960-luvun sosiaalipolitiikkaa ennakkoluulottomasti hahmottaessaan rohkeni ennustaa, että sosiaalisen tasoituksen avulla köyhyys todella voidaan karkottaa, on kova todellisuus osoittanut tämän kehitysoptimismin olevan ainakin toistaiseksi perusteetonta. Vieläpä niin suuressa määrin, että Ruotsissa vuonna 1967 toimineen matalapalkkakomitean suorittaman tulonjakoselvityksen mukaan sosiaaliavustukset, joista julkinen tulonsiirtojärjestelmä eriarvoisuuden lieventämiseksi muodostuu, on kasvattanut absoluuttisia tuloeroja pienituloisten ja muun väestön välillä. Suomessa ei vastaavanlaista tutkimusta ole tehty.

Tämän Ruotsissa suoritetun tutkimuksen lopputulos on kieltämättä hämmästyttävä ja omalla tavallaan turhauttava. Sosiaaliset uudistukset, jotka ovat yhteiskunnallisen kehityksen kannalta tarpeelliset ja jotka on saavutettu usein pitkäaikaisen taistelun tuloksena, ovat nimenomaan eriarvoisuuden lieventämisen osalta osoittautuneet tuloksettomiksi. Jos tämä on totta — ja sitä on äkkipäätä vaikea uskoa — olisi johtopäätöksenä pidettävä, että sosiaalinen tasoitusjärjestelmä on ajautunut tai ainakin ajautumassa umpikujaan. Mikäli näin on käynyt, jäljelle ei jää muuta kuin turvautuminen poliittisiin toimintakeinoihin. Silloin on siirrytty keskustelemaan systeemistä. Se asia kuitenkin ylittää minulle esitetyn kysymyksen rajat.

Olivatpa suoritetut tutkimukset lopputulokseltaan kuinka hämmentäviä tahansa, olen varma siitä, että esimerkiksi meillä suoritettu sosiaalinen tulontasoitusjärjestelmä epätäydellisenäkin on merkinnyt varattomimpien kansalaispiirien taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman merkittävää paranemista. Käsitykseni mukaan sillä tiellä on jatkettava.

Tasa-arvoisuuden vaatimus on moraalisesti niin hyvin

perusteltu, että sitä on sellaisenaan vaikea vastustaa. Mutta vuosikymmenien kokemus osoittaa, että milloin tulee kysymys käytännöllisistä toimenpiteistä, joihin olisi ryhdyttävä eriarvoisuuden lieventämiseksi tai poistamiseksi, silloin esiintyy vastustusta. Tulee esille erikoislaatuinen tilanne: eriarvoisuuden lieventäminen periaatteessa hyväksytään, mutta valtasuhteiden korjaaminen, jotta tasa-arvoisuus voitaisiin toteuttaa, tapaa vastustusta laajoissa kansalaispiireissä, niissäkin, jotka saavat tuntea oman vähäarvoisuutensa joka päivä kipeästi omassa nahassaan. Juuri tämä paradoksi selittää eriarvoisuuden pysyvyyden valistuneessakin yhteiskunnassa. Taloudellinen eriarvoisuus on niin syvälle juurtunut, että se on itse asiassa hyväksytty ihmisten käsityksissä ja asenteissa. Ne ovat niin voimakkaasti vaikuttamassa koko yhteiskuntarakenteeseen ja yhteiskunnan toimintoihin, että tasa-arvoisuuden toteuttaminen on vaikea ja pitkäaikainen prosessi. Tässä kohtaamme toisesta lähtökohdasta asioita tarkastellen sen katsantotavan, että korjaus on entistä enemmän perustettava poliittiseen toimintaan.

Pyydän vielä tarkemmin valaista niitä lähtökohtia, joista tarkastelen yhteiskunnan valtarakenteita.

Kaikissa puolueohjelmissa ja -päätöksissä korostetaan valtiollisen, taloudellisen ja sosiaalisen tasa-arvoisuuden saavuttamista ja eriarvoisuuden poistamista. Kun erityisesti entisen puolueeni maalaisliiton rintaperillisen keskustapuolueen piirissä on udeltu, mitä olen oikein tarkoittanut valtarakenteita koskevalla lauseella Ostrobotnian puheessani, olen lukenut huolellisesti keskustapuolueen vuoden 1972 kesäkuussa pitämän puoluekokouksen päätöslauselman, jonka monet kohdat tuntuivat miellyttävän tutuilta. Laskin, että tässä päätöslauseessa tuomittiin eriarvoisuus ja vaadittiin tasa-arvoisuutta yhteensä viisi kertaa ja yhden kerran lisäksi korostettiin, että työläisten elintasoa on nostettava tasapuolisesti. Kun verraten lyhyessä päätöslauselmassa kuusi kertaa vaaditaan

eriarvoisuuden poistamista ja tasa-arvoisuuden ynnä tasapuolisuuden toteuttamista, se ei voi merkitä mitään muuta kuin että yhteiskunnassamme on todettu tuomittavan eriarvoisuuden olemassaolo. Tästä taas on tehtävä se johtopäätös, että eriarvoisuus suuressa määrin vielä kuuluu yhteiskunnan kuvaan, so. että voimassaolevat valtarakenteet ylläpitävät eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Kansalaisten tasa-arvoisuus ja valtarakenteet ovat siten ristiriidassa keskenään. Tasa-arvon toteuttaminen ja eriarvoisuuden poistaminen edellyttävät voimassaolevien valtarakenteiden muuttamista. Mitään muuta järkevää johtopäätöstä ei keskustapuolueen päätöslauselmasta voida tehdä. En saata uskoa, että siihen olisi mätetty tunnepitoisesti ja porpagandistisesti varsin käyttökelpoisia sanoja, jollaisia esimerkiksi tasa-arvoisuus ja eriarvoisuus ovat, jollei niillä olisi tarkoitettu sitä, mitä ne käytännöllisessä poliittisessa toiminnassa merkitsevät ja mihin ne velvoittavat. Valtarakenteet ja eriarvoisuus ovat meillä tämän päivän Suomessa synonyymeja, samaa tarkoittavia käsitteitä, tai jos ei kaikissa olosuhteissa täysin samoja, niin kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. En halua olla demagogi, mutta sallittaneen sanoa, että menkää kysymään Pohjois-Suomen asutustilallisen monikäyttökoneelta, talon emännältä, tunteeko hän olevansa tasa-arvoinen esimerkiksi sen helsinkiläiskaunottaren kanssa, joka hänelle esitetyn haastattelukysymyksen johdosta katsoo statusasemansa vaativan sen seikan julkista kuuluttamista, että hän ei toki tunne alempiin kansanluokkiin kuuluvien ihmisten elämänolosuhteita.

Kun pääsin tähän valtarakenteet-ilmaisuun, niin en maltakaan jättää asiaa sen verraten helposti ymmärrettävän ajatuksenjuoksun kertomisen varaan, jonka johdosta alun perin sanaa käytin. En laajenna esitystäni yksinomaan ”ärsyttääkseni porvaria”, kuten ranskalainen sanontatapa kuuluu. Haluan muutamalla esimerkillä kuvata sitä vastakohtaisuutta, joka vallitsee vanhemman väen ja nuorison välillä, ja

niitä syitä, jotka ovat tehneet tästä vastakohtaisuudesta vaikeammin ratkaistavan kuin koskaan aikaisemmin. Tämä vastakohtaisuus johtaa loppujenkin lopuksi valtarakenteiden epäoikeudenmukaisuuden kritiikkiin.

Vain stabiilissa, kehityksessään pysähtyneessä yhteiskunnassa ei voinut syntyä mitään vastakohtaisuutta eri sukupolvien välillä, ja nuorisolle katsottiin kuuluvan, että se piti luonnollisena käydä teit' isäin astumaan. Mutta tällaista tilaa on seurannut uusi vaihe. Olen juuri sattunut silmäilemään Sallustiuksen historianteosta Catalinan salaliitosta. Eräitä kirjan kohtia lukiessa saa sen vaikutelman, että monet nykyisen nuorison turmeltuneisuutta kauhistelevat saisivat lausuntoihinsa enemmän tulikiven katkua, jos he lainaisivat tekopyhän Sallustiuksen tekstiä, kun hän kuvailee Rooman nuorison rikollista elämää, siveettömyyttä, irstailua, mässäilyä, elostelua ja muita paheellisia tapoja.

Se seikka, joka tällä kertaa tekee sukupolvien välisestä vastakohtaisuudesta niin ratkaisemattomalta vaikuttavan, aiheutuu siitä globaalisessa mitassa tapahtuneesta olosuhteiden muuttumisesta, jonka alkutapahtumia olemme maailmassamme seuraamassa. Nuoriso ikään kuin ennakoi ne kaiken inhimillisen elämän olemassaoloa uhkaavat voimat, joita jatkuvasti päästetään irti ja joiden taltuttaminen muutaman vuosikymmenen kuluttua on silloin elävän sukupolven tehtävänä, mikäli se enää on mahdollista. Kun näkee sen vastuuttomuuden, millä ympäristöämme, luontoa ja luonnonvaroja turmellaan, tuntuu siltä, että ne, joilla nyt on valtasuhteiden suoma kaikkivalta, eivät tunne sitä levottomuutta, huolta ja vastuuta, joka nuorilla on ihmiskunnan tulevaisuudesta. Vanhempi polvi on yleensä tietenkin teoreettisesti selvillä edessäolevista valtavista muutoksista, mutta omalta kohdaltaan se tietää myös, että kalmistossa lepäävien rauhaa ei tulossa oleva tuho voi enää häiritä.

Olen seurannut joidenkin kuvajulkaisujen ja radion

henkilöhaastatteluja, joissa vastaajan mielipidettä on tiedusteltu varsin monenlaisista asioista. Olen pannut merkille, että kun on kysytty, mitä pelkäätte eniten, on vastaus useimmiten ollut: sotaa. Sen ovat antaneet nuoret ja yllättävän monet keskipolveen tai vanhempaan väestönosaan kuuluvat. On ymmärrettävää, että tämän asian osalta jokainen alkaa tai jokaisen pitäisi alkaa käsittää, että kolmas maailmansota on vielä mahdollinen (Erich Fromm: ''Ensimmäinen ja todennäköisin mahdollisuus on atomisota'') ja se taas merkitsee ihmiskunnan tuhoa. Jos tulee ydinsota, niin jokainen ihminen, aseistettu tai aseistamaton, seisoo etulinjassa. Mutta myös ns. tavanomaisin asein käytävässä sodassa ei liioin eroteta siviiliasukkaita sotilaista, sen on Vietnamin sota ''tavanomaisine'' aseineen ja ''tavanomaisine'' sodankäyntitapoineen meille opettanut. Nuoriso vastustaa sotaa, koska se tietää joutuvansa teurastetuksi niin hyvin rintamalla, jos sellaisia enää syntyy, kuin sen takanakin. Uhrautuvaisuus ja henkilökohtainen rohkeus, jotka menneinä aikoina olivat todella jaloja ominaisuuksia ja saattoivat innostaa romanttisten nuorten miesten mieltä, eivät enää mahdu modernin sodan rekvisiittaan.

Mitä sankaruutta ja uhrautuvaisuutta tuntee esimerkiksi amerikkalainen B 52-lentokoneen miehistö, joka suorittaa pommituslentoja Pohjois-Vietnamiin. Torjuntatulen ulottumattomissa se pudottaa tappavan pommilastin, joka hävittää asutuskeskuksia, patolaitteita, kirkkoja, sairaaloita ja kouluja. Ihmisten tappamiseen tarkoitetut nerokkaat hävitysaseet aiheuttavat surman lapsille, vanhuksille, pelloilla työskenteleville vaimoille jne. Olen varma, että urheuden puna ei kultaa nuorten lentäjien poskipäitä, kun he lähtevät pommituslennoilleen suorittamaan annettua taistelutehtävää. He tietävät, mikä on heidän henkilökohtainen osuutensa, kun Pohjois-Vietnam on pommitettava ''takaisin kivikauteen'' Jos ei nyt, niin kaiken päätyttyä, sekä hävitykseen osaaottaneen yksityisen

lentäjän että Yhdyvaltojen kansan omatunto herää ymmärtämään sen epäinhimillisyyden mittaamattoman syvyyden, joka Pohjois-Vietnamin pommituksilla on ollut.

Minä olen poikavuosina kyynel silmäkulmassa laulanut Sotilaspojan valaa: ''samaanpa käyn ma taisteloon, ja nälkään, kuolemaan'' tai liikutuksen tuntein kuunnellut, kuinka nuorukaiselle kuolla kuuluu jne. Hiroshiman pommitus, joka oli vain paukkupanos tulevan atomisodan rinnalla, on antanut kuoliniskun runebergiläiselle sotilasihanteelle. Asevelvollisuuteen perustuvalle sotapalvelukselle voidaan löytää järkeviä perusteita, mutta todelliselle sodalle, jota varten armeijassa ''tehdään miehiä'', ei ole enää olemassa mitään järkeen menevää perustetta. Jos niin käy, että omaa maata on asein puolustettava hyökkääjää vastaan, se on tehtävä, mutta mikäli asiat johdetaan tai päästetään sille asteelle, on kyseessä kansallinen itsemurha.

Näin oletan nuorten valtaosan ajattelevan ja jos näin on, olen siitä iloinen. Kuta laajemmalle kautta maailman tällainen käsitys leviää, sitä varmemmin voidaan torjua ydinsodan uhka ja siltä osalta turvata ihmiskunnan eloonjäänti.

Se osuus, mikä kristillisellä kirkolla on kautta vuosisatojen ollut sodan hyväksymisessä ja sodan siunaamisessa, on ollut yhtä merkittävä kuin masentava. Voitaneen sanoa, että kirkko on vaikutuksille alttiissa nuorisossa synnyttänyt ja kasvattanut sodan ihannoimista. Varttuneempi polvi on käyttänyt kirkkoa enemmänkin välikappaleena sotaan valmistauduttaessa tai sitä käytäessä. En ole suinkaan ainoa, joka on nähnyt jotakin käsittämätöntä ja jopa irvokastakin siinä, että kristillisiin arvoihin nojaavien maiden välisessä sodassa kirkko molemmin puolin on pyhittänyt murha-aseet ja rukoillut Korkeimman suojelusta omalle sotaväelle ynnä tuhoa vastapuolen kristityille. Sotilaspastorit ja kenttäpiispat ovat kahdella jalalla käveleviä esimerkkejä kirkon kaksinaismoraalista suhtautumisessa sotaan.

Luin äskettäin katolisen papin Daniel Berriganin haastattelun, jonka hän oli antanut kärsiessään amerikkalaisessa vankilassa rangaistustaan Vietnamin sodan vastustamisesta. Hän kertoi elämänsä käännekohdan tapahtuneen Hanoissa, kun hän siellä omin silmin seurasi amerikkalaisten pommikoneiden aiheuttamaa hävitystä. ''Me olemme suuri ja mahtava maa. Me tallaamme heikot jalkoihimme emmekä kuule, kun he huutavat kuolemanhädässä.'' Hän kertoi ajattelevansa häpeällä sitä, että kirkko säännöllisesti on siunannut valtion aseet ja hyväksynyt ihmisten tappamisen. ''En tahdo kääntää ketään kristinuskoon enkä mihinkään muuhun. Haluan kääntää itseni inhimillisyyteen ja jakaa kokemukseni muiden kanssa.''

Nykypäivien nuoriso tietää, että sen tulevaisuutta ja fyysistä olemassaoloa voivat uhata toisetkin vaarat kuin sota. Viime aikoina on kirjoitettu paljon ympäristönsuojelusta ja luonnon tuhoamisesta.

Vakavat tiedemiehet ovat ennustaneet, että elinympäristömme turmeltuu niin pahoin muutaman vuosikymmenen kuluessa, että ihmisen elämiseltä katoavat edellytykset, mihin myös valtava väestönlisäys vaikuttaa. Kolmannen maailman hätä liikuttaa valistuneen ihmisen mieltä, mutta ne kansainväliset konferenssit ja rikkaan valkoisen maailman toimenpiteet, joita on suoritettu kolmannen maailman olojen parantamiseksi, eivät ole johtaneet kuin seitinohuen verhon heittämiseen, jotta pahimmat epäkohdat poistuisivat häpeileviltä silmiltämme. Ja sekin on ollut turhaa työtä, sillä me tiedämme, kuinka häviävän vähän on tehty.

Sen jälkeen kun käsikirjoitukseni oli toukokuun 1972 loppuun mennessä valmis, toimeenpantiin Tukholmassa YK:n järjestämänä ympäristönsuojelukonferenssi, jossa sekä sen epävirallisissa sivukokouksissa käsiteltiin luonnon saastumista niin suuren asiantuntemuksen turvin kuin maailmalla tällä erää on mahdollista suorittaa. Valitettavasti en tähän

kirjoitukseen ehdi ottaa edes yleiskatsausta konferenssin tuloksista. Olen kuitenkin varma, että konferenssissa tehty työ tulee olemaan alkuna kasvavalle mielenkiinnolle, jatkuvalle tutkimukselle sekä — toivottavasti — välttämättömäksi katsottaville toimenpiteille elinympäristömme pelastamiseksi tuholta.

Meillä on sellainen käsitys, että vain muutamat vähän pöllähtäneet tiedemiehet ovat huolissaan maailman tulevaisuudesta, väestönkasvusta, ympäristön saastumisesta yms. Sitä vastoin uskomme, että käytännön talous- ja teollisuusmiehet, jotka ottavat vain realiteetit huomioon, eivät lainkaan näe voittamattomien vaarojen meitä uhkaavan. Pitihän johtavaksi mainittu pankki- ja talousmiehemme äskettäin televisiossa oppitunnin näsäviisaille nuorille: tätä tuhoa on saarnattu jo vuosikymmeniä. Sitä ei ole tapahtunut eikä se ole näköpiirissä. Tekniikka pystyy kyllä kaikki vaarat poistamaan.

Näin eivät toki kaikki teollisuusmiehet ajattele. Jo vuonna 1968 perusti tohtori Aurelio Peccei ''Rooman klubin'', jonka tutkimusprojektilla on nimenä ''Ihmiskunnan tulevaisuus'' Peccei on Italian suurimman konsulttitoiminimen johtaja ja Fiat-yhtiön johtokunnan jäsen.

Tänä vuonna (1972) on Yhdysvalloissa julkaistu Rooman klubin ensimmäinen osaraportti, jonka sisällöstä ensi sijassa vastaa Massachusettsin teknologisen instituutin professori Dennis L. Meadowsin johtama työryhmä.

Tutkijaryhmä on käyttänyt hyväkseen tietokoneeseen sijoitettua dynaamista maailmanmallia. Siihen on syötetty relevantit tiedot teollisuustuotannosta, elintarviketuotannosta, raaka-ainevaroista, ympäristön saastumisesta ja väestönkasvusta. Tulos on seuraava: elintarvikkeiden kulutus, teollisuustuotanto ja väestö tulevat kasvamaan poikkeuksellisesti, kunnes nopeasti vähenevät raaka-ainevarat pakottavat vähentämään teollisuustuotantoa. Kuitenkin sekä väestö että saastuminen jatkavat kasvuaan vuosikymmeniä tämän jälkeen. Mutta eivät

rajattomasti, sillä aikanaan väestönkasvu muuttuu suureksi väestönkadoksi, minkä aiheuttavat nälkä ja taudit, joita terveydenhoito pienenevine mahdollisuuksineen ei voi estää.

Tutkijat ovat ottaneet useissa vaihtoehdoissaan huomioon mahdolliset teknilliset keksinnöt, joiden tuloksena on oletettu energian riittävän äärettömyyksiin saakka. Mutta tietokone osoitti, että vaikka nämä seikat viivästyttävät katastrofia, ne eivät sitä estäisi. Joka tapauksessa katastrofi tapahtuu viimeistään vuoden 2100 paikkeilla.

Raportin mukaan väestönlisäys tulee olemaan niin suuri, että vaikka kaikki viljelyskelpoinen maa otetaan käytäntöön, ravintoa riittää vain vuoteen 2000 saakka. Jos maanviljelyn tuotantotasoa voidaan nostaa nelinkertaiseksi nykyisestä, suuri nälänhätä siirtyy 50 vuodella.

Tutkijaryhmän suorittamien laskelmien mukaan osa korvaamattomia raaka-aineita loppuu maailmasta jo ennen vuosituhannen loppua. Lunnonkaasua riittää 38 vuodeksi, öljyä 31 vuodeksi, kuparia 36 vuodeksi jne. Jos oletetaan, että raaka-ainereservit ovat viittä kertaa suuremmat kuin nyt tiedossa olevat ja käyttö kasvaa nykyistä vauhtia, on maailmassa luonnonkaasua vielä 49 vuodeksi, öljyä 50 vuodeksi ja kuparia 48 vuodeksi.

Alamme olla valintatilanteen edessä. Mutta se vaihtoehto, joka kykenee ylläpitämään tasapainon, on hyvin tuskallinen, sillä se voidaan saavuttaa vain siten, että väestön ja teollisuuden kasvaminen lopetetaan. Tutkijaryhmän mielestä se edellyttää syvällekäypiä muutoksia siinä yhteiskuntarakenteessa, joka on kehittynyt kasvun vuosisatoina. Mainittu tasapaino syntyy joko tietoisten väestön ja teollisuuden kasvun estävien toimenpiteiden avulla tai siihen johtaa katastrofi, josta edellä oli puhe. Kolmatta vaihtoehtoa ei ole.

Tutkijaryhmä on sitä mieltä, että täydellisesti uudet arvostukset ovat välttämättömät. Ihmiskunnalla on olemassa fyysiset keinot, jotka ovat tarpeen sellaisen uuden yhteiskun-

nan luomiseksi, joka voi kestää vielä monien sukupolvien ajan. Mutta tämän toteuttaminen on, kuten Rooman klubin toimeenpaneva komitea lausuu, ylivoimaisia vaikeuksia tarjoava tehtävä.

Tämä kaikki on kuin paha painajaisuni. Mutta niille, jotka nyt ovat teini-iässä, se on aikanaan vielä pahempi todellisuus.

Voi olla, että tämä Rooman klubin ensimmäinen raportti ei sisällä lopullista totuutta. Klubi jatkaa työtään. Mutta niin paljon on jo nyt selvitetty, että summittainen peruskehys maailman tulevaisuudelle on luotu. Se ei riemastuta optimismiin.

Kun edellä sanoin, että maailman mittasuhteessa tapahtunut ja tapahtuva ihmisen olemassaoloon vaikuttava muuttuminen tekee vaikeaksi sovittaa sukupolvien välille syntynyttä vastakohtaisuutta, tarkoitin sitä, että vanhempi väki yleensä elää menneisyydessä tai sen kultaamassa nykyisyydessä, joka ei ole todellista nykypäivää. Nuoriso elää realistisessa nykyisyydessä, mutta se näkee huomispäivän ja tutkii, millä muilla kuin vielä vallallaolevilla menettelytavoilla uhkaa ja vaaroja täynnä oleva tulevaisuus voitaisiin turvata, kaikesta huolimatta. Sen vuoksi se pohtii ennakkoluulottomasti sotaa, ympäristön suojelemista saastumiselta, luonnon varjelemista ja luonnon varojen säästämistä, kolmannen maailman kohtaloa. Suomessa se lisäksi etsii uutta suhtautumistapaa autioituvaan maaseutuun ja sen ahdistuksessa elävään väestönosaan, työväkeen ja työväenliikkeeseen, koulutukseen ja koulutusmahdollisuuksien parantamiseen myös valtakunnan syrjäalueilla, meidän osaamme kansainvälisessä yhteistyössä jne. Se on mennyt niin pitkälle, että se on asettanut kysymyksen, onko hyvinvointivaltion rakentaminen ja yleisen hyvinvoinnin edistäminen kulutuskysynnän jatkuvan lisäämisen muodossa sosiaalisin tapa rakentaa onnellista yhteiskuntaa. Suhtautuminen työttömyyteen ei Suomen sivistyneen nuorison parissa ole enää ulkokohtainen kysymys, vaan siitä on tullut ja siitä on hyvin

suuressa määrin nykyistä enemmän tulossa kipeä henkilökohtainen kohtalokas ongelma. Vielä kymmenkunta vuotta sitten jokainen, joka oli saanut suoritetuksi esim. yliopistollisen loppututkinnon, saattoi saada koulutustaan vastaavan paikan yhteiskunnassa. Nyt on asia jo aivan toisin. Työttömiä akateemisen tutkinnon suorittaneita on runsaasti ja tämän vuosikymmenen lopulla niitä on vasukaupalla.

Kaikki nämä ja monet näihin liittyvät seikat ovat ilmeisesti johtaneet siihen, että ryhdytään tutkimaan yhteiskunnan valtarakenteita. Mihin tämä etsiminen johtaa, sitä ei ole tänä päivänä nähtävissä, mutta eniten omia etujaan vastaan toimivat ne, jotka kieltäytyvät tunnustamasta, että yhteiskunnassamme on ilmiöitä, jotka johdattavat oikeamielisen nuorison huomion yhteiskunnan valtarakenteisiin.

Tapasin muutamia aikoja sitten erään läntisen kapitalistisen maan valtionpäämiehen, jonka kanssa syntyi keskustelu nuorison kriisistä, niin kuin me asian nimitimme. Hän kertoi, että hänen yliopisto-opintoja harjoittava tyttärensä on kehittynyt opiskeluaikanaan erittäin radikaaliksi. Heillä on ollut keskenään laajoja yhteiskunnallisia keskusteluja, joiden aikana hän on osoittanut tyttärelleen, kuinka nopeasti kehitys on mennyt eteenpäin ja kuinka verrattomasti paljon paremmat olosuhteet nyt ovat vallalla kuin muutama vuosikymmen sitten. Kaiken tämän on hänen tyttärensä myöntänyt todeksi, mutta hän on esittänyt ainoana vastaväitteenään systeemin. Yhteiskunnallinen systeemi on väärä ja epäoikeudenmukainen, systeemi rakentuu eriarvoisuuden ja riiston pohjalle. Tämän jälkeen on keskustelu siirtynyt ideologiaan. Yhteistä lopputulosta ei voitu saavuttaa, sillä tyttären vakaumus oli, että nykyisen yhteiskuntajärjestelmän vallitessa ei ihmiskunta kykene torjumaan sitä koko elävälle elämälle kuolettavaksi kehittyvää vaaraa, minkä imperialistiset sodat, elinympäristön saastuminen, kolmannen maailman puute, kulutusyhteiskunnan määrätön paisuminen yms. ehkä

jo aivan läheisessä tulevaisuudessa aiheuttavat. Hänen lähtökohtansa oli ollut se, että kun markkinatalousjärjestelmä perustuu siihen, että pääoman, joka yleensä on yksityisten hallussa, tulee tuottaa voittoa niin paljon kuin mahdollista, se ei alistu niihin rajoituksiin, joita on tehtävä tulevien polvien hyväksi. Siksi juuri nuorison solidaarisuus tulevia sukupolvia kohtaan johtaa vallallaolevan systeemin muuttamiseen.

Keskustelukumppanini totesi, että tyttärensä mielipiteissä hän näki nuorison vakavan haasteen sille elämänmuodolle, jota me länsimaissa pidämme parhaana mahdollisena.

DEMOKRATIA JA TALOUDELLINEN VALTA

KYSYMYS:

Perustuslaissa sanotaan, että ''valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta'' Eduskunnan ohella tärkeitä vallankäyttäjiä ovat kuitenkin myös pankit, suuryritykset ja niiden organisaatiot. Moni vasemmistolainen katsoo, että kansanvallasta sanan varsinaisessa merkityksessä voidaan puhua vasta sitten, kun myös tämä taloudellinen valta on saatettu demokraattisen kontrollin alaiseksi. Miten Te näette taloudellisen vallan ongelman demokratiaan pyrkivässä yhteiskunnassa? (A.E.)

VASTAUS:

Kyllä kai se on totta, että *valtio*valta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Valtiovalta tarkoittaa tässä käsitykseni mukaan julkista valtaa, joka kuuluu kansalle. Tämä yleisperiaate on toteutettava lainsäädännössä siten, että kansalla on aina viime kädessä valta määrätä, miten maan asioita on hoidettava.

Tosiasiallisen määräysvallan käyttäjiä ovat myös mainitsemanne pankit, suuryritykset ja niiden organisaatiot. Haluaisin

lisätä siihen vielä ammatilliset järjestöt, taloudelliset etujärjestöt, aatteelliset intressijärjestöt jne. Viime vuosina on havaittu, että esimerkiksi työntekijäin ja työnantajain ammatilliset järjestöt ovat keskinäisillä työehtosopimuksillaan voineet päättää, mitä sosiaalisia etuja valtiovallan tulee antaa työntekijöille, minkälaisen tulee olla työehtosopimukseen sisällytetyn lakiehdotuksen ja milloin se tulee hyväksyä. Tällainen käytäntö ei tyylipuhtaasti vastaa eduskunnan vallan täydellisyyttä.

Kun siirryn puhumaan taloudellisen vallan asettamisesta demokraattisen kontrollin alaiseksi, niin periaatteessa hyväksyn tällaisen kontrollin. Tähän suuntaan ollaan menossa. Otan esimerkin aluksi Ruotsista. Siellä saa 1. 1. 1971 voimaantulleen liikepankkilain mukaan maan hallitus asettaa enintään kolme jäsentä liikepankkien hallitukseen. Tällä hetkellä pankkien hallituksissa on yhdestä kolmeen hallituksen nimeämää jäsentä, suurpankeissa enemmän kuin pienemmissä pankeissa.

Ruotsin liikepankkien "hallitus" (styrelse) on suomalaisen liikepankin hallintoneuvoston ja johtokunnan välimuoto. Enemmistö hallituksen jäseniä on luottamusmiehiä. Hallitus kokoontuu kuitenkin useammin (n. kerran viikossa) kuin suomalaisen liikepankin hallintoneuvosto. Maan hallituksen nimeämät edustajat ovat nykyisiä ja entisiä kansanedustajia.

Työntekijöillä ei ole edustusta liikepankkien hallinnossa.

Lainsäädännön ja sopimuksien mukaan ei osakeyhtiömuotoisissa teollisuus- ja muissa liikeyrityksissä ole työntekijäpuolen edustusta. Ruotsin ammattiliittojen keskusjärjestö (LO) on vuosikokouksessaan 1970 kuitenkin omaksunut linjan, jonka mukaan tavoitteena on se, että jokaisessa osakeyhtiössä on asianomaisen yhtiön työntekijöillä oikeus ammattiyhdistyksensä välityksellä valita tietty osa (vähemmistö) yhtiön hallituksen jäsenistä.

Saksan Liittotasavallassa on yhteiskunnan kontrolli järjes-

tetty toisin. Liikepankkien hallintoelimissä ei maan hallituksella enempää kuin ammattiyhdistyksilläkään ole edustusta. Mutta esim. kaivos- ja terästeollisuuden työntekijöillä on vuonna 1951 annetun lain mukaan oikeus valita viisi oman yrityksensä valvontaneuvoston jäsenistä. Yrityksen omistajat valitsevat toiset viisi ja yhdennentoista, ns. puolueettoman jäsenen vaali tapahtuu yhteisratkaisuna ko. kymmenen jäsenen ehdotuksesta ja osakkeenomistajayhtiökokouksen vahvistamana.

Muussa teollisuudessa työntekijät valitsevat kolmanneksen valvontaneuvoston jäsenmäärästä.

Valvontaneuvosto puolestaan valitsee yrityksen johtajat ja ylimmät toimihenkilöt. Yrityksen ylimpään käytännön johtoon (johtokuntaan) kuuluu tavallisesti kolme johtajaa. Yksi näistä vastaa henkilöstöpolitiikasta. Tämän johtajan valinta on riippuvainen yrityksen valvontaneuvoston työntekijäjäsenten hyväksymisestä. Valinta ei voi tapahtua vastoin työntekijäjäsenten kantaa. Jokaisessa yrityksessä on vuonna 1952 annetun lain mukaan lisäksi tuotantoneuvosto, jossa on varsinaisina jäseninä vain työntekijäin ja toimihenkilöiden edustajia. Neuvostolla on varsin laaja päätösoikeus esim. henkilöstöasioissa.

Olen havainnut, että kevättalvella 1972 vaatimuksia työntekijäin osanotto-oikeudesta yritysten päätäntäelimiin on esitetty mm. Sveitsissä, Itävallassa, Belgiassa ja Alankomaissa. Ruotsissa vaaditaan laajempaa osanotto-oikeutta. Samaan aikaan on Länsi-Saksassa vaadittu, että työntekijä- ja toimihenkilöedustusta on kaikissa yhteisissä hallintoelimissä lisättävä, niin että suhde tulee olemaan 50—50.

Minusta näissä kapitalistisissa maissa toteutetut tai suunnitellut järjestelyt ovat kannatettavia. Minkä muodon ne Suomessa saisivat, on tässä vaiheessa mahdotonta sanoa, mutta on varma, että tällaiset toimenpiteet taloudellisen vallan käyttöön liittyvän ongelman ratkaisemiseksi eivät ehkä ole

kovin kaukaisen tulevaisuuden asioita.

Se kai tunnustetaan, että 1940-luvulla perustetut ns. tuotantokomiteat ovat yleensä epäonnistuneet. Sitä tietä jatkamalla ei ole olemassa välttämättömien uudistusten edellytyksiä.

Kuten vastaukseni alussa mainitsin, hyväksyn periaatteen, että taloudellinen valta olisi tietyissä rajoissa saatettava demokraattisen kontrollin alaiseksi. Ulkomaiset esimerkit kapitalismin linnoituksiksi luonnehdituista maista osoittavat, että tällä periaatteella on laajaa kannatusta. Mutta suoritetut kokeilut ovat käytännössä joko epäonnistuneet tai ovat vasta kokeiluasteella, niin että mitään yhtenäistä ohjelmaa ei ole olemassa. Jokainen maa saanee omien olosuhteittensa ja omien kokemustensa pohjalta lähteä etsimään demokraattisen kontrollin muotoa.

Taloudellisen vallan kontrolli silloin kun se suuntautuu kotimaiseen yritystoimintaan on toteutettavissa lainsäädäntötoimin. Mutta miten kontrolloida ylikansallisia jättiläisyhtymiä, suurkonserneja, jotka toimivat useassa maassa ja hallitsevat miltei rajattomia pääomia? Tämä kysymys on nimenomaan pienen maan kansallisen talouselämän tärkeimpiä ja arkaluontoisimpia. Tuollainen kansainvälinen suuryritys voi manipuloida suhteellisen vapaasti, se voi siirtää pääomia ja tuottoja maasta toiseen, miten se sille on taloudellisesti edullisinta. Se voi määrätä käyttämilleen tuontiraaka-aineille mielensä mukaisen hinnan, se voi maksaa veronsa siellä, missä se on sille taloudellisesti tarkoituksenmukaisinta jne. Suurkonserni voi taloudellisen valtansa turvin tarpeen niin vaatiessa suorastaan määrätä pienen maan talouspolitiikasta. Länsimainen taloudellinen ja poliittinen integraatio johtaa välttämättömyyden pakosta siihen, että sen piiriin kuuluvat pienet valtiot menettävät osan taloudellisesta itsemääräämisoikeudestaan. Tämä oli yhtenä syynä siihen, että Suomessa ei hetkeäkään ole harkittu Suomen jäsenyyttä Euroopan Talousyhteisössä.

Jos onnistumme pitämään kansainvälisten jättiläisyritysten kauko-ohjatun taloudellisen vallankäytön kurissa, on ongelmana meillä ensi kädessä liian harvoihin käsiin kerääntyneen kotimaisen taloudellisen vallan kontrollointi. Esimerkin taloudellisen vallan keskittymisestä tarjoavat liikepankkimme.

PORVARILLINEN HEGEMONIA

KYSYMYS:

Viime vuosina on puhuttu paljon porvarillisesta hegemoniasta. Puheella tarkoitetaan sitä tosiseikkaa, että niistä valta-asemista, välineistä ja instituutioista (lehdistö, koulu, kirkko jne.), joista käsin tai joiden avulla yleiseen ja yksityiseen mielipiteeseen vaikutetaan, on porvarillisesti ajattelevien hallussa paljon suurempi osa kuin vasemmistolaisten hallussa. Tämän vuoksi on mahdollista, että ''omistava luokka hallitsee suoranaisesti yleisen äänioikeuden avulla'', kuten Lenin sanoo. Eikö porvarillinen hegemonia siis olennaisesti rajoita mielipiteen muodostuksen vapautta ja demokratian toimintaa? Miten tämä epäkohta — mikäli sen epäkohdaksi näette — olisi korjattava? (A.E.)

VASTAUS:

Olen havainnut, että sanonta ''porvarillisesta hegemoniasta'' on ärsyttänyt niitä, jotka lukeutuvat tai enemmänkin niitä, jotka luulevat lukeutuvansa tuon hegemonian ylläpitäjiin. Jos Suomen oloja objektiivisesti tarkastellaan, niin ei-sosialistisen, ensi sijassa porvarillisen kansanaineksen käytettävissä on lehdistön valtaosa, kun taas vasemmiston lehdistön määrä on

vähäinen. Vuonna 1946 sanomalehdistömme kokonaislevikistä 84,6 % kuului porvarilliselle lehdistölle ja 15,4 % vasemmistolehdistölle. Vuonna 1969 porvarillisen lehdistön osuus oli kasvanut 88,9 %:ksi ja vasemmistolehtien osuus taas laskenut 11,1 %:iin.

Suomalaiseen ruokakuntaan tuli vuonna 1969 keskimäärin 0,16 vasemmistolaista puoluelehteä, mutta 0,49 porvarillista puoluelehteä ja 0,78 porvarillista riippumatonta lehteä. Sadasta ruokakunnasta on siten 49 porvarillisen puoluelehden ja ainoastaan 16 jonkin vasemmistolehden tavoitettavissa.

Kun lehdistöllä kieltämättä on vaikutusta lukijain kannanottoihin, voidaan sanoa, että lehdistömme vahvistaa porvarillista ''mielipideilmastoa''

En ihmettelisi, vaikka joku vallitsevaan ''rutiiniin'' tyytyväinen kansalainen pitäisi edellä esittämääni johtopäätöstä ''porvarillisesta hegemoniasta'' lehdistön piirissä virheellisenä, koska jokaisella suomalaisella on vapaus itse valita lehtensä. Jos meillä olisi sanokaamme suunnilleen samat puoluesuhteet vallalla kuin nyt, mutta vasemmistolehtien levikki olisi n. 90 % kokonaislevikistä ja loput 10 % jakautuisivat ei-vasemmistolaisten lehtien kesken, niin minä monen muun ohella pitäisin tilaa, joka on vallalla lehdistön alalla, ilmauksena ''vasemmistolaisesta hegemoniasta''

Yleisradio, jos niin tulikuumaan asiaan rohkenen sormenpäällä koskettaa, on tyyppiesimerkki siitä, kuinka vaikeaa tavallisten suomalaisten ihmisten on päästä totutusta yksipuolisuudesta, minkä lempinimenä on ollut puolueettomuus, siirtymään moniarvoiseen ohjelmaan. En ole radion ja television ohjelmiston innokkaimpia seuraajia, joten kannanottoni perustuu aivan yhtä hataralle pohjalle kuin yleisradion korkeimman päättävän elimen hallintoneuvoston yksityisiä ohjelmia ja niiden tekijöitä koskevat päätökset — jotka muuten eivät tarkasti ottaen kuulune edes sen toimivaltaan. Eräät suuttumusta herättäneet ohjelmapalaset ovat minua

huvittaneet, muutamissa on antamisen ilosta ylitetty jo etukäteen arvattavissa oleva keskiarvokuuntelijan kestokynnys. Mutta tässä tullaan taas lehdistön hegemoniasuhteisiin. Porvarillinen lehdistö uhoaa pääkirjoituksissaan, pakinoissa ja yleisön osastoissa tällaisia ''ylitsekäymisiä'' vastaan, mutta päinvastaiset ja maalle vahingolliset ilmiöt jäävät huomiotta. Olen sattumalta kaksi kertaa nähnyt ja kuullut, kuinka arvokas maanviljelysneuvos televisiossa kertoo viimeisestä tapaamisestaan presidentti Svinhufvudin kanssa. ''Historiallisen totuuden'' nimessä hän kertoi, että Ukko-Pekka antoi hänelle testamenttinaan: ''Älkää koskaan luottako ryssään.'' Kun tämä ohjelma ajettiin ensimmäisen kerran valtiollisten vaalien alla, arvelin, että kyllä tästä on pakko jonkin porvarilehdenkin huomauttaa, mutta täysi hiljaisuus vallitsi myös vasemmiston lehdissä.

Lehdistön osuus saakin jäädä tähän. Esitetyt luvut ovat omalla tavallaan vastaansanomattomat, vaikka on tietenkin myönnettävä, että porvarillisessa lehdistössä esiintyy jyrkän mielipideyksipuolisuuden ohella moniarvoisuuteen pyrkivää tekstiä.

Koululaitoksemme osalta ei tietenkään ole esitettävänä mitään lukuja, joilla opetuksen poliittinen suuntaus olisi todistettavissa. Mutta vähänkään tasapuolisuuteen pyrkivä kansalainen ei halunne väittää vääräksi sitä, että koulu on vuosikymmeniä antanut avoimesti porvarillista arvomaailmaa pönkittävää opetusta. Kirkon suhteen on asianlaita ollut sama, vaikka viime aikoina on moniarvoisempi suhtautuminen astunut kuvaan. Minulle suhtautumisessa kirkkoon merkitsi aikoinaan paljon se, että valtaosa papistosta oli 1930-luvulla fašistisen ikl:n kannattajia.

Nämä toteamukset ns. porvarillisesta hegemoniasta on rehellisyyden nimessä tunnustettava oikeiksi, eikä tuon propagandisesti ehkä terävän, mutta asiallisesti katsoen sittenkin perustellun sanonnan käyttämisestä pitäisi her-

mostua. Kun ilmiötä kutsuu ''porvarilliseksi hegemoniaksi'' niin ei se näet sanottavasti vikaan mene. Minä olen saanut kasvatukseni ja saavuttanut korkean iän ''porvarillisen hegemonian'' vaikutuksen alaisena, enkä olisi rehellinen, jos kieltäisin tällaisen hegemonian olemassaolon, vieläkin.

Viime aikojen vetoomus moniarvoisuuden kunnioittamisesta on muuttanut jonkin verran yleisiä asenteita, mutta sehän tiedetään, että asenteiden muuttuminen on pitkäaikainen prosessi.

Kun minulle ensimmäisen kerran eräässä yksityisessä poliittisessa keskustelutilaisuudessa esitettiin ajatus, että taloudellisesti vaikeassa asemassa olevien sanomalehtien toimintaa olisi tuettava valtion varoin, hyväksyin ehdotuksen. Sellaisen esityksen hallitus myöhemmin tekikin. Eduskunnassa se muutettiin rahamäärältään paljon suuremmaksi puoluetueksi. Olen henkilökohtaisesti suhtautunut puoluetukeen suuresti epäillen, vaikka myönnän, että sille voidaan esittää päteviä perusteluja.

Syynä puoluetukea koskeviin epäilyksiini on ollut pelko puoluebyrokratian, poliittisen eliitin kasvavasta vallasta. Kun puoluetukea maksetaan, määrää sen käyttämisestä puolueen keskusjohto, joka voi olla kollektiivinen elin, mutta voi myös olla — kuten tunnettua — yksi mies. Puoluetuella palkataan keskusjohdon toimihenkilöt ja paikalliset puoluetyöntekijät, eikä sillä hyvä, vaan puolueen palkkalistalla olleista kokopäivätoimisista virkailijoista saattaa tulla puolueiden puheenjohtajia. On täysin inhimillistä, mikäli puoluejohto toimihenkilöitä valitessaan pitää huolen siitä, miten parhaiten voitaisiin vahvistaa johdon asemaa. Puoluetuki koituu vallan keskityksen ja vallan jatkuvuuden pönkittämiseksi puolue-elämässämme. Puoluetuki edistää vanhassa kiinniriippumista, se on omiaan estämään kehitystä puolueen sisällä, ehkäisemään uusien ajatusten ja virtausten leviämistä puolueen piirissä. Puolueiden tulisi kulkea yhteiskunnallisen ja valtiollisen kehityksen

kärjessä tai ainakin tasalla. Sen vuoksi puolueiden piirissä on sisäinen verenkierto välttämätön. Puoluetuki sen estää. ''Julma peli'' vallan säilyttämiseksi puolueessa helpottuu puoluetuen avulla.

Huonosti kannattavan ensi sijassa vasemmistolaisen sanomalehdistön valtion avustuksilla tapahtuva tukeminen sitä vastoin käy mielestäni jatkuvan sanomalehtikuoleman ja siitä osaltaan aiheutuvan keskityksen vuoksi yhä tärkeämmäksi. Pulma on sama ainakin kaikissa pohjoismaisissa demokratioissa. Olen juuri lukenut selvityksen oloista Tanskassa. Siellä on sanomalehtien lukumäärä vuodesta 1950 lähtien vähentynyt 161:stä 65:een. Sos.dem. lehdistöä, joka on supistunut kuuteen, on pidetty hengissä ammattijärjestön voimakkaalla taloudellisella tuella, jota on annettu jo 20 vuoden ajan. Suurimman konservatiivisen lehden painos on yli 200.000, kun taas kaikkien kuuden sos.dem. lehden yhteinen painos on 130.000. Tanskassa sanomalehdet perinteellisesti vastustavat valtion taloudellisen tuen antamista.

Niin vastenmieliseltä kuin se saattaa kuulua kin ns. porvarillisen hegemonian kannalta, pidän valoisana puolena asiassa nuorison laajaa omaa julkaisutoimintaa. Ylioppilaslehdet, teini- ja muut niihin verrattavat julkaisut jakavat tietoa, joka ei hevin pääse ns. hegemonian lehdistön kautta julkisuuteen. Näissä nuorten julkaisuissa lyödään joskus huikeasti yli maalin, mutta puolustukseksi voidaan sanoa, että niissä yleensä pääsevät erisuuntaiset katsomukset esille. Ja jos ylilyömisestä arvostellaan, niin vastapuoli on reippaasti lyönyt yli vuosikymmeniä, ja lyö jatkuvasti.

DEMOKRATIAN LAAJENTAMINEN

KYSYMYS:

Demokratian laajentamisesta on nykyisin usein puhetta. Mihin tärkeysjärjestykseen olisi pantava eri uudistukset, jotka tähtäävät tämän tavoitteen toteuttamiseen? (J.-M.J.)

VASTAUS:

Kun minulla ei ole selvää kokonaiskuvaa siitä, minkälainen on demokratian laajentamisen uudistusohjelman täysimittaisuus, en katso voivani kysymykseen vastata kuin tärkeimmän tavoitteen kohdalta.

En käy pitkälti perustelemaan sitä tosiasiaa, että maassamme ja maailmassa on tapahtunut HM:mme säätämisen jälkeisinä 53 vuotena monia suorastaan mullistavia muutoksia. Hallitusmuotomme laadittiin aikana, joka on monessa mielessä ratkaisevasti toisenlainen kuin se, missä sitä nyt toteutetaan. Kun otetaan huomioon, että HM perusolemukseltaan kuvastelee ajattelutapaa ja olosuhteita, jotka jo vuonna 1919 olivat vanhentuneita, on ero HM:mme ja nykyajan välillä erittäin suuri.

Hallitusmuodothan tehdään siinä tarkoituksessa, että niiden

laatijoiden arvomaailma saisi pysyväisen perustuksen, jonka muuttaminen toista ideologiaa tai toista valtaryhmittymää kuvastelevaksi olisi joko mahdotonta tai ylivoimaisen vaikeaa. Monessa hallitusmuodossa on säännös, jonka mukaan se on pidettävä ''järkähtämättömästi'' voimassa (Ruotsin HM vuodelta 1772) tai on ''peruuttamaton'' (vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys). Kuningas Kustaa III yhdistys- ja vakuuskirja (21/2 ja 3/4 1789) on varsin tyypillinen. Sen 8. kohdassa määrätään, että tähän yhdistys- ja vakuuskirjaan ''älköön milloinkaan sallittako mitään esitystä tahi tehdä koetusta tämän sanallisen sisällyksen vähimpäänkään muutokseen, selitykseen tai ojentamiseen''

Hallitusmuodon muuttaminen varsin tarpeellistenkin korjausten ja täydennysten vuoksi on määräenemmistösäännösten vuoksi erittäin vaikeaa. Kuitenkin tietynlainen muutos saattaa olla välttämätön yhteiskunnallisen kehityksen turvaamiseksi.

Hallitusmuodon tulee vastata olevia oloja ja olevia tarpeita. Se on toteutettavissa, jos joka 50. vuosi valitaan perustuslakia säätävä kansalliskokous, joka yksinkertaisella enemmistöllä voi laatia sen ajan yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista ja valtiollista kehitystä vastaavan hallitusmuodon.

En oikein usko, että vanhatestamentilliseen juutalaiseen lakiin vetoaminen vaikuttaa edes niihin, joille sen pitäisi olla jonkinlaisena johdatuksena kannanotoilleen. Mooseksen 3 kirjan 25 luvun 10. jakeessa sanotaan: ''Ja pyhittäkää viideskymmenes vuosi ja julistakaa vapaus maassa kaikille sen asukkaille. Ja olkoon teille riemuvuosi; jokainen teistä saa silloin palata perintömaallensa ja sukunsa luo.'' Ja 23. jakeessa: ''Älköön maata ainaiseksi myytäkö, sillä maa on minun ja te olette muukalaisia ja vieraita minun luonani.''

Tuo juutalainen riemuvuosisysteemi, jonka sisältönä oli velkojen anteeksiantaminen, perintömaan palauttaminen sen menettäneille, orjien vapauttaminen jne. oli ilmeisesti

tarkoitettu määräajoin tasoittamaan sitä taloudellista eriarvoisuutta, joka yhteiskunnassa syntyy.

Noudattamamme tiukka tulkinta perustuslain säätämismenettelyn suhteen antaa eduskunnan pienelle vähemmistölle, yhdelle kuudesosalle, kohtuuttoman suuren vaikutusvallan lainsäädäntötyössä. Mielestäni olisi viipymättä selvitettävä, millaiset muutokset perustuslakien säätämis- ja muuttamismenettelyssä olisi toteutettava. Päämääränä olisi pidettävä sitä, että suuremmassa määrin kuin nyt voitaisiin valvoa yhteiskunnan etua, joka on kaikkien kansalaisten etu. Tulevaisuuden ehkä vaikeimmin ratkaistaviin asioihin kuuluu, kuinka voidaan ajoissa estää ympäristön saastuminen. Se edellyttää hyvinkin radikaalista puuttumista yksityisten ja yhteisöjen omistusoikeuteen. Tähänastinen tulkinta omaisuudensuojasta antaa pienelle vähemmistölle oikeuden torjua järkiperäiset toimenpiteet elinympäristömme turmeltumisen estämiseksi.

UTOPIA-SUOMI

KYSYMYS:

Nuoruudessanne Te kirjoititte utopistisen kuvitelman siitä, mitä tekisitte jos olisitte diktaattori. Leikitäänpä hieman toisenlaisella utopialla ja kuvitellaan, että me täällä Suomessa voisimme yhtäkkiä vapautua kaikista historiallisista perinteistä ja suunnitella koko yhteiskuntamme alusta alkaen uudelleen. Luuletteko, että kansalaiset tuossa tilanteessa valitsisivat täsmälleen saman yhteiskuntamuodon kuin mikä meillä nykyisin on? Luovuttaisivatko he esimerkiksi suurimman osan maasta ja tuotantolaitoksista joidenkin yksityishenkilöiden sukuperintönä kulkevaan omistukseen, vai pidettäisiinkö ainakin pääosa maasta ja tehtaista yhteisessä omistuksessa? Toisin sanoen, jos kansalaiset saisivat todella vapaasti ja demokraattisesti, ilman perinteiden painolastia, järjestää olot uudelleen tässä maassa, niin olisikohan Suomi nykyistä kapitalistisempi vai sosialistisempi vai juuri sellainen kuin se on tänään? (A.E.)

VASTAUS:

Tämä on fantastinen fantasialeikki. Voin siihen eräältä osalta yhtyä, vaikka kokemuksesta tiedän, että se tarpeen vaatiessa käsitetään ja esitetään vakavasti harkittuna kannanottona.

Näin kävi diktaattoripakinaparan, sitten kun joku sen äkkäsi toistakymmentä vuotta julkaisemisen jälkeen.

Sanotte, että uuden yhteiskunnan suunnitteluleikissä pitäisi vapautua perinteiden painolastista. Sehän tässä on pulmana, että jos kansalaisille suotaisiin tilaisuus tarkoittamaanne valintaan, niin he suorittaisivat sen suurelta osalta perinteiden painolastin vaikutuksen alaisina. Ei sillä tavalla luoda utopiaa, vaan kyseessä olisi valtasuhteita ja valtarakenteita heijastava kansanäänestys.

Puhutte omaisuuden periytyvyydestä. Yksityisen omistusoikeuden pyhyyttä harkitessani olen usein törmännyt omaisuuden periytyvyyteen, josta jo aikaisemmin olen puhunut. Miksi henkilö, joka ei ole tehnyt mitään muuta suuren omaisuuden hankkimiseksi kuin osannut hyvin valita vanhempansa, saa niin paljon paremmat lähtökohdat elämälleen? Köyhän pienviljelijän lapsi saa itse huolehtia koulutuksestaan, ja menestyy elämässä, jos on lahjoja eikä isommasti ryppyile. Tai ryppyilee sitten oikein vietävästi, kun on siihen edellytyksiä. Varakkaiden vanhempien lapsi koulutetaan usein puoliväkisin, ja kun hän on varttunut täysi-ikäiseksi, hänelle avautuu hyvin palkattu paikka isäkullan yrityksessä. Tätä asiaa olen todella pohtinut paljon.

Tämä minulle niin rakas Suomen kansa on siinä missä muutkin pohjaltaan vanhoillinen, monesti tekisi mieli sanoa, että se on suorastaan taantumuksellinen kansa. Suhtautuminen yhteiskunnassa esilletuleviin yksityistapauksiin paljastaa helposti, että puhumattakaan nyt julkiporvareista, niin sosialidemokraattien ja kommunistien parissa on paljon niitä, joiden ajatusmaailmaa hallitsee yhteiskunnallinen ja sivistyksellinen vanhoillisuus. Jos järjestettäisiin äänestys järkevän ja yhteiskunnallisesti tarkoituksenmukaisen perityn omaisuuden oikeudenmukaisesta uudelleenjaosta, niin raja kulkisi läpi kaikkien puolueiden ja mikä merkittävintä, vastaanäänestäneiden joukossa olisi suuri määrä täysin varattomia yksinomaan

kansaneläkkeen varassa eläviä naisia ja miehiä.

Pidän Suomen kansan todellista uudistushalua pienempänä kuin yleinen käsitys ja kuva on. Kuitenkin oletan, että monessa suhteessa toisenlaiseksi isänmaatamme toivottaisiin kuin se on. Tiedustelun, joka pitäisi kansalaisille osoittaa, olisi käsitettävä varsin suuri määrä yksityiskohtia, jotka ovat tärkeitä yksityisen ihmisen elämälle. Tätä menettelytapaa käytettäessä — pelkään — esitettäisiin niin monia asianomaisen kannalta ymmärrettäviä vaatimuksia, että yhteiskunnallamme ei olisi taloudellisia eikä henkisiä mahdollisuuksia niitä toteuttaa. Toivomukset pitäisi asettaa tärkeysjärjestykseen toteuttamisen taloudellisten mahdollisuuksien rajoissa. Järjestyksetön utopia saattaisi tässä yhteydessä muodostua anarkiaksi.

Ymmärrän kysymyksenne todellisen tarkoituksen olevan saada puristetuksi esille, millaiseksi oletan tai toivon yhteiskuntajärjestyksemme jäävän tai muuttuvan. ''Luuletteko, että kansalaiset'' merkitsee, mitä te itse luulette. Luulohan ei ole koskaan tiedon väärti, mutta jos nyt käytetään sanoja kapitalismi ja sosialismi, niin sanoisin, että kapitalistisemmaksi ei Suomi muutu, ei voikaan muuttua, — sillä mitä siltä siinä suhteessa puuttuu? Nykyisellään se ei voi olla, sillä ajat muuttuvat ja me niiden mukana. Olen joskus puhunut sosiaalisesta kansanvallasta järjestelmänä, mihin olisi pyrittävä. Oletan, että siihen tulee sisältymään enemmän kuin nykyiseen yhteiskuntaamme piirteitä, joita pidetään syystä tai toisesta tällä kertaa jollakin tavoin sosialistisina.

Utopiat ovat utopioita, joita ei voida toteuttaa. Kerran, enemmän kuin vuosikymmen sitten, oli luonani Kultarannassa päivällisillä joukko talouselämämme johtomiehiä. Antti Wihuri, maamme menestyksekkäimpiä yksityisyrittäjiä, sanoi minulle ja kai sen muutkin kuulivat, kun puhuttiin talousjärjestelmistä, että kommunismi on tietysti ihanteellisin järjestelmä. Siinä on vain se vakava vika, että sitä ei voida toteuttaa.

PRESIDENTIN ASEMA

KYSYMYS:

Muutamat vasemmistolaiset teoreetikot katsovat, että nykyinen HM on liian ''monarkkinen'' mm. siitä syystä, että se antaa tasavallan presidentille liian itsenäisen aseman. Toisaalta on mm. porvarillisella taholla esitetty, että olisi siirryttävä välittömiin kansanvaaleihin presidenttiä valittaessa, samalla kun on ehdotettu, että mahdollisuus valita sama henkilö presidentiksi usean kerran rajoitettaisiin kuten esim. USA:ssa on tapahtunut. Teillä on tähänastista laajin kokemus presidentin virkaan liittyvistä ongelmista Suomessa. Mitkä muutokset presidentin vaalitavassa ja asemassa olisivat mielestänne suotavia? (J.-M.J.)

VASTAUS:

Varsinainen poliittinen tietoisuuteni syntyi valtiomuototaistelun aikana. Olin luja ja ehdoton tasavaltalainen. Tästä arvatenkin johtui, että seurasin varsin perusteellisesti hallitusmuotoa koskevaa keskustelua. Olin yleensä sitä mieltä, että eduskunnalle oli perustuslaissamme varattava riittävän suuret valtaoikeudet. Kannatin tasavallan presidentin valitsemista eduskunnan toimesta. Olen ollut ja olen jatkuvasti samaa

mieltä. Kirjoitin joskus 1940-luvulla maalaisliitolle lakialoiteluonnoksen presidentinvaalin siirtämiseksi eduskunnalle.

Vuoden 1918 valtiopäiville annetussa hallituksen esityksessä hallitusmuodoksi ehdotettiin, että presidentin valitsisi eduskunta. Siihen lukuisten kompromissien joukkoon, jotka edelsivät hallitusmuodon hyväksymistä, kuului myös kokoomuspuolueen vaatimuksesta presidentin vaalin toimittaminen 300 sitä varten valitun valitsijamiehen toimesta. Vuoden 1927 valtiopäivillä perustuslakivaliokunta hyväksyi yksityisen lakialoitteen johdosta valmistamassaan mietinnössä kannanoton, että tasavallan presidentin vaalin toimittaminen voidaan antaa eduskunnalle.

Tavanomainen väite eduskunnan suorittamaa presidentin vaalia vastaan on se, että valitsijamiesten suorittama vaali antaa presidentille itsenäisemmän ja lujemman aseman suhteessa eduskuntaan. Tällä perustelulla ei ole mitään arvoa. Ståhlberg oli eduskunnan presidentiksi valitsema, mutta hänen arvovaltansa ja itsenäisyytensä eduskuntaan nähden oli kaikkein korkeinta luokkaa.

Valitsijamiesten suorittama presidentinvaali on huono kompromissi.

Viime aikoina meillä on tullut tavaksi demokratian nimissä vaatia, että presidentin vaali on annettava kansan välittömästi suoritettavaksi. Periaatteessa ei tällaista ratkaisua vastaan ole huomauttamista. Mutta käytännössä on vaalista vaikeaa selvitä yhdellä kertaa, jollei asioita päästetä siihen, että eniten ääniä saanut esimerkiksi viidestä ehdokkaasta tulee valituksi, kuten asianlaita on eräissä latinalaisen Amerikan maissa. Jollei kukaan ehdokkaista saisi ehdotonta enemmistöä, olisi suoritettava toinen vaali. Vaalitoimituksesta tulisi varsin mutkallinen ja veisi kansakunnalta luvattoman pitkän ajan, joka olisi omistettu henkilöön kohdistuvalle politiikalle.

Mutta varsinainen epäilyni kohdistuu siihen, että tietyissä olosuhteissa voidaan häikäilemättömällä demagogialla saada

lopputulos, joka ei ole maan edun mukainen. Kun vaikuttavin demagogia on varsin usein ulkopoliittista laatua, niin kansanvaali saattaa koitua maalle kohtalokkaaksi.

Toinen kysymys, jonka esititte vastattavakseni, koskee sitä, että mahdollisuus valita sama henkilö usean kerran rajoitettaisiin kuten esim. USA:ssa on tapahtunut. Tähän voitaisiin vielä lisätä, että useimmissa latinalaisen Amerikan maissa sama henkilö voidaan valita vain yhden kerran presidentiksi. Mutta tähän keskusteluun ei minunkaan mielestäni viittaus latinalaisen Amerikan valtiolliseen järjestykseen kuulu, sillä näissä maissa presidentit väärin käytettyjen valtaoikeuksiensa turvin ovat yhden virkakauden aikana rikastuneet niin paljon, että sama mahdollisuus on tarjottava muillekin.

Vastustan sitä käsitystä, että samaa henkilöä ei voitaisi valita useampaan kertaan tehtäväänsä. Olen lähtenyt siitä, että valinnan rajoittaminen saattaisi johtaa epäsuotuisiin tuloksiin. Jos tasavallan presidentti tietää, että kyseessä on hänen viimeinen virkakautensa, se voi vaikuttaa hänen vallankäyttöönsä. Kun Suomen tasavallan presidentillä nykyisen perustuslain mukaan on varsin itsenäinen asema — kuten toteatte —, voisi hän poliittisia seurauksia pelkäämättä tehdä päätöksiä, joita hän kaikin tavoin välttäisi, jos hän aikoisi uudelleen asettua ehdokkaaksi vaaleissa. Hän voisi monella tavalla jäädyttää yhteistyönsä eduskunnan kanssa, hän voisi jättää valtioneuvoston kannanotot huomiota vaille, hän voisi suorittaa tärkeitä nimityksiä ostentatiivisesti valtioneuvoston käsityksistä poiketen jne.

Minulla on tästä omakohtaista kokemusta. Kun vuoden 1970 valtalakia koskevien neuvottelujen aikana pääministeri Koivisto oli ilmeisesti vahingossa mennyt lupaamaan oppositiolle uuden vaalilakiesityksen, jota mm. hänen puolueensa vastusti ja joka minun mielestäni oli asiallisesti epätarkoituksenmukainen, annoin esityksen eduskunnalle vastoin valtioneuvoston enemmistön kantaa. Enemmistö oli syntynyt siten,

että pääministeri oli äänellään ratkaissut esityksen sisällön. Sitä paitsi pidin parlamentaarisesti vääränä, että valtalain kaatamiseen kykenevä pieni vähemmistö oli vaatinut kompensaatiota asiassa, jolla ei ollut mitään yhteyttä vaalilain kanssa. Muistan hyvin, kuinka monille ystävilleni sanoin, että jos olisin aikonut asettua ehdokkaaksi seuraavissa presidentinvaaleissa, en kertomaani ratkaisua olisi voinut tehdä.

Toinen tapaus koskee ns. UKK-suositusta. Kun useista pyynnöistä olin suostunut työehtosopimusneuvottelujen karille ajauduttua yrittämään tehdä ehdotuksen kokonaisratkaisuksi, lausuin radiopuheessani, jolla esittelin ratkaisuehdotukseni, seuraavaa:

''Ne asiat, joista olen herroja pyytänyt tänne neuvottelemaan, eivät kuulu tasavallan presidentin valtiosäännönmukaisiin tehtäviin. Mutta olen kuitenkin kaiken varalta hankkinut selvyyden, että rikosoikeudelliseen vastuuseen ei minua tällaisesta ylitsekäymisestä voida asettaa. Järjestöille osoitettu kutsuhan ei ollut velvoittava ja saapuminen on ollut vapaaehtoista. En muuten usko, että tasavallan presidentti, joka havittelee tulevansa valituksi vielä seuraavaksi toimikaudeksi, rohkenisi tällaiseen yritykseen ja sen mahdolliseen jatkoon käydä, sillä se on sikäli hullumainen yritys, että siinä ei voi välttyä astumasta joidenkin varpaille. Jotakin on tehtävä, sillä asiat ovat jumissa.''

Kun otetaan huomioon Suomen erikoislaatuiset poliittiset olosuhteet monine puolueineen, niin saman henkilön valitseminen useamman kerran presidentiksi kohtaa monia käytännöllisiä vaikeuksia. Ståhlberg olisi tullut vuonna 1925 valituksi toiseksi virkakaudeksi, jos olisi suostunut ehdokkaaksi. Relander ei vuonna 1931 päässyt oman puolueensa ehdokkaaksi. Ståhlbergiä, joka oli ehdokkaana vuonna 1931, ei valittu. Svinhufvud, joka vuonna 1931 oli voittanut Ståhlbergin, ei taas tullut valituksi vuonna 1937. Paasikivi valittiin eduskunnan toimesta vuonna 1946, ja tuli valitsijamiesvaalien

jälkeen valituksi vuonna 1950, mutta ei tullut valituksi vuonna 1956, vaikka lieneekin antanut suostumuksensa vaalitoimituksen aikana.

Yhden myönnytyksen teen, joka koskee presidentin virkaa saman henkilön hoitamana usean kauden ajan. Hän voi saada niin suuren henkilökohtaisen vaikutusvallan, että se tuottaa hänen seuraajalleen kenties suuriakin vaikeuksia itsenäisessä viran hoitamisessa. Tähän seikkaan kiinnitti äskettäin huomiotani eräs maaseudulla asuva ystäväni. Hän oli aikaisemmin ajatellut, että presidenttikauteni tulisi päättyä vuonna 1974, mutta nyt oli muuttanut mielipidettään, osittain sen vuoksi — kuten hän ehkä leikillisesti, ehkä tosissaan sanoi — koska ei itse ole vielä valmis ehdokkaaksi ennen kuin vuonna 1980. Mutta silloin on henkilömuutoksen tapahduttava. Ja sen tulee olla niin perusteellinen, että minä en saa jäädä maahan, en käydä täällä edes tilapäisesti, en tavata suomalaisia poliitikkoja tai heidän emissaarejaan, enkä olla kirjeenvaihdossa poliittisista asioista. Siis: en saa millään tavoin esittää käsityksiäni Suomen politiikasta. Kaikin keinoin oli estettävä eronneen presidentin mahdollinen vaikutus ja turvattava hänen seuraajalleen itsenäisen politiikan toteuttaminen. Se oli myös kreikkalaiseen ostrakismukseen liittyvä suuri poliittinen viisaus, vaikka historiankirjat kertovat, että ostrakismus oli osoitus ateenalaisten kateudesta ja kostosta menestyneitä valtiomiehiä kohtaan.

Palaan nyt kysymyksenne alkuun, jossa kerrotte, että muutamat vasemmistolaiset teoreetikot katsovat, että nykyinen HM on ”monarkkinen” mm. siitä syystä, että se antaa tasavallan presidentille liian itsenäisen aseman. Kieltämättä HM:mme on luonteeltaan ”monarkkinen”, jos sitä huonosti soveltuvaa sanaa tässä halutaan käyttää. Ainakin se on ”monarkkisempi” kuin skandinaavisten kuningaskuntien valtiosäännöt.

Myönnän, että HM:mme on mm. sen takia, että se tehtiin Suomen kuningaskunnan jälkitunnelmissa ja kansalaissodan

herättämien epäluulojen vallitessa, suonut tasavallan presidentille prerogatiiveja, joita hän ei tarvitse. Esimerkiksi presidentille suotu lykkäävä veto-oikeus eduskunnan hyväksymien lakien suhteen on mielestäni vanhentuneena tarpeeton.

Periaatteelliselta ja käytännölliseltä kannalta kaikkein merkittävin presidentin valtaoikeuksista on oikeus presidentin esittelyssä tehdä päätös, joka on valtioneuvoston kannan vastainen. Tämä tulkinta perustuu K. J. Ståhlbergin kantaan, jonka hän puki tunnettuihin sanoihin: ”Presidentti on siis sidottu vastuunalaisten ministerien myötävaikutukseen, mutta ei ole sidottu heidän mielipiteeseensä.” Tätä oikeutta on varsin harvoin käytetty ja usein asioissa, joilla ei ole ollut suurta poliittista merkitystä. Yhden kerran presidentin päätös antaa korkolakiesitys vastoin valtioneuvoston kantaa aiheutti hallituksen eron (Sunila II 1932), mutta kysymyksessä oli hallituksen vakaa halu saada kaatua tähän korkokysymykseen ja presidentti Svinhufvud tahtoi auttaa hallitusta sen poliittisessa pyrkimyksessä.

Voidaan tietenkin esittää päteviä perusteluja sille mielipiteelle, että presidentillä on liian itsenäinen asema, kun hän voi tehdä hänelle valtioneuvoston toimesta esitetyssä asiassa valtioneuvoston kannasta poikkeavan päätöksen. Tällaista oikeutta, tai ainakin käytännöllistä mahdollisuutta, ei ole enempää Ruotsin kuin Norjan ja Tanskan kuninkailla.

Normaaleissa oloissa tällaiset valtioneuvoston kannan vastaiset ratkaisut ovat olleet varsin harvinaisia. Mutta tietenkin on selvää, että presidentti on päätösoikeutensa suomaa asemaa hyväksikäyttäen saattanut vaikuttaa siihen, että valtioneuvosto on taipunut hänen kantaansa ennakolta käydyissä neuvotteluissa.

Kuitenkin on pidettävä mielessä, että Suomi on joutunut elämään puolivuosisataisen itsenäisyytensä aikana niin vaikeita ja levottomia kausia, että presidentin itsenäinen kannanotto on maan edun nimessä ollut hyvin puolustettavissa. Ehkäpä

kaikkein merkittävin oli tässä suhteessa presidentti Paasikiven valtioneuvoston enemmistön kannasta poikkeava päätös suostua Neuvostoliiton taholta vuonna 1948 tehtyyn ehdotukseen neuvotteluista, jotka sitten johtivat 6. huhtikuuta 1948 allekirjoitettuun ystävyys- ja yhteistyösopimukseen Suomen ja Neuvostoliiton välillä.

Julkisuudessa on usein mainittu argumenttina presidentin itsenäistä päätäntävaltaa vastaan esimerkiksi sotatilalain jatkaminen kevään 1940 rauhanteon jälkeen ja marsalkka Mannerheimin ylipäällikkyys rauhan aikana 1940—1941. Nämä olivat valtiosäännönvastaisia päätöksiä. Varsinainen syy ei kuitenkaan ollut sairastuneen presidentti Kallion vaan silloisen hallituksen, joka ei esittänyt sotatilalain ja Mannerheimin ylipäällikkyyden lakkauttamista.

Kun presidentti Risto Ryti allekirjoitti kesäkuussa 1944 Hitlerille osoittamansa kirjeen, jossa hän lupasi Suomen pysyvän sodassa Neuvostoliittoa vastaan Saksan rinnalla sekä sitoutui olemaan nimittämättä hallitusta, joka ryhtyisi erillisiin rauhanneuvotteluihin Neuvostoliiton kanssa, on siinä myös nähty presidentin itsenäisen päätöksenteon vaarallisuus. Tähän on kuitenkin sanottava, että presidentti Ryti lähetti kirjeen valtioneuvoston ehdotuksesta, mutta ilman valtioneuvoston jäsenen varmistusta. Lupaus oli valtiosäännön vastainen ja tosiasiassa nulliteetti. Presidentti oli valtioneuvoston suostumuksella ja ilman oikeuskanslerin huomautusta tehnyt päätöksen, joka kuului eduskunnan toimivaltaan. Rytin sotilaallisessa pakkotilassa tekemän toimenpiteen isänmaallisuutta ei silloisen tilanteen kannalta voi asettaa kyseenalaiseksi, mutta samalla se oli tietoisesti harkittu petos ''aseveljeä'', Suur-Saksan valtakuntaa kohtaan. Kysymys on siitä, mille näkökohdalle antaa suuremman merkityksen.

Jos tässä esitetyn tapaiset lainvastaiset päätökset olisivat tapahtuneet rauhan tai muutoin normaalien olojen aikana, olisivat ne saaneet osakseen julkisen kritiikin. Kritiikki olisi

hyvinkin saattanut aiheuttaa hallituspulan tai presidentin eroamisen.

Olen usein puolustanut presidentin oikeutta poiketa valtioneuvoston esittelyssä tehdystä ehdotuksesta sillä, että jos syntyy perustuslaillinen ristiriita presidentin ja hallituksen välillä, presidentti vetää siinä lyhyemmän korren. Jos hallitus ei hyväksy presidentin poikkeavaa kannanottoa, se jättää eroanomuksensa. Jos presidentti ei saa eronneen tilalle hallitusta, joka nauttii eduskunnan luottamusta, eduskunta kaataa sen. Presidentti voi yrittää virkamieshallitusta, joka hajottaa eduskunnan. Mutta jos eduskunta ei senkään jälkeen anna luottamustaan millekään tämän presidentin hallitukselle, ei ole muuta vaihtoehtoa kuin tasavallan presidentin eroaminen toimestaan.

Niissä tulevaa valtiosääntöä käsittelevissä kirjoituksissa, joita viime aikoina on julkaistu, on esitetty tasavallan presidentin toimivaltuuksien supistamista mm. siten, että hänen oikeutensa hajottaa eduskunta lopetettaisiin. Eduskunnan hajottamisesta ennen varsinaisia vaaleja ja uusien vaalien toimeenpanemisesta päättäisi silloin eduskunta itse. Tähänastinen järjestelmä on nähdäkseni toiminut hyvin. Esimerkiksi presidentti Ståhlbergin päätös vuonna 1924 hajottaa eduskunta, koska se oli tullut vajaalukuiseksi kommunistiedustajien vangitsemisen jälkeen, oli poliittisesti oikea ratkaisu, jota eduskunta ei olisi tehnyt. Mutta tasavalta selviytynee myös sellaisen valtiosäännön voimassaollessa, jonka mukaan eduskunta itse enemmistöpäätöksellä ratkaisee elämänsä ja kuolemansa kysymyksen.

Lopuksi haluan esittää yhden keinon, joka ilman valtiosäännön presidentin valtuuksien kaventamista koskevia muutoksiakin voisi tehokkaasti vähentää presidentin valtaa. Jos eduskunta kykenee saamaan aikaan vahvan hallituksen ja jos tällä hallituksella on määrätietoinen pääministeri, niin tasavallan presidentin asema, merkitys ja valta vähenevät

luonnollista tietä. Mutta ajatellaan hieman toista vaihtoehtoa: presidentin valtuudet on vähennetty minimiin, hän ei saa olla mukana hallituksen nimittämisessä, hänen oikeutensa ottaa osaa ulkopoliittisiin ratkaisuihin on lopetettu, hänestä on tehty vain edustuksellinen virkamies — representatiivinen figuuri, kuten Paasikivi tapasi sanoa. Ja samanaikaisesti eduskunta ei kykene luomaan vakavaa hallituspohjaa, vaan hallitukset kaatuilevat kuin keilat. Ja pääministeri lyhyen toimikautensa aikana osoittautuu heikoksi, päättämättömäksi, epäjohdonmukaiseksi, epäluotettavaksi.

Ei olisi hyvä tämäkään, vaikka HM olisi kirjoitettu kuinka tyylipuhtaasti tahansa.

Meillä HM sallii aikojen vaihtelun mukaan presidentille olosuhteisiin ja henkilöön sopivan vallankäytön. Ulkomaisten ja sisäisten vaikeuksien aikana, jos presidentissä on miestä, hän voi johtaa maata, vaikka hallitusvalta on tehoton. Jos taas maalla on vahva hallitus ja hallitseva pääministeri, presidentin tehtävä voidaan rajoittaa ja mielestäni on rajoitettava ensi kädessä ''representatiivisen figuurin'' sinänsä arvokkaaseen rooliin. Silloin toteutuisi myös K. J. Ståhlbergin määritelmä tasavallan presidentistä puolueettomana erotuomarina.

SOTA RISTIRIITOJEN RATKAISUNA

KYSYMYS:

Yksityiset ihmiset eivät enää ratkaise riitojaan kaksintaisteluin, vaan antavat tarvittaessa oikeuslaitoksen ratkaista ne. Alueiden välisiä ristiriitoja valtakunnan rajojen sisällä ei enää ratkota kylätappeluin ja heimosodin, vaan kiistat käydään kunnallisvaltuustoissa ja eduskunnassa. Miksi ei kansainvälisten ristiriitojen demokraattisessa säätelyssä ole päästy yhtä pitkälle, vaan sota on yhä edelleenkin niin tavallinen ratkaisumalli? (A.E.)

VASTAUS:

Tämä kysymys käsittelee niitä suuria asioita, joihin vastausta ei maailman nykyisen kehitysvaiheen tietämissä voida antaa. On paljon puhuttu eri yhteyksissä siitä, että valtiot kansainvälisellä sopimuksella sitoutuisivat olemaan käyttämättä voimakeinoja tai niillä uhkaamista. Jos tällainen sopimus saataisiin aikaan, olisi otettu merkittävä askel eteenpäin kansainvälisten ristiriitojen ratkaisemiseksi neuvotteluteitse, ilman sotia.

Tätä nykyä vallitsee maailmassa ydinaseiden vuoksi kauhun tasapaino, joka ainakin tähän saakka on estänyt suurvaltojen väliset sodat. Vallitsevasta tilanteesta on tehty se johtopäätös,

että ''sota on vain köyhiä varten'' Ikävä kyllä monet tosiasiat nykypäivän maailmasta osoittavat, kuinka oikeassa tämän äärimmilleen kärjistetyn johtopäätöksen tekijä on.

On toivottava, että kauhun tasapaino olisi vain välivaihe tiellä maailmaan, jossa ei ole sotia. Tärkeä rajapyykki tällä tiellä olisi kilpavarustelun lopettaminen. Mutta siihen on vaikeaa päästä. Todistuksena tästä haluan lainata erään ruotsinmaalaisen kenraalin äskettäin esittämän ajatelman: Ruotsin on lisättävä varustelujaan, koska jatkuva kilpavarustelu on vaarana maailmanrauhalle. Siis: kilpavarustelua on kiihdytettävä, koska kilpavarustelu on vaarana maailmanrauhalle.

ASIA

HENKILÖ